

”ELLEMME NYT RYHDY TOIMIIN, TASA-ARVOON PERUSTUVA HYVINVOINTIYHTEISKUNTAMME ROMAHTAA.”

Huoltosuhdeongelman käsittely ja hyvinvointivaltiotyyppinäkömykset
eduskunnan täysistuntokeskusteluissa Kataisen ja Sipilän hallituskausilla

Justus Jokela

Pro gradu -tutkielma

Valtio-oppi

Filosofian, valtio-opin ja
poliittisen historian laitos

Turun yliopisto

Kevät 2020

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1 Täysistuntokeskustelu.....	4
1.2 Toimijat	7
2. Huoltosuhde, tutkimusaineisto ja -menetelmät.....	11
2.1 Huoltosuhde.....	11
2.1.1 Huoltosuhde Suomessa.....	16
2.2 Aineiston kuvaus ja rajaus.....	19
2.2.1 Katais-aineisto.....	20
2.2.2 Sipilä-aineisto.....	25
2.3 Tutkimuksen menetelmät.....	29
3. Huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehtokategoriat	32
3.1. Työllisyyteen vaikuttaminen	36
3.2. Talouden vahvistaminen.....	43
3.3. Sopeutuminen.....	47
3.4. Syntyvyyteen vaikuttaminen.....	51
3.5. Maahanmuuttoon vaikuttaminen.....	57
3.6. Lisäselvitykset	62
3.7. Automatisaatio, robotisaatio ja digitalisaatio.....	64
3.8 Huoltosuhdeongelman liittäminen muihin ongelmiin.....	68
4. Puolueiden edustamat hyvinvointivaltiotyyppinäkömynkset.....	73
4.1. Hyvinvointivaltio vs. sääntelyvaltio.....	73
4.2. Levi-Faurin polymorfinen hyvinvointivaltio	74
4.3. Hyvinvointivaltiotyytit	76
4.4. Puolueet Levi-Faurin hyvinvointivaltiotyytitellyn mukaan	77
5. Johtopäätökset ja pohdinta	83
5.1 Aineistojen vertailu	83
5.2 Ratkaisuvaihtoehdot	85
5.3 Hyvinvointivaltiotyytit	87
5.4 Jatkotutkimus.....	88
5.5 Loppusanat.....	88
Lähdelluettelo	90

1. Johdanto

Suomen, kuten monien muidenkin jälkiteollisten valtioiden huoltosuhde on pitkään heikentynyt. Mediassa ja julkisessa keskustelussa puhutaan vauvakadosta, monet alat kärsivät työvoimapulasta ja eläkkeistä taistellaan niin niiden alkamisajankohdan kuin koonkin osalta. Silloinen pääministeri Jyrki Katainen kuvaa tämän tutkimuksen aineiston ensimmäisessä puheenvuorossa huoltosuhteen heikkenemistä merkittäväksi muutosvoimaksi, joka muuttaa Suomen ”aivan uudeksi maaksi”, mutta joka samalla tarjoaa mahdollisuuden uudistuksille:

”Väestön ikääntyminen ja huoltosuhteen heikkeneminen muuttavat Suomea hyvin perustavaa laatua olevalla tavalla. Tulevien 20 vuoden aikana Suomesta tulee aivan uusi maa. Tämä muutos on esimerkiksi hyvinvointipalveluiden suhteen valtava haaste mutta se on samalla suuri mahdollisuus uudistaa Suomea.” (Kat.70 pääministeri Jyrki Katainen, kokoomus)

Mistä huoltosuhdeongelmalla siis tarkoitetaan? Kyse on pääasiassa kansantaloudellisesta ongelmasta. Yksinkertaisesti ilmaistuna: syntyvien ikäluokkien ollessa vanhempiensa ikäluokkia pienempiä, väestöllinen huoltosuhde heikkenee.¹ Samalla kun Suomen kokonaishedelmällisyys on jo pitkään laskenut, on väestön eliniänodote samanaikaisesti kasvanut. Kokonaishedelmällisyyden odotetaan jatkavan laskuaan ilman nykyistä laajempaa maahanmuuttoa ja vastaavasti eliniänodotteen odotetaan jatkavan nousuaan. Tämän johdosta huoltosuhde tulee heikkenemään tulevaisuudessa ja kansantaloudellisia kustannuksia tuottavan väestöosan osuus kokonaisväestöstä kasvamaan, jollei merkittäviin toimenpiteisiin ryhdytä.

Huoltosuhteen heikkenemisen aiheuttamat ongelmat on tiedostettu Suomessa jo pitkään. Vuonna 2010 Kevan² tutkimuksessa arvioitiin, että Suomessa tarvittaisiin yli 800 000 työikäisen henkilön lisäys vuoteen 2020 mennessä, jos silloinen huoltosuhde haluttaisiin ylläpitää. Tuohon aikaan Suomeen saapui noin 15 000 maahanmuuttajaa vuodessa, mikä olisi aikavälillä 2010 – 2020 tuottanut vain noin 150 000 ihmisen lisäyksen kokonaisväestöön. Keva esitti toisena vaihtoehtona työurien pidentämistä. Erityisen vakavasti huoltosuhteen heikkenemisestä aiheutuva työvoimapula ja muut ongelmat kasaantuvat itäiseen ja pohjoiseen Suomeen.³

¹ Schleutker, Elina, 2013. *Väestön ikääntyminen ja hyvinvointivaltio Mitä vaihtoehtoja meillä on?* Yhteiskuntapolitiikka. s.78. Viitattu 02.02.2019. URL: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110779/schleutker.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

² Suomen suurin eläkevakuuttaja.

³ Huttunen, Hannu-Pekka & Äärilä, Suvi (toim.) 2010. *Avoin suomi - kuka vastaa? Työperusteisesta maahanmuutosta*. Helsinki: Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Viitattu 30.10.2019. URL:

Huoltosuhdeongelma esiintyy suomalaisessa mediassa yhä useammin, ja huolta siitä osoitetaan laajasti yhteiskunnan ja politiikan eri osa-alueilla. Huoltosuhteeseen voimakkaasti liittyviä teemoja käsitellään mediassa lähes jatkuvasti, erityisesti syntyvyyden vähenemisestä on mediassa kirjoitettu viime vuosien aikana paljon. Muun muassa Ylen⁴ ja Iltalehden⁵ otsikoissa kauhistellaan syntyvyyden laskun jatkumista. Myös ongelman maantieteellinen jakautuminen tiedostetaan useassa uutisessa^{6 7}. Joissain artikkeleissa käsitellään alueellisia menestystarinoita, kuten Espoon kaupunkia⁸, joka on onnistunut houkuttelemaan lapsiperheitä, tai keinoja, joilla vanhenevat pikkukunnat yrittävät samaa⁹. Huoltosuhdeongelma liitetään säännöllisesti mediassa myös maahanmuuttoon ja erityisesti sen lisäämisen tarpeeseen^{10 11}. Otsikoissa on käsitelty myös sukupolvien välistä oikeudenmukaisuutta^{12 13} sekä robotisaation ja tekoälyn vaikutuksia^{14 15} taloudellisista ja väestöllisistä näkökulmista. Asia on siis selvästi paljon esillä, jonka myötä yhä useammalla kansalaisella on aiheesta tietoa. Tieto taas saattaa vaikuttaa esimerkiksi äänestyspäätöksiin ja omaan toimintaan. Järjestelmällistä, tutkittua tietoa huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehtoista tai eri puolueiden kannoista asiaan on kuitenkin vähän. Poliitikassa lääkkeeksi huoltosuhdeongelmaan on tarjottu muun muassa synnytystalkoita ja maahanmuuton esteiden purkamista. Mutta mitä valtio oikeastaan voi huoltosuhteelle tehdä? Tämä

https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/94132/Avoin_Suomi_kuka_vastaa_tyoperusteisesta_maahanmuutosta_julkaisu.pdf?sequence=2&isAllowed=y

⁴ Yle, 2019. *Tilastokeskus: Syntyvyys jatkaa laskuaan – alkuvuonna melkein tuhat lasta vähemmän kuin vuosi sitten*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10804116>

⁵ Rautio, Samppa 2019. *Syntyvyys Suomessa laskee laskemistaan – alkuvuonna syntyi lähes 1 800 lasta vähemmän kuin vuotta aiemmin*. Iltalehden verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/0bf7ddc6-9cc8-4635-9480-07b46efcac63>

⁶ Bjurström, Eelis; Martti, Eemeli; Rissanen, Juha & Salminen Juho, 2019. *Moni koulutie jää tyhjilleen, kun syntyvyys laskee ja väki pakkautuu kasvukeskuksiin – klikkaa kartasta kotiseutusi tilanne*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10902202>

⁷ Gråsten, Hanna, 2019. *Eläkeläisten valtakunta: Suomi ikääntyy vauhdilla, mutta hallitusohjelmasta keinoja kestävyysvajeen ratkaisemiseksi saa etsimällä etsiä*. Iltalehden verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/622df77c-bd27-471b-b6be-3111bd64bc58>

⁸ Kosonen, Petri, 2019. *Syntyvyys niiäa koko maassa, mutta Espoo on silti onnistunut kasvattamaan lapsiperheiden määrää – Selvitimme, mikä vetää perheitä kaupunkiin*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10885561>

⁹ Peiponen, Pasi, 2019. *Sonja Päivinen palasi pieneen kotikuntaansa: "En ole katunut päivääkään" – Väestökadon Suomi taistelee jokaisesta uudesta asukkaasta*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10881808>

¹⁰ Äijö, Elina & Sundman, Robert, 2019. *Valtiovarainministeri Lintilä: Työvoimapula vaatii lisää maahanmuuttoa – "Kymmenen vuoden aikana puolet valtiolta eläköityy"*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10918406>

¹¹ Nurmi, Lauri, 2019. *Ulkomaisen työvoiman palkkaamista aiotaan helpottaa - neuvotteluissa pöydällä on saatavuusharkinnan muuttaminen valtakunnalliseksi*. Iltalehden verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/50d3f3ab-83f6-4002-8897-a3d2d1880908>

¹² Hallamaa, Laura, 2019. *Vauvakato ei ole sukupolveni vika*. Kolumni – Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10972804>

¹³ Laakso, Leena, 2016. *Historiallinen käänne: Eläkeläisillä on enemmän rahaa kuin nuorilla aikuisilla*. Kauppalehden verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/historiallinen-kaanne-elakelaisilla-on-enemman-rahaa-kuin-nuorilla-aikuisilla/86312cb1-6b5d-309d-b0dd-6a0a914807e0>

¹⁴ Loukasmäki, Arto, 2019. *Tehokkuus kasvaa, kun robotit tekevät tylsää ja toistuvaa työtä – "Asiat tehdään kerralla valmiiksi ja oikein"*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10514114>

¹⁵ Kangassalo, Olli, 2018. *Tekoäly on kuin ydinpommi jolla lapset leikkivät – Hararin ja muiden tutkijoiden tietokirjat ovat scifiä pelottavampia*. Kulttuuricocktail – Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/10/01/tekoaly-on-kuin-ydinpommi-jolla-lapset-leikkivat-hararin-ja-muiden-tutkijoiden>

Pro gradu -tutkielma on tutkimus Suomen eduskunnassa käydyistä huoltosuhdekeskusteluista, ja sen puitteissa huoltosuhdeongelmaan esitetyistä ratkaisuvaihtoehdoista kahden eri hallituskauden aikana. Työssä muodostetaan kirjallisuuden, eri valtioissa toteutettujen toimenpiteiden ja Suomen eduskunnassa käytyjen täysistuntopuheenvuorojen perusteella seitsemän ratkaisuvaihtoehtokategoriaa huoltosuhdeongelmaan. Näin saadaan luotua kehys, jonka puitteissa puolueiden suhtautumista huoltosuhdeongelmaan on mahdollista arvioida järjestelmällisesti. Kun puolueiden suhtautumista huoltosuhdeongelmaan on ensin selvitetty ratkaisuvaihtoehtopohjaisen analyysin kautta, siirrytään tutkimaan mitä tulokset kertovat puolueiden hyvinvointivaltiotyyppinäkemystensä. Tähän sovelletaan David Levi-Faurin kehittämää hyvinvointivaltiotyyppittelyä, jossa erotellaan ja määritellään erilaisia hyvinvointivaltiotyyppejä eri ominaisuuksien mukaan toisistaan. Hyvinvointivaltiomallien hahmottaminen ja huoltosuhdekategorioiden suhteuttaminen niihin luo tietoa puolueiden hyvinvointivaltiotyyppinäkemysten lisäksi suomalaisen yhteiskunnan kokonaistilasta, suunnasta ja sen valmiuksista muutokseen. Tutkimuksen varsinaiset tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä ratkaisuvaihtoehtoja huoltosuhdeongelmaan on esitetty täysistuntokeskusteluissa Kataisen ja Sipilän hallituskausien ensimmäisinä vuosina?
 - a. Miten huoltosuhdeongelmaa ja siihen kohdistettuja ratkaisuvaihtoehtoja on käsitelty ja minkä puolueiden toimesta?
 - b. Mitä ratkaisuvaihtoehtoja ei esitetty?
2. Mitä ratkaisuvaihtoehdot kertovat puolueiden suhtautumisesta huoltosuhdeongelmaan ja niiden hyvinvointivaltionäkemystensä?
 - a. Mitä tämä kertoo suomalaisen yhteiskunnan tilasta ja valmiuksista huoltosuhdeongelmaan liittyen?

Miksi näihin kysymyksiin vastaaminen on tärkeää? Tutkimuksessa muodostetulla tiedolla on ensinnäkin tutkimuksellista tyhjötä paikkaava rooli: poliittista huoltosuhdekeskustelua ei ole Suomessa aiemmin tutkittu järjestelmällisesti. Toiseksi, tutkimuksessa tuotettu tieto mahdollistaa merkityksellisen jatkotutkimuksen esimerkiksi kansainvälisen vertailuasetelman kautta sillä edellytyksellä, että samankaltainen tutkimus tehdään jostakin muusta huoltosuhdeongelman kanssa kamppailevasta valtiosta. Tämä työ toimii myös erinomaisena pohjana skenaariotutkimukselle, jossa tunnistettuja ratkaisuvaihtoehtokategorioita käytetään skenaarioiden luomisen pohjana. Kolmanneksi, tämä tutkimus toimii itsessään niin poliittisen päätöksenteon, kuin virkamiestyöskentelynkin tukena huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehtoihin liittyen, johon sen soveltuvuutta voidaan edellä mainittujen lisätutkimusten kautta vahvistaa.

Tässä pääluvussa esitellään seuraavaksi tutkimuksen viitekehys, eli eduskunta ja täysistunnot sekä keskusteluun osallistuvat toimijat. Seuraavassa pääluvussa esitellään työn kannalta oleelliset käsitteet, kuten huoltosuhde ja käydään läpi aineistot sekä esitellään alustavasti niiden ominaisuuksia. Luvun lopussa on kappale tutkimuksen menetelmistä, kuten työssä pääasiallisesti sovelletusta aineistolähtöisestä teoriaohjautuvasta sisällönanalyysistä. Kolmannessa, empiirisessä pääluvussa esitellään taustatutkimuksen ja aineiston kautta muodostetut ratkaisuvaihtoehtokategoriat huoltosuhdeongelmaan. Neljännessä pääluvussa sovelletaan kolmannessa pääluvussa tuotettua tietoa eri puolueiden hyvinvointivaltiotyyppien tunnistamiseen Levi-Faurin hyvinvointivaltiotyyppijaottelua hyödyntäen. Viidennessä ja viimeisessä pääluvussa esitetään tutkimuksen empiiristen osioiden pohjalta muodostuvat johtopäätökset.

1.1 Täysistuntokeskustelu

Suomen valtio toimii parlamentarismin periaatteiden mukaan. Parlamentarismilla tarkoitetaan järjestelmää, jossa päätöksiä toimeenpanevan hallituksen tulee nauttia lakiasäättävän elimen, eli parlamentin luottamusta. Parlamentarismin tarkoitus on taata hallinnon demokraattisuus ja kansan kontrolli: vaikka kansa ei voi suoraan valita hallitusta, se valitsee kansanedustajat, jotka muodostavat hallituksen ja valvovat sen toimintaa. Suomessa, kuten useimmissa edustuksellisissa demokratioissa parlamenttiin äänestetään vaalipiireittäin edustajia, jotka sitten teoriassa edustavat äänestäjiään, eli erilaisia eturyhmiä. Parlamentaarisessa järjestelmässä kaikki muutosta aiheuttava toiminta tapahtuu puheen tai kirjoituksen kautta. Täysistuntosalia taas voidaan pitää parlamentarismin päälavana, jossa edustajien varsinainen ”edustaminen” tapahtuu täysistuntokeskustelun eli puheen muodossa. Täten täysistunnot muodostavat ikään kuin eduskunnan muodollisen ytimen ja periaatteessa tärkeimmän poliittisen keskustelun areenan Suomessa. Sen toimivuutta kuitenkin rajaavat monet tekijät, kuten se, ettei edustajilla (tai kenelläkään muullakaan, puhemiestä lukuun ottamatta) ole kuunteluvetoa – puhua siis voidaan vaikka miten paljon, mutta se ei tarkoita, että puhetta kuultaisiin, ymmärrettäisiin tai että sillä olisi välttämättä mitään vaikutusta.^{16 17}

Täysistuntokeskustelua ohjaavat monet ajan myötä vakiintuneet kirjoittamattomat ja kirjoitetut säännöt. Täysistuntopuheen ihanteina ovat ns. parlamentaarisen puheen klassiset ihanteet, eli toisten keskustelijoiden kunnioitus, asiantuntijuus sekä hyvä argumentointi. Täysistunnoissa noudatetaan tiettyä etikettiä: muita edustajia teititellään (vaikka muuten sinuteltaisiin) ja kaikki puheenvuorot

¹⁶ Kontula, Anna, 2018. *Eduskunta: ystäviä ja vihamiehiä*. Helsinki: Into Kustannus. s.99

¹⁷ Raunio, Tapio & Wiberg, Matti, 2015. *Eduskunta: kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Helsinki: Gaudeamus. s. 7-8

osoitetaan puhemiehelle, eikä niinkään sille taholle, jota puheenvuoro varsinaisesti koskee. Timo Turja on laatinut laajemman listan täysistuntokeskustelujen säännöistä, joiden tärkein vaatimus on se, että keskustelun tulisi aina pysyä asiallisena, eikä toisten edustajien henkilökohtaisiin asioihin tulisi mennä. Muita Turjan mainitsemia sääntöjä ovat: Propagandistisia tai kansankiihotukseen tähtääviä puheita ei tulisi pitää; Keskeneräisistä tai valiokuntien sisäisistä asioista ei tulisi puhua; Muiden puolueiden jäseniä ei tulisi neuvoa miten toimia näiden puolueissa tai eduskuntaryhmissä; Toisten puheiden motiiveja tai tarkoitusperiä ei tulisi kyseenalaistaa; Puhujan tulisi jäädä puheenvuoronsa jälkeen paikalle ainakin siksi aikaa, että muilla on tilaisuus kysyä tämän puheenvuorosta tai argumentoida sitä vastaan; Puhujan ei tulisi arvostella sellaisia henkilöitä, jotka eivät pysty vastaamaan arvosteluun¹⁸. Kaiken kaikkiaan kyse on siis varsin normaaleista reilun kommunikaation periaatteista.¹⁹

Kun täysistunnon esityslistaa käydään läpi, on puhemiehellä valta avata mistä tahansa käsiteltävästä kohdasta debatti. Debatin puitteissa puhemies jakaa puheenvuoroja oman harkintansa mukaan. Puheenvuorojen tulisi olla lyhyitä keskustelun etenemisen ja sujuvuuden vuoksi. Puheenvuorot jaetaan useimmiten siten, että puheenvuoroja saavat todennäköisimmin ja ainakin ensimmäisinä jonkin erityisaseman²⁰ tai käsiteltävään asiaan liittyvän henkilökohtaisen asiantuntijuuden omaavat edustajat. Myös eduskunnassa vaikuttava senioriteettiperiaate, jolla tarkoitetaan eduskunnassa pidempään istuneiden edustajien etusija-asemaa suhteessa tuoreempiin kansanedustajiin, vaikuttaa täysistunnoissa siihen, miten puheenvuoroja jaetaan: tuoreemmat edustajat voivat joutua odottamaan puheenvuoroa hyvinkin pitkään.²¹

Täysistuntokeskustelua eivät ohjaa vain ”ylhäältä” tai instituutiosta itsestään annettavat säännöt ja tavat. Eduskuntaryhmät jakavat edustajilleen erilaisia vastuualueita (esim. valiokuntajäsenyyksien, mielenkiinnon tai asiantuntijuuden mukaan), joihin liittyen edustajien tulisi edustaa ryhmiään täysistuntokeskusteluissa. Jos edustaja ei itse pysty puoluettaan asian puitteissa edustamaan esimerkiksi poissaolon vuoksi, tulisi tämän hankkia itselleen sijainen, eli joku muu puolueen jäsen, joka edustaa puoluetta aiheeseen liittyen.²² Tämä vaikuttaa siihen, ketkä ovat mihinkin asiaan liittyen äänessä, mikä taas voi henkilön asiantuntijuuden ja esimerkiksi aihetta kohtaan kokeman mielenkiinnon määrän puolesta vaikuttaa paljonkin siihen, miten asiasta täysistunnoissa keskustellaan. Tässä tutkimuksessa ilmiö käy selkeästi ilmi, tiettyjen henkilöiden selkeästi edustaessa aihepiirin puitteissa puolueitaan. Tämä vaikuttaa käydyn keskustelun laatuun ja erityisesti

¹⁸ Käytännössä tämä tarkoittaa henkilöitä, jotka eivät ole paikalla, sekä puhemiestä, joka ei saa tehtäväkuvansa puolesta vastata.

¹⁹ Turja, Timo, 2007. *Parlamentaariset puhetyylit eduskunnan täysistunnoissa*. Poliitiikka: Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu, 49(3), s.168-181

²⁰ Esimerkiksi puolueen puheenjohtaja, eduskuntaryhmän johtaja tai valiokunnan puheenjohtaja.

²¹ Kontula, Anna, 2018. *Eduskunta: ystäviä ja vihamiehiä*. Helsinki: Into Kustannus. s.71

²² Kontula, Anna, 2018. *Eduskunta: ystäviä ja vihamiehiä*. Helsinki: Into Kustannus. s.95

tutkimuksen kannalta merkittävästi siihen, mitä asioita kyseiset edustajat nostavat huoltosuhteeseen liittyen esille. Mitä pienempi ja ”pysyvämpi” joukko keskustelua käy, sitä vähemmän voidaan odottaa uusien ajatusten tai ratkaisujen nousevan keskusteluun.

Lukuisat muutkin tekijät vaikuttavat täysistuntokeskusteluihin: Median edustajilla on taipumusta uutisoida kansanedustajien puheiden määriä, eikä niinkään ottaa kantaa niiden sisältöön tai laatuun. Tämä voi johtaa uudelleenvalintaan pyrkivän edustajan pitämään paljon puheita, jotta tämä sijoittuisi puheenvuorojen määrien vertailussa edullisesti, vaikkei sanottavaa suuremmin olisikaan.^{23 24} Tällainen ”tyhjänpäiväinen” puhe vie siis aikaa muilta puheenvuoroilta ja saattaa heikentää keskustelun laatua, esimerkiksi jatkuvan toistamisen tai huonosti informoitujen tai perusteltujen puheenvuorojen muodossa. Selkeitä esimerkkejä erityisesti toistosta löytyy aineistosta monia, alla esimerkki, jossa perussuomalaisen edustaja Osmo Kokko käyttää lähes identtiset puheenvuorot 6.6.2012 ja 20.6.2012:

6.6.2012 ”Vaikka hallitus niputtaisi kaikki Pohjois-Karjalan kunnat yhteen se ei poista sitä tosiasiaa, että siellä asuu enemmän ikääntyviä kuin nuoria ihmisiä.” (Kat.67 Osmo Kokko, perussuomalaiset)

20.6.2012 ”Vaikka hallitus niputtaisi kaikki kotimaakuntani Pohjois-Karjalan kunnat yhteen se ei poista sitä tosiasiaa, että siellä asuu enemmän ikääntyviä kuin nuoria ihmisiä.” (Kat.99 Osmo Kokko, perussuomalaiset)

Media vaikuttaa täysistuntokeskusteluun myös siten, että kuvausryhmien ollessa paikalla edustajilla on suurempi tarve miettiä tarkkaan sanomisiaan ja olemustaan. Kansanedustaja-sosiologi Anna Kontulan mukaan usein kiinnostavimmat keskustelut käydään vasta iltaisin median edustajien poistuttua paikalta. Kontulan eduskunnassa tekemän haastattelututkimuksen mukaan jotkut edustajat kokevat myös eduskuntaryhmien ryhmäkurin näivettävän keskustelua.²⁵

Myös sukupuoli vaikuttaa täysistuntokeskusteluihin: miehet puhuvat naisia useammin ja naiset ovat usein äänessä vasta keskustelujen loppuosissa, kun median edustajat ja valtaosa kansanedustajista ja ministereistä ovat poistuneet paikalta. Tähän voi vaikuttaa erityisesti (tässä suhteessa ironisesti nimetyn) puhemiehen sukupuoli.²⁶ Naiset saavat vähemmän puheenvuoroja erityisesti tärkeinä (esim. turvallisuus, talous) pidettyjä tai kiistanalaisia (esim. erilaiset kriisit) aiheita käsiteltäessä. Naisille

²³ Mäkisalo-Ropponen, Merja, 2014. *Roolit työyhteisössä ja poliittisessa päätöksenteossa*. Teoksessa: Korhonen Pekka & Airaksinen Raija (toim.) *Hyvä hankaus 2.0*. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1.

²⁴ Uosukainen, Riitta, 2004. *Nuijanisku pöytään: hajamietteitä intohimosta, vallasta ja sivistyksestä*. Helsingissä: Otava.

²⁵ Kontula, Anna, 2018. *Eduskunta: ystäviä ja vihamiehiä*. Helsinki: Into Kustannus. s.113

²⁶ Kokko, Tiina, 2014. Kansanedustaja Anna Kontula: *Debateissa miehet puhuvat ensin – naiset vasta miesten kahvitellessa*. Yle:n verkkosivut. Viitattu 13.8.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-7192001>

sopivampina pidettyjä aiheita, kuten terveys-, sosiaali- ja tasa-arvokysymyksiä käsiteltäessä naiset pääsevät paremmin ääneen. Valiokuntien asiantuntijalausunnoista vain noin kolmannes oli vuonna 2009 Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan teettämässä tutkimuksessa naisten pitämiä.²⁷ Myös medialla on taipumusta asettaa enemmän miehiä asiantuntija-asemiin esimerkiksi haastatteluissa, kuin naisia. Tämä voimistaa yhteiskunnan tasolla asiantuntijuuden ”miehistymistä”.²⁸ Tämän tutkimuksen aineistoissa naisten puheenvuorojen määrä vastasi pitkälti naisten osuutta eduskunnassa kummassakin aineistossa.

Eduskuntaryhmät ja yksittäiset edustajat voivat lisäksi pyrkiä taktikoimaan esimerkiksi ajan, tai täysistunnossa läsnäolevan kokoonpanon kanssa. Kirjoittamaton sääntö kuitenkin on, ettei satunnaisilla määräenemmistöillä tulisi ratsastaa: muuten edustajat joutuisivat olemaan läsnä lähes kaikissa täysistunnoissa ja varmuuden vuoksi aina alusta loppuun asti. Ennakointi ja suunnittelu ovat kuitenkin sallittuja ja jopa välttämättömiä strategioita. Asioita pyritään esimerkiksi nostamaan esille, kun tiedotusvälineissä on muuten hiljaista, jotta omalle viestille olisi enemmän tilaa. Toki edustajien kannattaa suunnitella puheenvuoronsa myös eri laki- ja muiden prosessien aikataulujen mukaisesti. Erityisen ovelasti toimiva edustaja voi myös estää jonkin asian kunnollisen käsittelyn tai läpimenon oikealla ajoituksella.²⁹

1.2 Toimijat

Kansanedustajat

Kansanedustajan tehtävä on tehtävänimikkeen mukaisesti edustaa kansaa valtion lakiasäätävässä elimessä, eduskunnassa. Kansanedustajaksi voidaan valita lähes kuka tahansa täysi-ikäinen Suomen kansalainen. Tämän johdosta kansanedustajat muodostavat heterogeenisen joukon, jossa henkilöitä erottavat muiden ominaisuuksien ohella ikä, varallisuus, ammatti, koulutustaso, sukupuoli, kiinnostuksen kohteet, kansanedustajaksi hakeutumisen motiivit, ideologinen suuntautuminen, uskonnollisuus, etnisyys ja kotipaikka. Näistä tekijöistä johtuen kansanedustajilla on erilaiset lähtökohdat toimia puolueissa, eduskunnassa ja muodostaa kantoja sekä esittää niitä täysistunnoissa. Periaatteessa kansanedustajilta odotetaan yleispätevyyttä muodostaa mielipide ja ottaa kantaa mihin

²⁷ Holli, Anne Maria & Saari, Milja, 2009. *Sukupuoli eduskunnan asiantuntijakuulemisissa*. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta: Sosiaali- ja terveysministeriö.

²⁸ Pitkänen, Ville & Niemi, Mari K., 2016. *Hallitsematon ja houkutteleva media: Yhteiskuntatieteilijöiden näkemyksiä julkisesta asiantuntijuudesta*. Yhteiskuntapolitiikka, (1), s. 5-16

²⁹ Kontula, Anna & Hämäläinen, Taneli, 2015. *Paperiton, älä sairastu: puheita universaalien terveydenhuollon puolesta*. Helsinki: Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry.

tahansa asiakysymykseen, mutta todellisuudessa inhimilliset tekijät rajoittavat kansanedustajien mahdollisuuksia tähän merkittävästi.³⁰

Kansanedustajien asiantuntijuus tiettyyn asiakysymykseen perustuu pitkälti näiden henkilökohtaisiin ominaisuuksiin, kokemuksiin, koulutukseen ja mielenkiinnon kohteisiin. Eduskunta tarjoaa edustajille eduskunnan kirjaston ja tietopalveluiden kautta mahdollisuuden hakea tietoa laajasti kaikkialta maailmasta. Tietopalvelu tuottaa selvityksiä n. 2000 kysymykseen vuositasolla.³¹ Kansanedustajille monet ovet, jotka muille kansalaisille jäävät helposti kiinni, aukeavat: esimerkiksi eri virastot ja valtaosa työpaikoista ovat valmiita antamaan kansanedustajille tietoa verrattain matalalla kynnyksellä. Eduskuntaa ja kansanedustajia tutkineen Anna Kontulan mukaan tietoa käytetään kuitenkin suppeasti. Kontula myös kritisoi eduskunnassa hyödynnettävän tiedon laatua:

”Hieman karrikoiden voidaan sanoa, että eduskunnan turvaporttien ohi pääsee ensisijaisesti pääkaupunkiseudun ylemmän keskiluokan piirissä tuotettu, sovinainen, vankasti etabloitu, sukupuolittunut ja suomenkielinen tieto.”

Kontulan mukaan ulkopuolelle jää kaikki valtavirtaa kyseenalaistava tieto, jonka puitteissa uudet paradigmat kuitenkin ajallaan mitä todennäköisimmin syntyvät.³²

Kun jotakin hallituksen käsittelyssä olevaa asiaa käsitellään valiokunnissa, missä pääasiallinen valmisteluprosessi tapahtuu, perehdytään aiheeseen asiantuntijakuulemisten kautta. Asiantuntijat kutsutaan useimmiten eräänlaisiin vakioistoihin perustuen, ja tietyt tahot ovat selkeästi yliedustettuina: yleisimmin asiantuntijat tulevat suurista keskusjärjestöistä ja ministeriöistä. Kun samoja tahoja edustavat samat henkilöt pysyvät pitkään tiettyjen asiakysymysten asiantuntijoina, on oletettavaa, ettei uusia ja innovatiivisia näkökulmia tai ratkaisuvaihtoehtoja nouse helposti esille. Esimerkiksi ruohonjuuritason toimijoita ei valiokunnissa kuulla juuri koskaan.³³

Ylläesitettyyn perustuen voidaan tämän tutkimuksen aineistosta olettaa, etteivät valtavirrasta poikkeavat tai jotakin uutta ajattelua edustavat ratkaisuehdotukset tai kehystämisehdot huoltosuhdeongelmaan kovin todennäköisesti pääse eduskunnan täysistuntokeskusteluissa esille, ellei sitten joidenkin yksittäisten kansanedustajien oman perehtyneisyyden, harrastuneisuuden tai mielenkiinnon puitteissa.

³⁰ Forsten, Timo, 2015. *Keitä kansanedustajat ovat?* Teoksessa: Raunio, Tapio & Wiberg, Matti (toim.), 2015. *Eduskunta: Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Gaudeamus. s. 77-78

³¹ Eduskunnan kanslia, 2016. *Toimintakertomus 2015*. Viitattu 14.8.2019. URL: <https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/julkaisut/Documents/Eduskunnan%20kanslian%20toimintakertomus%202015.pdf>

³² Kontula, Anna, 2018. *Eduskunta: ystäviä ja vihamiehiä*. Helsinki: Into Kustannus. s.40-41

³³ Keinänen, A. & Ahtonen, R., 2012. *Sidosryhmien vaikuttaminen lainvalmisteluun - Empiirinen analyysi valiokuntakuulemisista*.

Puolueet

Suomessa politiikka on pitkään muotoutunut eduskuntaan samoilta listoilta, eli yleensä puolueista, äänestettyjen edustajien kautta vahvasti eduskuntaryhmäpainotteiseksi. Eduskuntaryhmät virallistettiin valtiosäännön puitteissa vasta 2000-luvulla erillisiksi eduskunnan kansliamäärärahaa saaviksi budjettiyksiköiksi, jotka osallistuvat lainsäädäntöprosesseihin. Toisaalta eduskuntaryhmät ovat itsenäisiä organisaatioita, jotka kuuluvat omaan puolueyhteisöön laajemminkin kuin eduskunnassa. Tämä mahdollistaa puolueiden yksittäisille jäsenille omien agendojen nostamisen puolueen ja eduskuntaryhmän kautta politiikan asialistalle, ainakin periaatteessa. Puolueiden perustehtävä on tarjota kansalaisille vaihtoehtoja vaaleissa, ja eduskuntaan päästyään muodostaa toimintakykyinen hallitus.³⁴

Minkä perusteella puolueet ja eduskuntaryhmät sitten ovat syntyneet ja pysyvät koossa? Ihanteellisesti kyse on saman ideologian ja tavoitteiden omaavien kansalaisten muodostamasta yhteisöstä, joka pyrkii puolueen kautta ajamaan omia tavoitteitaan säännellyssä poliittisessa ympäristössä. Käytännössä asia ei tietenkään ole aivan näin yksinkertainen ihmisten ja puolueiden tavoitteiden muuttuessa ja monien psykologisten ja laskelmointiin perustuvien tekijöiden määrittäessä tietyn henkilön puoluekanta.

Suomessa puolueet ovat olleet viime vuosina vastahakoisia edustamaan selkeästi jotain tiettyä väestöryhmää, mutta vanhan väestöryhmäidentifikaation jäänteet ovat yhä nähtävissä puolueiden kannattajissa ja äänestäjissä. Perinteisesti työväenluokkaisiksi itsensä mieltävät ovat kannattaneet vasemmalle nojaavia SDP:tä ja vasemmistoliittoa, maanviljelijät ja maaseudun asukkaat ovat perinteisesti kannattaneet keskustaa ja ylempi keskiluokka kokoomusta. Uudet puolueet, vihreät ja perussuomalaiset ovat lohkaisseet suuren osan äänestäjiä perinteisemmiltä puolueilta. Perussuomalaiset ovat saaneet kannattajia erityisesti SDP:n ja vasemmistoliiton työväenluokkaisista äänestäjistä ja kokoomuksen ja keskustan yrittäjistä sekä yleisesti maahanmuuttokriittisistä äänestäjistä kautta linjan. Vihreät taas ovat saaneet kannattajia kautta puoluelinjan, kuitenkin pääsääntöisesti kaupunkilaisista. Uusien puolueiden kannattajakunnat ovat jakaantuneet mielenkiintoisesti siten, että perussuomalaisten kannattajista suurempi osa on miehiä, kun taas vihreiden kannattajista naisia.³⁵

³⁴ Wiberg, Matti, 2015. *Puoluaryhmät eduskunnassa*. Teoksessa: Raunio, Tapio & Wiberg, Matti (toim.), 2015. *Eduskunta: Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Gaudeamus. s. 163-164

³⁵ Mickelsson, Rauli, 2015. *Suomen puolueet: vapauden ajasta maailmantuskaan*. [2., uudistettu painos] edn. Tampere: Vastapaino.

Hallitus

Eduskuntaan valitut kansanedustajat ja näiden muodostamat eduskuntaryhmät sitoutuvat muodostamaan valtiolle toimeenpanevan hallintoelimen, eli hallituksen. Hallitukselta edellytetään käytännössä eduskunnan enemmistöä, jotta se pystyy äänestyksissä saamaan kantansa läpi. Yleisen käytännön mukaan eduskuntavaaleissa suurimman kansanedustajapaikkamäärän saanut puolue muodostaa hallituksen, jonka pääministeri tulee kyseisen puolueen riveistä, useimmiten puolueen puheenjohtajan paikalta.

Kun eduskuntaryhmät onnistuvat vaalien jälkeen muodostamaan hallituksen, sen toimintaa ohjaavat eduskuntaryhmien kesken sovitut säännöt. Ensinnäkin hallitukselta odotetaan yhtenäisyyttä omiin esityksiinsä ja muihinkin käsiteltäviin asioihin nähden. Yhteisesti sovittuja asioita ei hallituksen osapuolien tule muuttaa ilman hallituskumppaneiden kanssa käytyjä neuvotteluja. Valiokuntien tuottamien mietintöjen sisällöistä tulee sopia ja olla yhteisymmärryksessä eri valiokuntaryhmien ja hallituksen muodostavien eduskuntaryhmien kesken. Täysistunnoissa hallitukseen kuuluvien eduskuntaryhmien jäsenten ei tule äänestää hallituksen esityksiä tai sovittuja linjoja vastaan. Poikkeuksena edeltävään sisältyvät siitä vapautetut asiat, yleensä erilaiset ns. omantunnonkysymykset, joista sovitaan tapauskohtaisesti. Asianomaisia ministeriöitä tulee aina informoida välittömästi niiden hallinnonaloihin liittyvistä asioista. Hallituksen osapuolet sitoutuvat siis toimimaan yhtenä ryhmänä ja toimimaan yhteisesti sovittujen linjojen mukaan. Jos jokin ryhmä ei jonkin asian suhteen tähän pysty tai siitä kieltäytyy, voi hallitus hajota, tai ainakin muuttua kapeammaksi, jos se pystyy yhden ryhmän poistumisesta huolimatta säilyttämään eduskunnassa enemmistön.³⁶

Oppositio

Oppositiopuolueet muodostavat (toimivassa) parlamentaarisessa demokratiassa autonomisia politiikanteon alajärjestelmiä, joiden tärkeimpänä tehtävänä on tuottaa ja esittää, erityisesti täysistunnoissa, vaihtoehtoja vallitsevalle tai hallituksen ehdottamalle politiikalle ja sen toimille. Tyypillisesti vaihtoehtoja esitetään mm. budjettiesityksistä, tietyistä asiakysymyksistä, tietyistä toimenpiteistä (kuten esimerkiksi ratkaisusta huoltosuhdeongelmaan) tai lainvalmisteluprosesseista. Nämä vaihtoehdot muodostuvat yksittäisten kansanedustajien, puoluejohdon, puolueen sisäisten komiteoiden sekä asiaa käsittelemään mahdollisesti muodostettujen työryhmien itsenäisessä, sekä

³⁶ Wiberg, Matti, 2015. *Puolueryhmät eduskunnassa*. Teoksessa: Raunio, Tapio & Wiberg, Matti (toim.), 2015. *Eduskunta: Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Gaudeamus. s. 173

yhteistyössä tapahtuvassa työskentelyssä³⁷. Tämän valossa oppositiolta olisi myös täysistuntokeskustelussa odotettavissa hallituspuolueita monipuolisempaa keskustelua, josta nousisi käsiteltävään ongelmaan useampia ratkaisuvaihtoehtoja kuin hallituspuolueiden piiristä. Vaikka hallitusvallan kulisseissa on saatettu käsitellä ratkaisuvaihtoehtoja tiettyyn ongelmaan laajastikin, yhtenäisyyden vuoksi hallituspuolueet tuskin esittävät vaihtoehtoja omille ehdotuksilleen, sillä se lähinnä veisi pohjaa yhteisesti sovituilta ja esitetyiltä ehdotuksilta.

Oppositiopuolueiden roolit ja koostumukset vaihtelevat. Suuremmilla puolueilla on käytössään enemmän resursseja aina tiedonhankinnasta politiikkaehdotusten tuottamiseen ja vaikuttamiseen eduskunnassa ja sen ulkopuolella. Suuremmilla puolueilla on kuitenkin pieniä enemmän hankaluuksia konsensuksen luomisessa, mikä voi johtaa hitaampaan tai vähemmän uskaltavaan toimintaan. Oppositiopuolueilla ei ole tukenaan virkamieskoneistoa toisin kuin hallituspuolueilla, vaan niiden on tukeuduttava puolueidensa sisäisiin tai ulkopuolelta palkattuihin asiantuntijoihin.³⁸

Suomessa oppositio- ja hallituspuolueet vaihtuvat säännöllisesti. Kaikki nykyiset eduskuntapuolueet ovat olleet niin oppositio- kuin hallituspuolueita, lukuun ottamatta hiljattain perustettua Liike NYT:iä, jonka ainoa kansanedustaja Hjallis Harkimo on tosin aiemmin istunut hallituspuolueen (kokoomuksen) kansanedustajana. Tästä johtuen mitään vakiintunutta oppositio-hallituspuolueiden jakoa ei ole Suomessa muodostunut: mikä hyvänsä nykyinen hallitus- tai oppositiopuolue voi seuraavien vaalien jälkeen olla minkä hyvänsä muun hallitus- tai oppositiopuolueen kanssa samalla puolella hallitus-oppositiojaossa. Tämän voi olettaa moderoivan opposition kärkkäyttä hyökätä hallituspuolueita vastaan. Entisestään opposition kritiikkiä olettaisi hillitsevän, jos kritisoitavista asioista on päätetty oppositiopuolueiden ollessa aiemmin hallitusvastuussa. Näinkään ei tietysti aina ole.

2. Huoltosuhde, tutkimusaineisto ja -menetelmät

2.1 Huoltosuhde

Huoltosuhteella tarkoitetaan taloudellisesti huollettavien henkilöiden suhdetta näitä huoltavien henkilöiden määrään. Termillä ”huoltosuhde” voidaan tässä yhteydessä tarkoittaa kahta asiaa: taloudellista, tai väestöllistä huoltosuhdetta. Taloudellinen huoltosuhde kuvaa Suomessa

³⁷ Arter, David, 2006. *Democracy in Scandinavia: consensual, majoritarian or mixed?* Manchester: Manchester University Press. s.178

³⁸ Arter, David, 2006. *Democracy in Scandinavia : consensual, majoritarian or mixed?* Manchester: Manchester University Press. s.179

työttömien³⁹ ja työvoiman ulkopuolella olevien⁴⁰ määrää jokaista työllistä henkilöä⁴¹ kohden. Tällöin suuri huoltosuhdeluku tarkoittaa vähäistä työllisyyttä ja suurta työttömien sekä huollettavien määrää, kun taas pieni huoltosuhdeluku korkeaa työllisyyttä ja vähäistä työttömien ja huollettavien määrää. Väestöllinen huoltosuhde kuvaa lasten (0-14v) ja eläkeikäisten (yli 65v) määrää jokaista työikäistä (15-64v) kohden. Joissain yhteyksissä väestöllistä huoltosuhdetta mitattaessa nuorten ikäryhmä rajataan 19 ikävuoteen asti.⁴² Syntyvien ikäluokkien ollessa vanhempiensa ikäluokkia pienempiä väestöllinen (ja yleensä myös taloudellinen) huoltosuhde heikkenee.⁴³

Tässä tutkimuksessa huoltosuhdetta käsitellään enemmän sen taloudellisessa merkityksessä, sillä se kuvastaa väestöllistä huoltosuhdetta paremmin yhteiskunnan tilaa. Vanha väestö ei välttämättä ole ongelma, jos esimerkiksi työllisyysluvut ja kansanterveys ovat kunnossa, kun taas heikko taloudellinen huoltosuhde on ainakin nykyisellään lähes poikkeuksetta huono asia. Koska osasta aineiston puheenvuoroja on hankalaa erottaa tarkoittaako puhuja taloudellista vai väestöllistä huoltosuhdetta, väestöllisen huoltosuhteen käsitettä ei kuitenkaan suljeta tutkimuksen ulkopuolelle. Ajoittain aineistossa huoltosuhteen termi korvataan tai sitä käytetään yhdessä kestävyysvaje-termin kanssa⁴⁴. Kestävyysvajeen kuitenkin tarkoittaessa käytännössä eri asiaa kuin huoltosuhde, ei sitä otettu mukaan varsinaiseen analyysiin.

Huoltosuhdeongelma

Korkea huoltosuhdeluku voi aiheuttaa monenlaisia ongelmia. Jos valtion menoista suuri osa koostuu palveluista, kuten sosiaaliturvasta, koulutuksesta ja terveydenhuollosta, joita käyttävät valtaosin huollettavat väestönosat, ongelmat korostuvat. Tässä tilanteessa pieni huoltava väestönosa joutuu ylläpitämään suurta määrää palveluja suurelle huollettavalle väestönosalle. Korkea huoltosuhde vaikuttaa pitkällä aikavälillä julkisen talouden ulkopuoliseenkin talouteen kuten esimerkiksi kulutukseen, asuntomarkkinoihin, säästöasteeseen ja investointeihin. Yleensä eläkeikää lähestyvät työntekijät alkavat kerryttää säästöjä, mikä pitkän päälle johtaa korkojen nousuun eläkeläisväestön lisääntyessä ja syntyvyyden vähentyessä. Tällöin säästöjen arvo pienenee korkojen noustessa, mikä

³⁹ Vuoden viimeisenä työpäivänä työttömänä olleet 15-74 -vuotiaat henkilöt.

⁴⁰ Eläkeläiset, lapset, opiskelijat sekä varus- ja siviilipalvelusmiehet.

⁴¹ Henkilöt, jotka olivat vuoden viimeisellä viikolla ansiotyössä.

⁴² Martelin, Tuija; Notkola, Irma-Leena; Notkola, Veijo; Pitkänen, Kari; Jalovaara, Marika; Mäenpää, Elina; Ruokolainen, Anne; Rynnänen, Markku; Söderling, Ismo ja Koskinen, Seppo [et al.], 2007. *Suomen väestö*. 2. uud. laitos edn. Helsinki: Gaudeamus.

⁴³ Schleutker, Elina, 2013. *Väestön ikääntyminen ja hyvinvointivaltio Mitä vaihtoehtoja meillä on?* Yhteiskuntapolitiikka. s.78. Viitattu 02.02.2019. URL:

<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110779/schleutker.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

⁴⁴ Lisätietoa kappaleessa 3.8.

itsessään johtaa siihen, että säästöjä pyritään kerryttämään vähemmän. Tämä taas vähentää rahoituspohjaa investoinneilta, mikä heikentää taloutta kokonaisvaltaisesti. Myös asuntomarkkinat hidastuvat väestön vanhetessa ja näiden säästöjen arvon pienentyessä.⁴⁵

Suomessa yli 65-vuotta täyttäneiden ja vanhempien määrä olisi ennusteiden mukaan lähes kaksinkertaistumassa vuoteen 2060 mennessä. Tämä tarkoittaisi kyseisen väestönosan olevan tuolloin kooltaan noin 1,79 miljoonaa henkeä. Yli 85-vuotiaiden määrän ennustetaan yli kolminkertaistuvan samalla aikavälillä seitsemään prosenttiin väestöstä eli noin 465 000 henkeen. Kevassa on arvioitu, että Suomessa tarvittaisiin vuoteen 2020 mennessä yli 800 000 työikäistä ihmistä lisää, jos silloinen huoltosuhte olisi haluttu säilyttää. Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan työvoimapula ja huoltosuhteen pahimmat ongelmat kasautuvat erityisesti itäiseen ja pohjoiseen Suomeen.⁴⁶ Eläkkeiden maksu syö jo nyt merkittävän osan Suomen bruttokansantuotteesta: Suomen Eläketurvakeskuksen mukaan eläkemenot muodostivat vuonna 2016 Suomen bruttokansantuotteesta 13.4 % osuuden. Osuus kasvoi 0,5 % vuodesta 2013.⁴⁷

Huoltosuhteella on myös turvallisuuspolitiikkaan ulottuvia vaikutuksia. Sen heikentymisellä voi olla vakaviakin geopolittisia vaikutuksia valtion talouden ja sotilaallisen kyvykkyyden heikkenemisen myötä. Tämä on huolestuttanut ennen kaikkea Venäjällä, joka pyrkii heikkenevästä huoltosuhteestaan huolimatta lisäämään vaikutusvaltaansa lähialueillaan ja maailmanlaajuisesti.⁴⁸ Suomen puolustuksen pohjautuessa laajaan reserviin, on huoltosuhteella suora vaikutus sotilaalliseen suorituskykyyn ja siten puolustukseen. Myös valtion tehokas toiminta ja sitä kautta puolustukseen käytettävissä olevat resurssit pohjaavat vahvalle taloudelle, joka on uhattuna huoltosuhteen heikentymisen myötä. Tämän vuoksi tulisi päätöksenteossa ja politiikassa huomioida huoltosuhteen muutokset myös turvallisuuspoliittisena kysymyksenä. Huoltosuhte ei kuitenkaan noussut aineistossa turvallisuuspoliittisessa valossa esille kertaakaan.

Ironista on, että huoltosuhteongelman ovat aiheuttaneet pääsääntöisesti erittäin positiiviset kehityskulut mm. terveydenhoidon, lääketieteen, koulutuksen ja talouden aloilla, joiden myötä yhä suuremmat ihmismäärät ovat eläneet pidempään ja vauraampina kuin ennen. Tämä itsessään ihmiskunnan historiassa ennennäkemätön onnistuminen on aiheuttanut erityisesti

⁴⁵ Santacreu, Ana Maria, 2016. *Long-Run Economic Effects of Changes in the Age Dependency Ratio*. Economic Synopses, 2016. s.17

⁴⁶ Huttunen, Hannu-Pekka & Äärilä, Suvi (toim.) 2010. *Avoin suomi - kuka vastaa? Työperusteisesta maahanmuutosta*. Helsinki: Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Viitattu 30.10.2019. URL:

[https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/94132/Avoin Suomi kuka vastaa työperusteisesta maahanmuutosta julkaisu.pdf?sequence=2&isAllowed=y](https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/94132/Avoin_Suomi_kuka_vastaa_työperusteisesta_maahanmuutosta_julkaisu.pdf?sequence=2&isAllowed=y)

⁴⁷ Suomen Eläketurvakeskuksen verkkosivut. *Pension Expenditure and Related Projections*. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://www.etk.fi/en/the-pension-system/international-comparison/pension-expenditure-and-projections/>

⁴⁸ Kolesnikova, Natalia, 2019. *Russia Takes on it's Demographic Decline*. Strafor:in verkkosivut. Viitattu 26.9.2019. URL: <https://worldview.stratfor.com/article/russia-takes-its-demographic-decline>

hyvinvointivaltioissa huoltosuhdeongelman pahenemisen, niiden käyttäessä suuren osan budjetistaan erilaisiin hyvinvointipalveluihin.⁴⁹

Käsitteen kritiikkiä

Huoltosuhteen käsitteestä on osoitettu lukuisia puutteita. Ensinnäkään se ei ota huomioon sitä, että monet yli 65-vuotiaan voivat tehdä töitä, eivätkä ole siis huollettavia. Huoltosuhde ei myöskään ota huomioon tuottavuuden lisääntymistä (tai toisaalta laskua) tai esimerkiksi työtuntien määrää: työnaikalainsäädännön muutosten myötä työväestö saattaa tehdä eri aikoina eri määrän töitä. Toisaalta jotkut työntekijät tekevät vain lyhyitä päiviä ja maksavat vähän veroja, kun taas toiset tekevät pitkiä päiviä, pitävät vähän lomaa ja maksavat paljon veroja.⁵⁰

Huoltosuhde ei myöskään ota huomioon sukupuolia. Sukupuolella voisi olla vaikutuksia esimerkiksi työllisyyteen, tuloihin (ja siten maksettuihin veroihin) ja esimerkiksi eliniänodotteeseen (naiset elävät keskimäärin miehiä vanhemmiksi). Suureen huoltosuhdelukuun (erityisesti väestölliseen) osaltaan johtava matala syntyvyys yhdistettynä hyvään koulutukseen johtaa naisten suurempaan osallistumiseen työmarkkinoilla ja voimistaa syntyvyysluvun pienentymistä. Pienemmistä perheistä tulevien lasten mahdollisuudet korkeampaan koulutukseen taas ovat paremmat. Joidenkin tutkimusten mukaan matala syntyvyys onkin ehto tehokkaan ja koulutetun työväestön kehittymiselle.⁵¹

Aineistossa esiintyvät huoltosuhteen määrittelyt

Huoltosuhteen määrittely ja ymmärrys käsitteen merkityksestä vaihtelevat aineistossa. Seuraavaksi käydään läpi joitain otteita huoltosuhdetta käsittelevistä puheenvuoroista, joissa käsitteen epäselvyys joillekin puhujille käy ilmi.

Huoltosuhdetta käsitellään puheenvuoroissa niin väestöllisestä, kuin taloudellisestakin näkökulmasta. Usein ei ole varsinaisesti selvää, kummalta kannalta puhuja asiaa käsittelee. Toisinaan taas molemmat merkitykset ovat puheenvuorossa mukana, esim.:

⁴⁹ Beard, John (toim.), 2012. *Global Population Ageing: Peril or Promise?* IDEAS Working Paper Series from RePEc.

⁵⁰ Dubois, Hans. & Anderson, Robert., 2012. *Income from work after retirement in the EU*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

⁵¹ Beard, John (toim.), 2012. *Global Population Ageing: Peril or Promise?* IDEAS Working Paper Series from RePEc.

”Noin 15 vuoden päästä me olemme tilanteessa, jossa noin kolmasosa suomalaisista kunnista on siinä tilanteessa, että enemmistö on seniorikansalaisia ja lapsia ja vähemmistö työssäkäyviä ihmisiä. Ja kun me kaikki tiedämme sen, että vain työnteolla voidaan hyvinvointi ylläpitää, vain työnteolla saadaan riittävästi verotuloja niin näiden kuntien kohdalla kriisi on akuutti.” (Kat.38 pääministeri Jyrki Katainen, kokoomus)

Kaikki edustajat eivät näytä ymmärtävän, mitä huoltosuhteella tarkoitetaan. Jotkut saattavat toki ymmärtää termin tarkoituksellakin väärin. Esim.:

”On niin ihmeellinen termi tämä huoltosuhde, joka yleensä liitetään siihen, että jos kunnassa on paljon eläkeläisväestöä, niin puhutaan huonosta huoltosuhteesta.” (Kat.42 Pentti Kettunen, perussuomalaiset)

Joillekin puhujille huoltosuhde tarkoittaa juuri väestöllistä huoltosuhdetta poissulkien taloudellisen aspektin käsitteen ulkopuolelle, kuten esimerkiksi seuraavassa esimerkissä, jossa keskustan Anu Vehviläinen mieltää työllisyysasteen huoltosuhteeseen liittymättömäksi asiaksi. Mielenkiintoista on myös Vehviläisen mielipide siitä, ettei huoltosuhteelle voi tehdä ”kovinkaan paljon”:

”Huoltosuhteelle emme voi tehdä kovinkaan paljon mutta tälle työllisyysasteelle voidaan tehdä ja hallituksen siihen erityisesti pitääkin panostaa.” (Kat.76 Anu Vehviläinen, keskusta)

Huoltosuhdetermin käyttö merkitsemään väestöllistä huoltosuhdetta taloudellisen huoltosuhteen poissulkien myös tiedostetaan joidenkin edustajien toimesta, kuten perussuomalaisten Maria Lohelan puheenvuorosta käy ilmi:

”Kun puhutaan huoltosuhteesta, puhutaan tässä yhteydessä pääsääntöisesti nimenomaan väestöllisestä huoltosuhteesta. Kuntauudistuksen rakennetyöryhmän selvityksessä toki mainitaan myös taloudellinen huoltosuhde [...] mikä on se huolestuttavampi mittari. Pelkkä huoltosuhde ei kerro koko totuutta tilanteesta, jos työikäiset eivät itse ole työelämässä mukana vaan jonkinlaisten tulonsiirtojen kohteena.” (Kat.81 Maria Lohela, perussuomalaiset)

Myös perussuomalaisten Lea Mäkipää on Lohelan kanssa myöhemmin samoilla linjoilla (Kat.89), ja jos otetaan huomioon Pentti Kettusen aiemmin esitetty (Kat.42) kommentti sekä Anne Louhelan huoltosuhteen (joskin vain väestöllisen) merkitystä käsittelevä puheenvuoro (Kat.57) nousevat perussuomalaiset puolueeksi, jonka piiristä huoltosuhde-termiä arvioidaan ”kriittisimmin”. Neljä puheenvuoroa on kuitenkin niin vähäinen määrä, ettei siitä voida vetää johtopäätöksiä esimerkiksi siitä, että puolueen sisällä olisi asiaa jotenkin syvällisemmin käsitelty.

Huoltosuhteen varsinaista merkitystä ja määritelmää käsitellään muutamissa puheenvuoroissa, seuraavassa esimerkissä keskustan Mauri Pekkarinen opastaa muita edustajia:

”Kun hallitus opetti tässä huoltosuhdeasiassa meille mitä tarkoittaa huoltosuhde, se on muuten vanhuushuoltosuhde, ihan eri asia sitten kuin joku muu huoltosuhde [...]”
(Kat.67 Mauri Pekkarinen, keskusta)

2.1.1 Huoltosuhde Suomessa

Kaiken kaikkiaan vaikuttaa siltä, että huoltosuhde on käsitteenä laajasti käytössä lähinnä Suomessa. Termi ”dependency ratio” kyllä tunnetaan ja sitä myös mitataan muuallakin, mutta julkiseen ja poliittiseen keskusteluun tai käsittelyyn termi ei näytä englanninkielisissä maissa nousseen samassa mittakaavassa kuin Suomessa. On hyvin mahdollista, että sitä on kuitenkin käsitelty enemmän muilla kielialueilla, joita ei tämän tutkimuksen puitteissa ole tarkasteltu.

Suomessa taloudellista huoltosuhdetta mitataan siten, että lasketaan huollettavien, eli työttömien, lasten, eläkeläisten ja opiskelijoiden määrä sataa huoltavaa, eli työssäkäyvää kohden. Väestöllistä huoltosuhdetta mitataan laskemalla alle työikäisten ja yli eläkeikäisten suhde työikäisiin. Vertailun vuoksi Suomen taloudellinen huoltosuhde oli 137 vuonna 2017 (sataa työssäkäyvää eli huoltavaa kohden oli 137 huollettavaa) ja väestöllinen huoltosuhde 61 (sataa työikäistä kohden oli 61 ei-työikäistä). Suomen huoltosuhteen heikkeneminen johtuu pääasiallisesti eläkeikäisen väestön kasvusta ja matalasta syntyvyydestä (ks. kaavio 1 seuraavalla sivulla). Tästä johtuen yksi suurimmista huoltosuhteeseen liittyvistä ongelmista on Suomessa se, miten vanhuksille suuntautuvia palveluita järjestetään ja rahoitetaan. Lapsia ja nuoria Suomessa on yhä vähemmän ja monin paikoin näille suunnattujen palvelujen tarve vähenee samalla kun vanhuspalveluiden tarve kasvaa. Huoltosuhde voi heikentyä myös työikäisen väestön maastamuuton vuoksi. Tämä on ollut ongelma muun muassa Venäjällä. Suomestakin työikäistä väestöä on muuttanut ulkomaille, muttei yhtä suurissa määrin.⁵²

Huoltosuhdetta mitataan valtiotason lisäksi kunta- ja maakuntatasolla. Niin väestöllinen kuin taloudellinenkin huoltosuhde vaihtelee merkittävästi maakunnittain ja kunnittain. Pohjois-Karjalassa ja Kainuussa taloudellinen huoltosuhde oli vuonna 2017 maan korkein (170) ja Ahvenenmaalla (100)

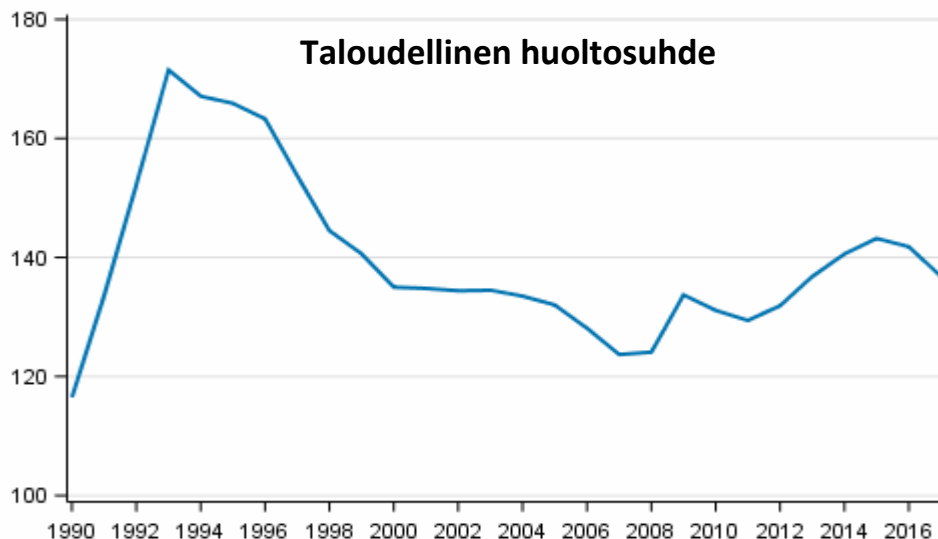
⁵² Suomen virallinen tilasto (SVT): Työssäkäynti [verkkajulkaisu].

ISSN=1798-5528. Pääasiallinen Toiminta Ja Ammattiasema 2017, 1. Taloudellinen huoltosuhde oli 137 vuonna 2017.

Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 28.5.2019.

URL: http://www.stat.fi/til/tyokay/2017/01/tyokay_2017_01_2019-02-12_kat_001_fi.html

sekä Uudellamaalla (113) matalin.⁵³ Maakunta- ja kuntatasoilla huoltosuhdekeskustelua on Suomessa käyty lähinnä terveys- ja sosiaalipalveluihin liittyen. Myös toimenpiteitä huoltosuhteen korjaamiseksi on toteutettu valtiotasoa alemmilla tasoilla. Esimeriksi Kymenlaakson ammattikorkeakoulun hanke ”Perheystävällinen opiskelu – Terve väestörakenne” pyrki helpottamaan opiskelijoiden lasten tekoa ja näin pitkällä aikavälillä korjaamaan väestörakennetta⁵⁴.

Kaavio 1: Suomen taloudellinen huoltosuhde 1990-2017. Lähde: Tilastokeskus⁵⁵

Kaaviosta 1 nähdään, miten Suomen taloudellinen huoltosuhde on kehittynyt 1990-luvun lamasta vuoteen 2017 asti. Koska taloudellinen huoltosuhde mittaa työelämässä ja sen ulkopuolella olevien välistä suhdetta, näkee taulukosta selkeästi laman vaikutuksen työllisyysasteen heikentyessä nopeasti n. 1990-luvun puoliväliin asti. Työllisyyden paranemisen myötä käyrä on sittemmin laskenut loivasti n. vuoteen 2008 asti, jolloin kansainvälisen finanssikriisin vaikutukset isivät Suomeen. Tämän jälkeen kehitys on ollut epätasaisempaa, mutta kuten huomataan, on työllisyydellä taloudelliseen huoltosuhteeseen suuri merkitys. Alla oleva kaavio 2 kuvaa väestöä sen pääasiallisen toiminnan mukaan vuosien 1987 ja 2017 välillä. Tästä kaaviosta voidaan taas nähdä verrattain hidas, mutta silti selkeä eläkeläisten ryhmän kasvu suhteessa muihin ryhmiin. Työttömien määrän vaihtelut korreloivat selvästi kaavion 1 lukujen kanssa.

⁵³ Suomen virallinen tilasto (SVT): *Työssäkäynti [verkkajulkaisu]*. ISSN=1798-5528. Pääasiallinen Toiminta Ja Ammattiasema 2017, 1. Taloudellinen huoltosuhde oli 137 vuonna 2017. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 28.5.2019.

URL: http://www.stat.fi/til/tyokay/2017/01/tyokay_2017_01_2019-02-12_kat_001_fi.html

⁵⁴ *Perheystävällinen opiskelu – Terve väestörakenne*. Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittaman projektin kuvaus.

Viitattu 18.5.2019. URL: <https://www.eura2007.fi/rrtiepa/projekti.php?projektikoodi=S12773>

⁵⁵ Suomen virallinen tilasto (SVT): *Työssäkäynti [verkkajulkaisu]*.

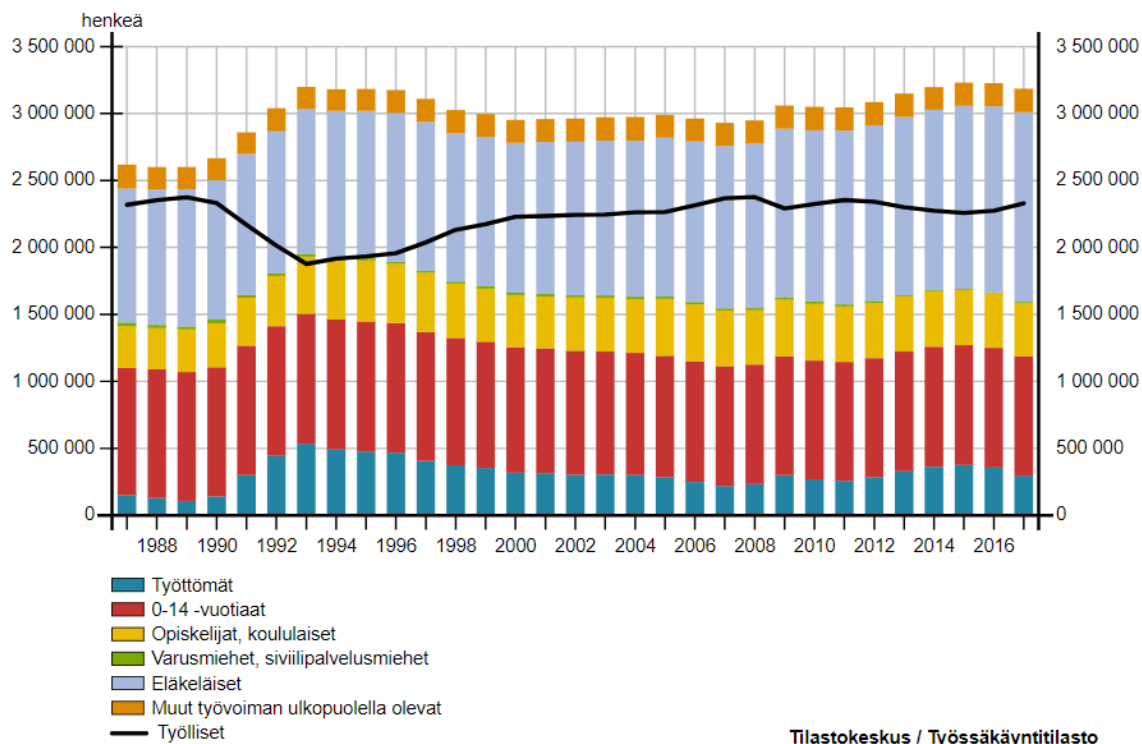
ISSN=1798-5528. Pääasiallinen Toiminta Ja Ammattiasema 2017, 1. Taloudellinen huoltosuhde oli 137 vuonna 2017.

Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 28.5.2019.

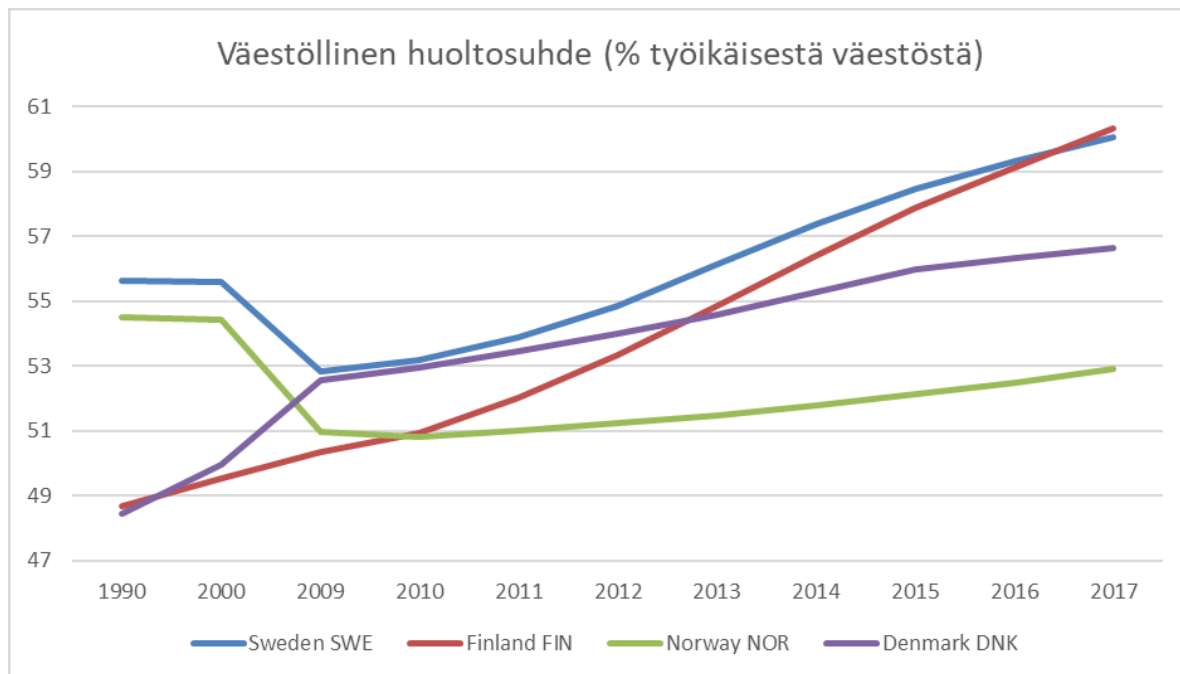
URL: http://www.stat.fi/til/tyokay/2017/01/tyokay_2017_01_2019-02-12_kat_001_fi.html

Väestö pääasiallisen toiminnan mukaan 1987-2017

Työllisten määrä suhteessa työttömiin ja työvoiman ulkopuolella oleviin

Kaavio 2: Väestö pääasiallisen toiminnan mukaan 1987-2017. Lähde: Tilastokeskus / Findikaattori⁵⁶

Kaavio 3: Ruotsin, Suomen, Norjan ja Tanskan väestöllinen huoltosuhde 1990-2017. Lähde: Maailmanpankki⁵⁷

⁵⁶ Findikaattori-verkkosivut. Viitattu 28.5.2019. URL: <https://findikaattori.fi/fi/32>

⁵⁷ Maailmanpankin verkkosivut. Viitattu 23.5.2019. URL: https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND?end=2017&locations=SE-FI-NO-DK&name_desc=true&start=1980&view=chart

Kaaviosta 3 taas nähdään Suomen ja vertailun vuoksi muiden pohjoismaiden väestöllisen huoltosuhteen kehitys vuodesta 1990 vuoteen 2017. Kuten nähdään, on väestöllisen huoltosuhteen kehitys ollut Suomessa paljon taloudellisen huoltosuhteen kehitystä tasaisempaa, sen johtuessa hitaasti tapahtuvasta väestörakenteen muutoksesta, eikä suhdannevaihteluista esimerkiksi maailmantaloudessa. Suomen työiän ulkopuolella olevan väestön osuus suhteessa työikäiseen väestöön on kasvanut vuoden 1990 noin 49 prosentista vuoden 2017 yli 60 prosenttiin. Muissa pohjoismaissa huoltosuhdekäyrät eivät ole aivan yhtä huolestuttavia: Ruotsin luku on pitkään ollut Suomea epäedullisempi, mutta sen kasvuvauhti on ollut tämän mittausvälin alusta asti Suomen vastaavaa matalampi. Norjan ja Tanskan luvut kasvavat myös paljon loivemmassa kulmassa. Kaaviosta tulee huomata, että sen X-akselin alkupään skaala on loppuakselia laajempi, eli nopean näköiset muutokset Norjan, Ruotsin ja Tanskan väestöllisessä huoltosuhteessa ovat tapahtuneet välillä 2000-2009. Oletettavaa on, että Ruotsi ja Norjan osalta käyrien muutokset johtuvat pitkälti Suomea suuremmasta maahanmuuton määrästä.

2.2 Aineiston kuvaus ja rajaus

Tutkimuksessa käytetään kahta aineistoa, jotka muodostuvat Kataisen ja Sipilän hallituskausien ensimmäisten vuosien täysistuntopuheenvuoroista, joissa on mainittu huoltosuhde. Aineistot on noudettu Korp-palvelusta, joka on Ruotsin kielipankin kehittämä, myös Suomen Kielipankin käyttämä konkordanssihakujohjelma. Korp:in avulla pystyttiin hakemaan tehokkaasti kaikki puheenvuorot, joissa tietty termi, tässä tapauksessa ”huoltosuhde”⁵⁸ esiintyy missä tahansa muodossaan.⁵⁹ Otteet aineistosta on merkitty tutkimuksessa aineiston mukaan: ”Kat” viittaa Katais-aineistoon ja ”Sip” Sipilä-aineistoon. Merkitsijän lisäksi mainittu järjestysluku osoittaa puheenvuoron sijainnin aineistossa.⁶⁰

Tutkimukseen otettiin mukaan kaksi eri ajanjaksoa, jotta tuloksia ei voitaisi ohittaa kausivaihtelulla tai yksittäisen ajanjakson ilmiöinä. Näin voidaan myös vertailla suhtautumista huoltosuhdeongelmaan eri aikoina. Tulokset osoittavatkin, että ajankohtien välillä oli eroa siinä, miten keskustelua käytiin, minkä tahojen toimesta ja millaisia ratkaisuvaihtoehtoja tuotiin esille. Yhtäläisyyksiä aineistojen välillä oli kuitenkin eroja enemmän.

⁵⁸ Tein aineiston aikarajauksen puitteissa haun myös ruotsinkielisillä, huoltosuhdetta tarkoittavilla termeillä ”försörjningskvot” ja ”vårdnadsförhållande”, jotka eivät tuottaneet osumia.

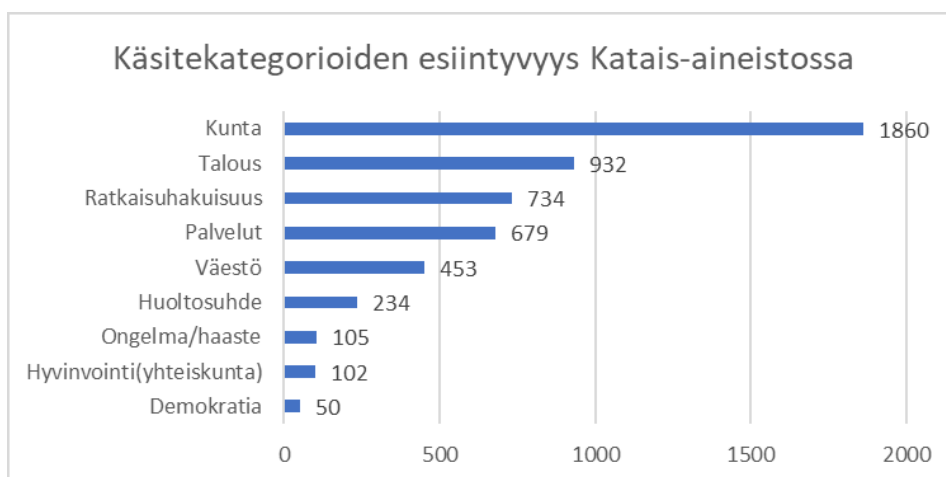
⁵⁹ Eduskunta, 2017. *Eduskunnan täysistunnot*. Helsinki-Korp-versio [tekstikorpus]. Kielipankki. Viitattu 30.10.2019. URL: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2017020202>

⁶⁰ Koostettu aineisto on saatavilla tekijältä: juujukhyt@gmail.com

Vaikka joissain puheenvuoroissa onkin epäselvää, onko tietty ratkaisuvaihtoehto esitetty juuri huoltosuhteen ongelmien korjaamiseksi, on huoltosuhde ainakin mainittu ja tiedostettu puheenvuorossa, jolloin voidaan olettaa, että puhuja ei esitä ainakaan sellaisia ratkaisuvaihtoehtoja, jotka huoltosuhdetta heikentäisivät. Tästä oletuksesta huolimatta jotkut esitetyistä vaihtoehtoista eivät vaikuta kovin järkeviltä ratkaisuilta ongelmaan. On kuitenkin otettava huomioon, että puheenvuorojen agenda saattaa olla muu, kuin huoltosuhdeongelman ratkaisuun pyrkiminen, tai puhujan tietopohja voi yksinkertaisesti olla puutteellinen. Siksi vähemmän järkeviäkin ratkaisuehdotuksia ei tutkimuksessa sivuutettu.

2.2.1 Katais-aineisto

Katais-aineistossa huoltosuhdetta käsitteleviä puheenvuoroja on 103. Puheenvuorot sijoittuvat aikavälille 29.6.2011 – 20.6.2012. Aloitetaan tarkastelemalla osa-aineiston sanafrekvenssejä relevanttien käsitteiden osalta. Sanafrekvenssejä analysoitaessa on otettava huomioon, että tiettyä sanaa voidaan käyttää hyvinkin monta kertaa samassa puheenvuorossa. Sanafrekvenssit eivät itsessään paljasta mitään asiayhteyksiä, vaan antavat lähinnä suuntaa-antavan kuvan siitä, miten paljon mitäkin asioita on käsitelty. Sanafrekvenssien avulla luotu, karkeakin aineisto on kuitenkin merkityksellinen pyrittäessä tunnistamaan laajoja tilastollisia säännönmukaisuuksia.⁶¹ Sanafrekvenssien luoma kuva tarkentuu myöhemmin sen myötä, kun tarkastellaan eri aihepiirien esiintyvyyttä puheenvuoroittain.

Kaavio 4: Katais-aineiston sanafrekvensseistä 1500 osumaan asti poimittujen, aiheen kannalta relevanttien käsitteiden esiintyvyys

⁶¹ Tolonen, Mikko & Lahti, Leo, 2015. *Aatehistoria ja digitaalisten aineistojen mahdollisuudet*. Referee artikkeli 11.8.2015. Ennen ja nyt, Historian tietosanomien verkkosivut. Viitattu 29.11.2019. URL: <http://www.ennenjanyt.net/2015/08/aatehistoria-ja-digitaalisten-aineistojen-mahdollisuudet/>

Kaaviossa 4 nähdään kategorisoidut sanafrekvenssit Katais-aineistosta. Sanafrekvenssit on jaoteltu kategorioihin niiden tulkinnan helpottamiseksi. Analyysi tehtiin NVivo-ohjelmistolla yksinkertaisena sanafrekvenssianalyysina. Sanafrekvensseistä erotettiin manuaalisesti relevantit käsitteet, jotka kategorioitiin seuraavalla tavalla: Kattegoria "Kunta" pitää sisällään maininnat kuntiin tai kunnallisiin asioihin liittyvistä asioista (1502 mainintaa), maininnat kuntauudistukseen ja kuntaliitoksiin liittyvistä asioista (320) ja kaupunkeihin liittyvistä asioista (38). Tästä havaitaan miten suuressa, jopa määrittävässä roolissa kuntiin ja kuntauudistukseen liittyvää keskustelu Katais-aineistossa on.

Talousskategoriasa eniten mainintoja on kustannuksiin liittyen (281). Kustannusten korostuminen retoriikassa antanee viestiä siitä, että menoja olisi karsittava. Toiseksi eniten mainitaan talous itsessään (268), jonka jälkeen työ (233). Elinvoimaisuuteen viitataan jo vähemmän (41), kuten kestävyysvajeeseen (37), säästöihin (33) ja velkaantumiseenkin (31). Talousskategoria on jonkun verran suurempi kuin "Palvelut" ja lähes puolella suurempi kuin "Väestö" (jossa käsitellään kansalaisia, ihmisiä, suomalaisia, kuntalaisia jne.). Tästä voitaisiin periaatteessa varovaisesti päätellä, että talousasioita pidettiin Kataisen kaudella merkityksellisempänä kuin palvelutuotantoa itsessään tai väestön tarpeista huolehtimista itsetarkoituksellisesti. Tällainen johtopäätös on kuitenkin melko pitkälle menevä.

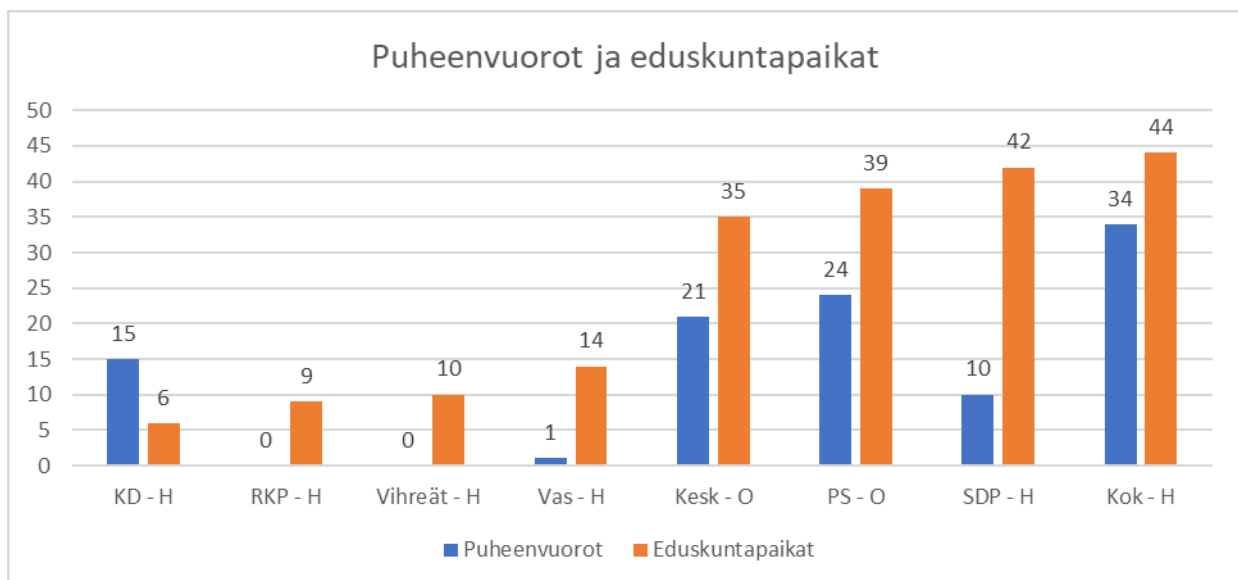
Kattegoria "Ratkaisuhakuisuus" sisältää erilaisia ratkaisuihin ja toimintaan viittaavia käsitteitä kuten: tavoite, kehittää, ratkaisu, muutos, uudistus, parantaa jne. Sanat "ongelma" ja "haaste" esiintyivät eri muodoissaan aineistossa vain 105 kertaa (vrt. "Ratkaisuhakuisuuden" 734 kertaa). Retoriikka on siis Katais-aineistossa ollut varsin eteenpäin katsovaa ja ratkaisuhakuista.

Kattegoria "Palvelut" sisältää valtaosin yleistasoisia mainintoja palveluista, peruspalveluista ja kuntapalveluista (477), erilaisia terveydenhuoltoon liittyviä käsitteitä kuten "sairaanhoito", "terveydenhuolto", "erikoissairaanhoito" (183) sekä maininnat koulutuksesta (19). Tässä havaitaan, että koulutus on selkeästi jäänyt lähes unohduksiin puhuttaessa palveluista huoltosuhteen yhteydessä, kun taas terveydenhuollon ongelmia ja järjestämistä on käsitelty paljon laajemmin. Tämä on toisaalta ymmärrettävää, sillä huoltosuhdeongelma mielletään pitkälti väestön vanhenemisen ongelmana.

Eniten väestöön liittyvää keskustelua käytiin yleistasolla puhuen "väestöstä", "suomalaisista" ja "kansalaisista". Yhtä yleisellä tasolla viitattiin ikään, jonka yhteyteen kategorisoinnissa laskettiin myös "ikäntyminen" ja josta keskusteltiin useimmiten liittyen tiettyjen kuntien tai alueiden ikääntymiseen. Lapsia, nuoria ja perheitä käsitellään aineistossa verrattain paljon, enemmän kuin vanhuksia. Eläkeläisistä tai vanhuksista ei ollut mainintoja juuri lainkaan (ei yhtään 1500 yleisimmän sanan puitteissa). Tämä on erikoista, sillä juuri väestön vanheneminen ja eläkeläisten suuri määrä aiheuttaa

Suomessa huoltosuhteen heikkenemisen ja (väitety) kuntakentän uudistustarpeen. Voidaan olettaa, että poliitikot käyttävät mieluummin tulevaisuusorientoitunutta kieltä ja viittaavat vanhempaan väestöön vain implikoiden, puhuen huoltosuhdeongelmasta tai ikääntymisestä yleisemmin. On mahdollista, että puolueet ovat vastahakoisia huoltosuhdeongelman problematisointiin vanhuksista käsin, joka taas voi johtua siitä, että eläkeläiset ovat kaikkein aktiivisin äänestäjäryhmä, eivätkä poliitikot halua kuulostaa näitä syyllistäviltä. Katais-aineistossa työurien pidentämistä alkupäästä esitettiin ratkaisuvaihtoehtona 13 puheenvuorossa. Loppupäästä pidentämistä ehdotettiin vain kahdessa.

Kategoria ”Huoltosuhde” jää monia muita kategorioita pienemmäksi. Se ei toisaalta pidä sisällään muita käsitteitä kuin itse huoltosuhteen käsitteen, joka jossain muussa yhteydessä olisi voitu liittää esimerkiksi kategorioihin ”Talous” tai ”Väestö”. Sen ollessa kuitenkin pääasiallinen tutkimuksen kohde, on todettava, että ainakin sanafrekvenssianalyysin perusteella voidaan tämän aineiston puitteissa puhua enemmänkin kuntiin, kuntauudistukseen, palveluihin ja talouteen liitetystä huoltosuhteen käsitteestä, kuin primäärisestä huoltosuhdekeskustelusta, jonka puitteissa kyseiset käsitteet olisi liitetty huoltosuhteeseen. Kuitenkin aineistoa tarkemmin tarkastellessa voidaan huoltosuhteeseen liittyvää keskustelua ja huoltosuhdeongelmaan liitettäviä ratkaisuvaihtoehtoja tutkia mielekkäästi, kuten myöhemmin nähdään.

Kaavio 5: Katais-aineiston puheenvuorot huoltosuhteeseen liittyen puolueittain suhteessa eduskuntapaikkoihin. Hallituspuolueet merkitty kirjaimella H ja oppositiopuolueet kirjaimella O.

Kuten kaaviosta 5 nähdään, oppositiossa olleiden keskustan ja perussuomalaisten, sekä hallitus- ja pääministeripuolue kokoomuksen huoltosuhdetta käsitelleet puheenvuorot näyttävät olevan linjassa näiden eduskuntaryhmien kokojen kanssa. Mielenkiintoista on, että eduskunnan ja hallituksen toiseksi suurimmasta puolueesta SDP:stä ei puheenvuoroja aiheeseen liittyen ole tullut kuin alle kolmasosa

siitä, mitä vain kahdella paikalla suuremmalta kokoomukselta. Mielenkiintoista on myös se, että hallituspuoleista vihreitä ja RKP:ltä ei tullut ainuttakaan huoltosuhdetta käsittelevää puheenvuoroa, vasemmistoliitoltakin vain yksi. Voisiko näiden puolueiden piirissä olla vastahakoisuutta joko käsitellä huoltosuhdetta itsessään, tai siihen Katais-aineistossa usein liitettyä kuntauudistusta? Vielä kiinnostavamman taulukosta tekee pienimmän eduskuntaryhmän omaava kristillisdemokraatit (vain 6 edustajaa), joiden taholta saatiin kaikkiaan 15 puheenvuoroa, lähes kolme kertaa näiden edustajien määrä. Vaikuttaakin siltä, että hallituksessa erityisesti kokoomus ja kristillisdemokraatit nostivat huoltosuhdetta esille.

Sukupuolijakauma vastaa Katais-aineistossa kohtuullisesti eduskunnan tuolloista sukupuolijakaumaa: puheenvuoroista 61 oli miesten (115 kansanedustajaa) ja 42 naisten (85 kansanedustajaa) pitämiä. Tässä mielessä sukupuolijakaumasta ei voida sinällään päätellä muuta kuin että ainakin tämän aihepiirin tiimoilta sukupuolet olivat tasaisesti äänessä.

Hallitus-oppositio jaolla puheenvuorot jakaantuivat edustajien määriin nähden tasaisesti. 74 edustajaa kattava oppositio tuotti 45 aiheeseen liittyvää puheenvuoroa, siinä missä 126 edustajan hallituskoalitiosta kuultiin 60 puheenvuoroa.

Ketkä eri puolueista sitten olivat äänessä? Kuten Anna Kontula kirjassaan ”Eduskunta, ystäviä ja vihollisia” toteaa, eduskuntaryhmissä niin otetaan kuin jaetaankin tiettyihin asiakysymyksiin liittyen vastuuta, jolloin vastuun saanut edustaja perehtyy erityisesti kyseiseen aiheeseen, ja edustaa ryhmäänsä täysistunnoissa siihen liittyen. Edustajat voivat myös omien meriittiensä pohjalta omaksua asiantuntija-aseman jonkun kysymyksen tiimoilta.⁶²

Kristillisdemokraattien ryhmästä pari, selvästi enemmän asiaan vihkiytynyttä henkilöä nosti huoltosuhdetta esille: Peter Östman viidessä puheenvuorossa ja Sauli Ahvenjärvi neljässä.

Keskustan ryhmässä tuolloin edeltävissä kahdessa hallituksessa sosiaali- ja terveysministerinä toiminut Juha Rehula oli äänessä viidessä puheenvuorossa. Kuntauudistuksen alullepanija, edeltävässä (Kiviniemen) hallituksessa hallinto- ja kuntaministerinä toiminut Tapani Tölli neljässä.

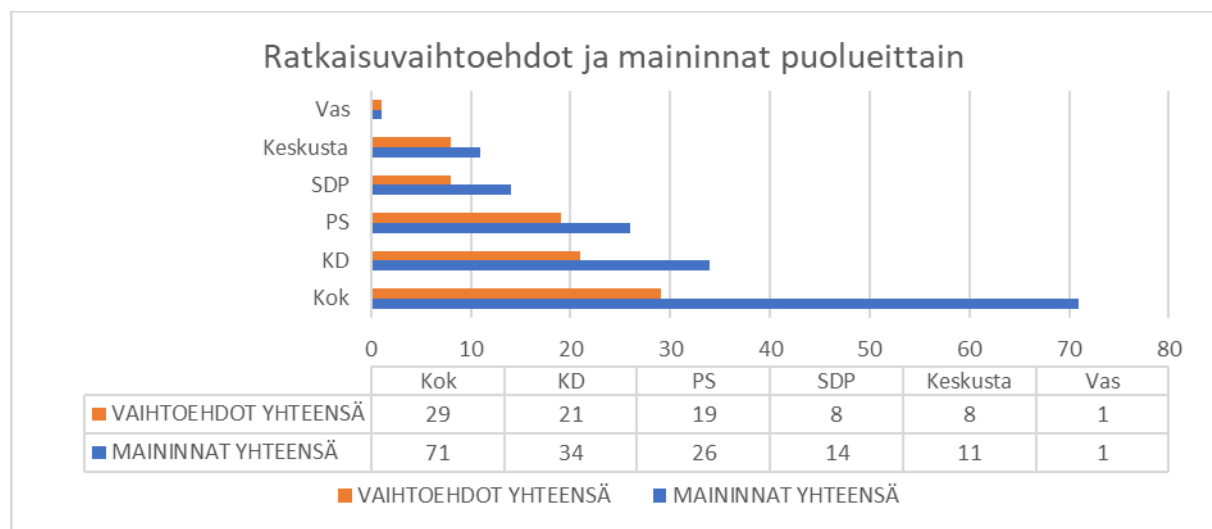
Kokoomuksen ryhmässä eniten äänessä verrattain pitkällä puheenvuoroillaan olivat Hallinto- ja kuntaministeri Henna Virkkunen viidellä puheenvuorolla ja pääministeri Jyrki Katainen neljällä. Se, että ministerien puheenvuorot ovat muiden edustajien puheenvuoroja pidempiä (erityisesti pääministeri Kataisen) ei ole sinällään yllättävää näiden hierarkkisesti korkeamman aseman vuoksi. Pitkissä puheenvuoroissaan nämä ehtivät sisällyttämään useamman asian yhteen puheeseen, jolloin

⁶² Kontula, Anna, 2018. *Eduskunta: ystäviä ja vihamiehiä*. Helsinki: Into Kustannus. s.65

huoltosuhde nousee todennäköisemmin esille muiden asioiden ohella. Lisäksi juuri pääministerin ja hallinto- ja kuntaministerin voikin olettaa puolustavan kuntauudistushanketta, jonka puitteissa huoltosuhde nousee esille.

Perussuomalaisten ryhmässä puheenvuorot jakaantuivat tasaisemmin, eikä ketään eronnut kovin selvästi muita aktiivisempaa huoltosuhteen käsittelijänä. Eniten aiheeseen liittyviä puheenvuoroja oli Lea Mäkipäällä (4) ja Osmo Kokolla (3).

SDP:lläkin puheenvuorot jakautuivat kohtuullisen tasaisesti, kolme puheenvuoroa oli vain Antti Lindtmanilla.

Kaavio 6: Ratkaisuvaihtoehtojen ja niitä käsittelevien mainintojen määrät Katais-aineistossa.

Kaaviosta 6 käyvät ilmi puolueiden huoltosuhdeongelmaan esittämien ratkaisuvaihtoehtojen ja mainintojen määrät⁶³. Ratkaisuvaihtoehtoilta tarkoitetaan siis erillisiä ehdotuksia: esimerkiksi viisi mainintaa eläkeiän nostosta ja yksi maininta kuntauudistuksesta olisi laskettu yhteensä kahdeksi vaihtoehdoksi. Vaihtoehdot voivat olla puolueiden väleillä samoja. Yksittäisen puolueen osalta on laskettu vain sen esittämät vaihtoehdot, huomioimatta onko samoja ratkaisuvaihtoehtoja esitetty jonkun muun puolueen toimesta. Kuten taulukosta huomataan, ovat puolueet esitettyjen ratkaisuvaihtoehtojen suhteen samassa järjestyksessä, kuin mainintojenkin suhteen. Suurin ero näyttäytyy kokoomuksen mainintojen ja ratkaisuvaihtoehtojen määrässä. Tästä nähdään, että

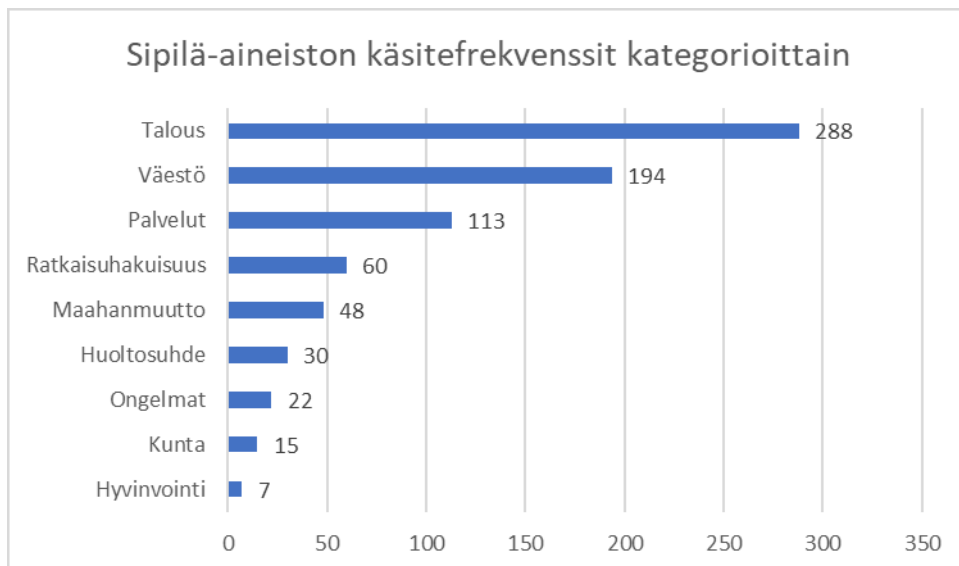
⁶³ Ratkaisuvaihtoehdot ja maininnat tunnistettiin manuaalisesti lukemalla kaikki aineistojen puheenvuorot. Tunnistetuista ratkaisuvaihtoehtoista muodostettiin tämän jälkeen kategorioita, joista muodostettiin vielä yläkategorioita, joita tutkimuksessa varsinaisesti käytetään. Esimerkiksi vaihtoehdot maahanmuuttajien kotoutukseen panostamisesta ja turvapaikka-asioiden käsittelyn nopeutuksesta laskettiin kuuluvaksi "Maahanmuuttoon vaikuttaminen"-kategoriaan ja ehdotukset työssäjaksamiseen ja ennaltaehkäisevään terveydenhuoltoon panostamisesta "Työllisyyteen vaikuttaminen"-kategoriaan. Metodologiasta lisää kappaleessa 2.3. Varsinaisten ratkaisuvaihtoehtojen kautta tehdyt jaottelut sivulla 35. Tarkempaa tietoa siitä, mitä vaihtoehtoja ja mainintoja kategorioihin tulkittiin, löytyy pääluvun 3 alakappaleista.

kokoomuksen piirissä esiintyi merkittävän paljon samojen ratkaisuvaihtoehtojen toistoa. Tämä koskee erityisesti kuntauudistukseen liittyviä puheenvuoroja.

Kataisen kaudelle osuu muutamia täysistuntoja, jolloin huoltosuhde on mainittu lukuisissa puheenvuoroissa. Eniten huoltosuhdetta käsiteltiin 15.3.2012, jolloin se mainittiin 40 puheenvuorossa. Tuolloin käytiin paikoittain kiivastakin keskustelua hiljattain julkistetusta kuntauudistuskartasta, joka näytti herättävän paljon tunteita kautta puoluekentän, mutta erityisesti keskustan piirissä. Myös 6.6.2012 käytiin aktiivista, 14 huoltosuhdetta sivunnutta puheenvuoroa sisältänyttä keskustelua kuntauudistuksesta. Nämä kaksi päivää nostavatkin merkittävästi Katais-aineiston huoltosuhteeseen liittyvien puheenvuorojen määrää.

2.2.2 Sipilä-aineisto

Sipilän kaudella tapahtui useampia muutoksia eduskunnan kokoonpanossa. Muun muassa Sinisen tulevaisuuden (silloiselta nimeltään Uusi vaihtoehto) eroaminen perussuomalaisten eduskuntaryhmästä vaikutti eduskuntaan paljon. Muutokset tapahtuivat kuitenkin aineiston aikarajauksen ulkopuolella, eivätkä ne näin ollen vaikuta tutkimukseen.

Kaavio 7: Sipilä-aineiston relevanttien käsitteiden esiintyvyys käsitekategorioittain

Kuten kaaviosta 7 nähdään, ovat talouteen liittyvät käsitteet selkeästi suuremmassa suhteellisessa osassa Sipilä-aineistossa, kuin Katais-aineistossa, jossa kuntauudistus oli kirkkaasti suurin kategoria. Sipilä-aineistossa Kunta-asiat nousevat vertailussa esiin vain 15 kertaa (vrt. Katais-aineiston 1860). Talouskategorian suurimman alakategorian muodostavat yleisesti taloutta käsittelevät maininnat. Toiseksi eniten puhuttiin työstä ja kolmanneksi eniten leikkauksista, säästöistä ja kustannuksista.

Myös kasvusta, velasta ja kestävyysvajeesta puhuttiin jonkin verran. Retoriikka aineistoissa eroaa siis tässä mielessä paljon: kustannusten osuus tippuu Katais-aineiston talouspuheen ensimmäiseltä sijalta Sipilä-aineiston viimeiselle sijalle. Talouden ja työn osuudet vastaavat muuten aineistojen välillä pitkälti toisiaan. Kustannusten korostumisen pienempi määrä Katais-aineistoon verrattuna voi liittyä kuntauudistukseen liittyvään puheeseen Katais-aineistossa: niin kuntauudistuksen hyödyllisyyttä, kuin haitallisuuttakin korostettiin kustannussyillä. Toisaalta maailmanlaajuinen finanssikriisi oli Kataisen kaudella yhä voimissaan, siinä missä Sipilän kaudella kriisitunnelmat olivat alkaneet siirtyä rahasta ja taloudesta pakolaisiin.

Väestökategoriassa eläkkeisiin liittyvät käsitteet muodostavat suurimman alakategorian. Näistä puheenvuoroista suuri osa liittyy eläkeuudistukseen, jonka voisi ajatella vastaavan kuntauudistusta Katais-aineiston yleisimpänä teemana, vaikkei eläkeuudistusta suhteessa yhtä paljon käsitelläkään:

”Eläkeuudistuksen tavoite on muun muassa pidentää työuria myöhentämällä vanhuuseläkkeelle siirtymistä väestön eliniänodotteen kasvaessa ja tämä tehdään huoltosuhteen, julkisen talouden tasapainon sekä työeläkemaksuihin kohdistuvan nousupaineen vuoksi.” (Sip.11 Katja Taimela, SDP)

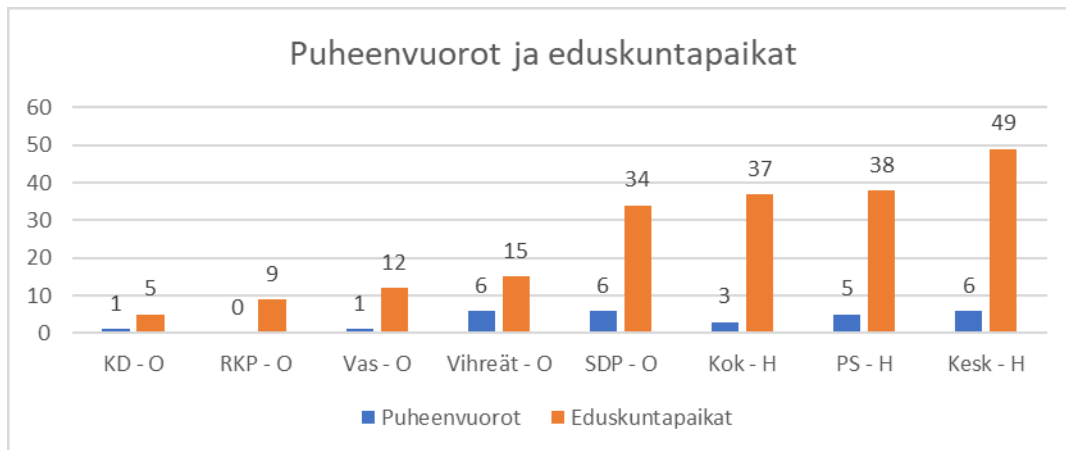
Valtion taloudellisen tutkimuskeskuksen tutkimuksessa vuodelta 2016 kerrotaan eläkeuudistuksesta, jonka sanotaan olleen vastaus talouden kestävyysongelmiin, jotka huoltosuhteen heikkeneminen oli jo aiheuttanut ja tulisi aiheuttamaan. Tämän ongelman johdosta työmarkkinajärjestöt olivat sopineet eläkeuudistuksesta, jonka tarkoitus oli nostaa kunkin ikäluokan eläkeikää portaittain siihen asti, että saavutetaan tavoiteltu 65 vuoden eläkeikä. Eläketurvakeskuksen laskelmien mukaan tämän uudistuksen laskettiin parantavan työllisyysastetta 15–74-vuotiaiden ryhmässä noin yhdellä prosentilla. Eläkemenoja muutoksen oli laskettu vähentävän 0,7 % suhteessa bruttokansantuotteeseen vuoteen 2025 mennessä.⁶⁴

Väestöä yleisellä tasolla käsitellään väestökategoriassa seuraavaksi eniten, ja tämän jälkeen ikää ja ikääntymistä. Sukupolvista puhutaan useimmiten puhuttaessa sukupuolten välisestä oikeudenmukaisuudesta, jota käytetään eläkeuudistuksen tarpeen perusteena. Näitä mainintoja ei kuitenkaan ole paljoa. Lapset mainitaan muutamaan kertaan, kuten syntyvyyskin, joka jää suhteessa yhtä vähälle käsittelylle kuin Katais-aineistossa.

Sipilä-aineistossa maahanmuuttoa käsiteltiin suhteessa paljon enemmän kuin Katais-aineistossa, jossa sitä käsiteltiin vain parissa puheenvuorossa. Eniten aineistossa käsiteltiin turvapaikanhakijoita. Sipilä-

⁶⁴ Honkatukia, Juha & Lehmus, Markku, 2016. Suomen Talous 2015-2030: Laskelmia politiikkatoimien vaikutuksista. VATT Tutkimukset 183. Viitattu 18.5.2019. URL: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148674/t183.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

aineiston aikana ns. ”pakolaiskriisi” oli vielä käynnissä, ja Eurooppaan ja Suomeen saapui ennätyskellisiä määriä turvapaikanhakijoita⁶⁵. Tästä syystä on ymmärrettävää, että asia nousee keskustelussa esille useammin kuin Katais-aineistossa. Samaan teemaan liittyy muutama maininta pakolaiskriisistä itsestään. Kotouttamisesta ja maahanmuutosta keskusteltiin molemmista jonkin verran.

Kaavio 8: Huoltosuhteeseen liittyvät puheenvuorot ja eduskuntapaikat puolueittain Sipilä-aineiston ajalta. Hallituspuolueet on merkitty kirjaimella H ja oppositiopuolueet kirjaimella O.

Kaaviossa 8 on esitetty huoltosuhteeseen liittyvät puheenvuorot suhteessa eduskuntapaikkoihin puolueittain. Aineiston 28 puheenvuoroa jakaantuvat tasan hallitus- ja oppositiopuolueiden välille. Hallituspuolueiden kattaessa 124 edustajaa ja oppositiopuolueiden 76, voidaan oppositiota pitää asian suhteen aktiivisempänä suhteessa edustajamääriin. Niin pääministeripuolue keskustalla, kuin oppositiopuolueilla SDP:llä ja vihreillä on aineistossa kuusi puheenvuoroa kullakin. Hallituspuolue perussuomalaisilla on viisi puheenvuoroa ja oppositiopuolueilla kristillisdemokraateilla ja vasemmistoliitolla yksi kullakin. Suurimpien puolueiden puheenvuorot jakaantuvat varsin tasaisesti, joskin paikkamäärään suhteutettuna SDP:tä voidaan pitää suurista puolueista aktiivisimpänä asian suhteen. Kokoomus taas näyttäytyy suureen kokonsa nähden varsin passiivisena. Viidellätoista edustajapaikalla ja kuudella puheenvuorolla vihreiden eduskuntaryhmä on suhteellisesti mitattuna aktiivisimmin asiaa käsitellyt ryhmä ja RKP epäaktiivisin ilman ainuttakaan mainintaa. Sipilä-aineistossa yhdenkään puolueen suhteellinen aktiivisuus ei korostu samalla tavalla, kuin kristillisdemokraattien tapauksessa Katais-aineistossa.

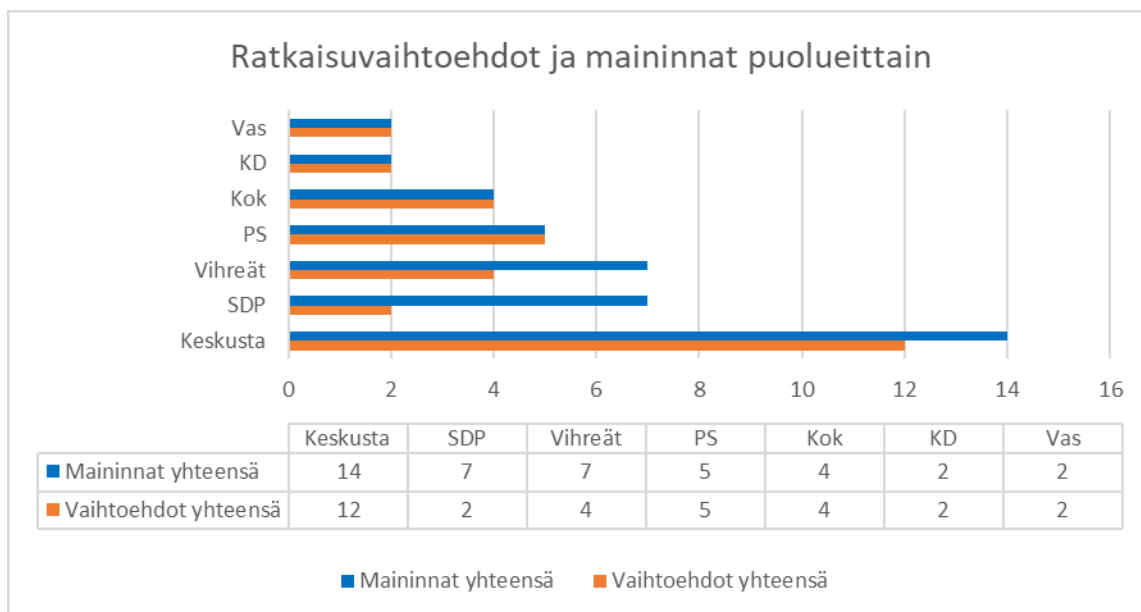
Sipilä-aineiston puheenvuorot jakautuvat sukupuolijakauman mukaan tasaisesti, kuten Katais-aineistossakin. Puheenvuoroista 16 on miesten (117 kansanedustajaa) ja 12 naisten (83

⁶⁵ Maahanmuuttoviraston tilastopalvelu. *Kansainvälinen suojelu: Hakemukset 1/2015 - 10/2019*. Viitattu 29.11.2019. URL: <https://tilastot.migri.fi/#applications/23330?start=540>

kansanedustajaa). Samoin kuin Katais-aineistossa, aiheen käsittely ei ole sukupuolen mukaan jakautunutta, eli sitä ei selvästi pidetä sukupuolittuneena aiheena.

Huoltosuhdepuheen henkilöityminen korostuu erityisesti vihreiden puheenvuoroissa: Touko Aalto on äänessä viidessä kuudesta puheenvuorosta. Huoltosuhdeongelman käsittely ja puolueen linja asian suhteen on siis pitkälti yhden henkilön harteilla. Tällöin henkilökohtaiset ominaisuudet kuten mielipiteet, osaaminen ja mielenkiinnon kohteet korostuvat, ja voidaankin pohtia, onko Sipilä-aineistossa tulkittava vihreiden kanta niinkään puolueen kanta, vai ennemminkin Touko Aallon oma? Puolueet kuitenkin usein jakavat vastuuta edellä mainittujen ominaisuuksien mukaan, ja on mahdollista, että Aallolle on puolueessa delegoitu huoltosuhdeongelman käsittely, eikä asiasta voida vetää varmoja johtopäätöksiä.

Muiden puolueiden osalta keskustan puheenvuorot ovat tasaisesti jakautuneet eri edustajien kesken, vain Timo Kallilla on kaksi puheenvuoroa. Sama pätee perussuomalaisiin, joissa kaksi puheenvuoroa on esittänyt Veera Ruoho. SDP:n ja kokoomuksen kaikki puheenvuorot ovat eri henkilöiden esittämiä. Katais-aineistoon verrattuna Sipilä-aineistossa on siis vain yksi henkilö, vihreiden Touko Aalto, jonka rooli huoltosuhdekeskustelussa korostuu.

Kaavio 9: Ratkaisuvaihtoehtojen ja niitä käsittelevien mainintojen määrät Sipilä-aineistossa.

Kaaviossa 9 esitetään huoltosuhdeongelmaa koskevien ratkaisuvaihtoehtojen ja mainintojen määrät Sipilä-aineistossa. Kaavion mielenkiintoisin anti on SDP:n esittämien ratkaisuvaihtoehtojen alhainen määrä suhteutettuna mainintamääriin⁶⁶. Muilla puolueilla maininnat ja ratkaisuvaihtoehdot ovat

⁶⁶ Ainoina ratkaisuvaihtoehtoina esitetään työurien pidentämistä loppupäästä ja työllisyyden parantamista. Työurien pidentäminen loppupäästä mainitaan kaikkiaan viidesti ja työllisyyden parantaminen kahdesti.

voimakkaammin yhteydessä, joskin vihreiden 4 mainintaa ja 2 ratkaisuvaihtoehtoa osoittavat tietyn ratkaisuvaihtoehdon (maahanmuuton) korostamista. Sipilä-aineiston puitteissa keskustelua käydään tasaisesti läpi tarkastelujakson, eikä huoltosuhdetta käsitellä tiettyinä päivinä muutamaa puheenvuoroa enempää.

2.3 Tutkimuksen menetelmät

Tämän tutkimuksen menetelmällinen lähtökohta on osaltaan aineistolähtöinen, osaltaan teoriaohjaava. Aineistolähtöisessä tutkimuksessa analyysiysiköt valitaan aineistosta tutkimuksen tehtävänasettelun ja tarkoituksen mukaisesti, kuten tässä tutkimuksessa on toimittu joidenkin muodostettujen ratkaisuvaihtoehtokategorioiden suhteen⁶⁷. Toiset kategoriat syntyivät enemmän teoriaohjaavasti, perustuen tutkimukseen ja toteutuneisiin politiikkatoimiin⁶⁸. Aineiston ominaisuudet ja teoriaohjautuvuus muokkasivat kaikkia kategorioita, jonka vuoksi työ on käytännössä aineistolähtöisesti painottuva, teoriaohjautuva tutkimus. Tällainen tutkimus edustaa usein, kuten tässäkin tapauksessa abduktiivista päättelyä, jossa aineistolähtöisyys ja valmiit mallit vaihtelevat prosessin aikana. Abduktiivisen päättelyn mukaan teorianmuodostus mahdollistuu, kun havaintojen tekoon aineistosta, liittyy jokin lähtökohtainen ajatus siitä, mitä haetaan.⁶⁹

Tutkimuksen pääasiallisena menetelmänä toimii sisällönanalyysi, jolla käsitellään eduskunnan täysistuntopuheenvuoroja. Määritelmällisesti sisällönanalyysi koostuu aineiston erittelystä ja sen sisältä erojen ja samankaltaisuuksien etsimisestä ja kristallisoinnista. Sisällönanalyysin kohde on pääasiallisesti teksti, ja tarkemmin ilmaistuna yksittäiset täysistunnoissa esitetyt puheenvuorot. Analyysin kohteeksi valikoituivat juuri puheenvuorot, sillä yksittäiset virkkeet eivät konteksteistaan irrotettuina sisällä riittävästi informaatiota mielekkään ja objektiivisuuteen pyrkivän tutkimustuloksen saavuttamiseksi. Käytännössä sisällönanalyysin puitteissa voidaan tutkia mitä hyvänsä tekstiä, tai tekstiksi muutettua aineistoa. Tässä tutkimuksessa käytettävässä aineistossa puheenvuorot on litteroitu tekstimuotoon. Sisällönanalyysillä pyritään muodostamaan tutkitusta ilmiöstä jonkinlainen kuvaus, jolla voidaan kytkeä tuloksia ilmiön laajempaan kontekstiin.

Sisällönanalyysiin liittyvä sisällön erittely on tässä tutkimuksessa tärkeässä roolissa. Erittelystä luokitellaan tekstiä sen joidenkin samankaltaisuuksien mukaan, jonka avulla voidaan muodostaa

⁶⁷ Aineistolähtöisesti syntyivät kategoriat ”Sopeutuminen”, ”Lisäselvitykset” ja periaatteessa työllisyyteen- ja talouteen vaikuttamisen kategoriat, jotka tutkimusprosessin alkuvaiheessa muodostivat yhtenäisen ”Työllisyys, talous ja säästöt”-kategorian.

⁶⁸ Lopullisista kategorioista teorialähtöisesti syntyivät ”Syntyvyyteen vaikuttaminen”, ”Maahanmuuttoon vaikuttaminen” ja ”Automatisaatio, robotisaatio ja digitalisaatio”

⁶⁹ Alasuutari, Pertti, 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. 4. uud. p. edn. Tampere: Vastapaino. s. 83-84

esimerkiksi luokitteluja. Sisällönanalyysille ominaista sisällön sanallista kuvailua sovelletaan tutkimuksessa myös paljon niin luokittelujen kuin esimerkkienkin pohjalta. Sisällönanalyysia voidaan jatkaa tuottamalla kvalitatiivisesti arvioidusta materiaalista kvantitatiivisia tuloksia, joita taas voidaan visualisoida informaation selkeämmän ymmärrettävyyden lisäämiseksi. Tutkimuksen ollessa pääasiallisesti laadullinen, siihen kuuluu elimellisesti sen tiedostaminen, että ”puhtaita” havaintoja maailmasta ei ole mahdollista tehdä. Tutkija on itse voimakkaasti mukana tulosten synnyssä, muun muassa valitsemalla käsitteet, menetelmät, tutkimusasetelmat ja aineiston, tehden tutkimuksesta väkisinkin subjektiivisen tuotoksen. Tämä ongelma kasvaa aineistolähtöisessä tutkimuksessa, ja sitä voidaan kontrolloida vain tutkijan rehellisyydellä tämän omista lähtökohdista tutkimuksen tekemiseen, ja sen aikaisesta prosessista. Tässä tutkimuksessa tätä ongelmaa on osaltaan voitu välttää teoriaohjaavuuden ulottuvuudella, mikä tuo ulkopuolista, objektiivisempaa otetta aineiston käsittelyyn. Osaltaan tutkijan oman subjektiivisuuden ja maailmaan sekä tutkittavaan kohteeseen sidoksisuuden tiedostamisen vuoksi käytän tässä tutkimuksessa ajoittain ensimmäistä persoonaa, enkä vain tyypillisempää passiivimuotoa.⁷⁰

Empiiriset pääluvut 3 ja 4 pohjautuvat molemmat sisällönanalyysin avulla tehtyyn luokitteluun, jossa tunnistetaan täysistuntopuheenvuoroista ratkaisuvaihtoehtoja huoltosuhdeongelmaan. Kategorisointia kutsutaan metodikirjallisuudessa myös ryhmittelyksi tai klusteroinniksi. Kategorisoinnissa yksittäiset ilmaukset pelkistetään yksinkertaisempaan muotoon, joista pyritään muodostamaan jonkin niitä yhdistävän tekijän mukaan kategorioita. Näistä kategorioista voidaan taas muodostaa yläkategorioita ja niin edelleen. Kategorisoinnin jälkeen tuloksia on abstrahoitu, eli käsitteellistetty, erottaen tuloksista tutkimuksen suhteen olennainen informaatio, jotka taas on voitu linkittää teoreettisiin käsitteisiin. Kategorisoinnin lisäksi aineistosta nostetaan otteita, joiden puitteissa on tutkittu esimerkiksi muiden ongelmien liitämistä huoltosuhdeongelmaan, puolue- ja sukupuolijakaumaa ja muita aiheen kannalta relevantteja parametreja.

Sisällönanalyysin apuna käytettiin NVivo-ohjelmaa, jossa jaottelua tehtiin. Kategorisointi perustuu huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehtokohtaisesti muodostettuihin teoriakehyksiin, jotka taas perustuvat laajalti aineistossa esiintyviin yhtäläisyyksiin ja eroihin, kirjallisuuteen, tutkimukseen ja varsinaisiin politiikkatoimenpiteisiin sekä niistä kertoviin uutisiin ja tiedotteisiin. Kappaleessa 4 sovelletaan David Levi-Faurin kehittämää hyvinvointivaltiotyypittelyä, johon perustuen aiemmin kategorisoituja ratkaisuvaihtoehtoja arvioidaan suhteessa teorian kannalta relevanttiin kaupallistamiseen tulonsiirtojen ja sääntelyn kentillä.

⁷⁰ Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli, 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos edn. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi. s.80-85

Otteet, joita tässä tutkimuksessa aineistosta esitetään, on noudettu Korp-tietokannasta. Ne on litteroitu automatisoidusti, minkä vuoksi teksti ei ole aina täysin koherenttia, ja esimerkiksi pilkkutuksessa on paljon toivomisen varaa. Olen korjannut esittämäni otteet pilkkujen, pisteiden ja väliviivojen osalta, eli ne eivät tarkasti ottaen ole suoria lainauksia aineistosta. Puheiden sisältöön en ole itsessään koskenut muuten, kuin jättämällä välillä tilansäästön vuoksi arvioni mukaan irrelevantteja sivulauseita yms. pois. Olen merkinnyt tällaiset kohdat näin: [...]. Olen kuitenkin pääsääntöisesti pyrkinyt välttämään puheenvuorojen katkaisua keskeltä. Toki se, mistä kohtaa olen subjektiivisesti päättänyt aloittaa lainauksen ja mihin sen lopettaa, voi myös teoriassa vääristää kuvaa, jonka lainaus antaa. Tämä on kuitenkin ongelma, joka ei ole objektiivisesti⁷¹ ratkaistavissa, minkä vuoksi olen tyytynyt lainaamaan vain relevanteimpia osia puheenvuoroista.

Epäselvyys ratkaisuvaihtoehtojen kohteesta

Puheenvuoroista ei aina käy selkeästi ilmi, puhutaanko juuri huoltosuhdeongelman ratkaisusta, vai jostakin muusta, sen yhteydessä mainitusta ongelmasta. Tästä johtuen olen joutunut tilannekohtaisesti arvioimaan asiayhteyksiä, jotka kuitenkin auttamatta jäävät joissain tilanteissa epäselviksi.

Monet ratkaisuehdotuksista liittyvät kustannusten vähentämiseen tai rahoituspohjan parantamiseen tilanteessa, jossa huoltosuhde aiheuttaa painetta julkisten palveluiden rahoittamiselle tai koko Suomen veropohjalle samalla luoden tarvetta muun muassa entistä laajemmille vanhuspalveluille. Kyseen ollessa taloudellisista (esimerkiksi säästö-) toimenpiteistä, ei aina ole selvää onko kyse juuri huoltosuhteeseen kohdistettavasta toimesta, sillä samoin keinoin voidaan tavoitella esimerkiksi valtion tai kuntien velkaantumisen vähentämistä, kilpailukyvyyn parantamista ja monia muita tavoitteita. Näissä tilanteissa olen arvioinut tapauskohtaisesti huoltosuhteen asiayhteyttä mainittuun ratkaisuvaihtoehtoon mm. sen perusteella, onko se mainittu ennen vai jälkeen ratkaisuvaihtoehtoa, miten ”kaukana” ratkaisuvaihtoehdosta se puheenvuorossa sijaitsee ja miten puheenvuoro tai lause käy parhaiten järkeen⁷². Arvioin asiayhteyksiä myös muiden vastaavien puheenvuorojen ja aineistosta aiemmin saatujen tulosten valossa. Epäselvyydet joidenkin ratkaisuvaihtoehtojen kohteista aiheuttavat kuitenkin sen, että tarkasta arvioinnista huolimatta jotkut huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehdoiksi tulkitut maininnat saattavat olla ratkaisuvaihtoehtoja joihinkin muihin käsiteltyihin ongelmiin.

⁷¹ Tai ainakaan järkevästi: periaatteessahan olisi mahdollista lainata kokonaisia puheenvuoroja, mutta monessa tapauksessa ne ovat yli sivun mittaisia, jonka vuoksi tekstin luettavuus kärsisi liikaa.

⁷² Tämän arvioiminen poliittisesta puheesta ei aina ole aivan yksinkertaista.

3. Huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehtokategoriat

Huoltosuhdetta käsittelevä kirjallisuus pyrkii pääsääntöisesti kuvaamaan huoltosuhteen mittaamisen tapoja, sekä eri maiden tai alueiden huoltosuhdetilanteita määrättyinä aikoina. Mitään huoltosuhteen negatiiviseen kehitykseen liittyvien ratkaisuvaihtoehtojen yleistystä ei ole olemassa, vaikka sellaiselle varmasti olisikin kysyntää. Tällaisen yleistöksen puuttuessa muotoilun ratkaisuvaihtoehdot useista eri lähteistä. Koska joudun kokoamaan ratkaisuvaihtoehdot laajalti kirjallisuudesta ja toteutuneista ja ehdotetuista toimenpiteistä, joitain relevantteja ratkaisuvaihtoehtoja saattaa jäädä huomioimatta, varsinkin jos niitä ei ole juurikaan testattu, eikä niin ollen tutkittu. Tutkimuksessa on käytetty vain suomen- ja englanninkielistä materiaalia, mikä mitä todennäköisimmin jättää joitain ratkaisuvaihtoehtoja tutkimuksen ulkopuolelle. Koen kuitenkin koonneeni relevanteimmat ratkaisuvaihtoehdot tähän kategorisointiin ja kategorisoineni ne selkeästi, vaikka rajatapauksia ja hankalasti mihinkään luokkaan mahtuvia ratkaisuvaihtoehtoja muutamia onkin. Joitain näistä tapauksista käsittelen myöhemmin aineiston analyysissä mm. kohdassa, jossa puran kategorisoimattomia ratkaisuvaihtoehtoja. Kategorioiden välille mahtuu myös joitain päällekkäisyyksiä, joista mainitaan tapauskohtaisesti.

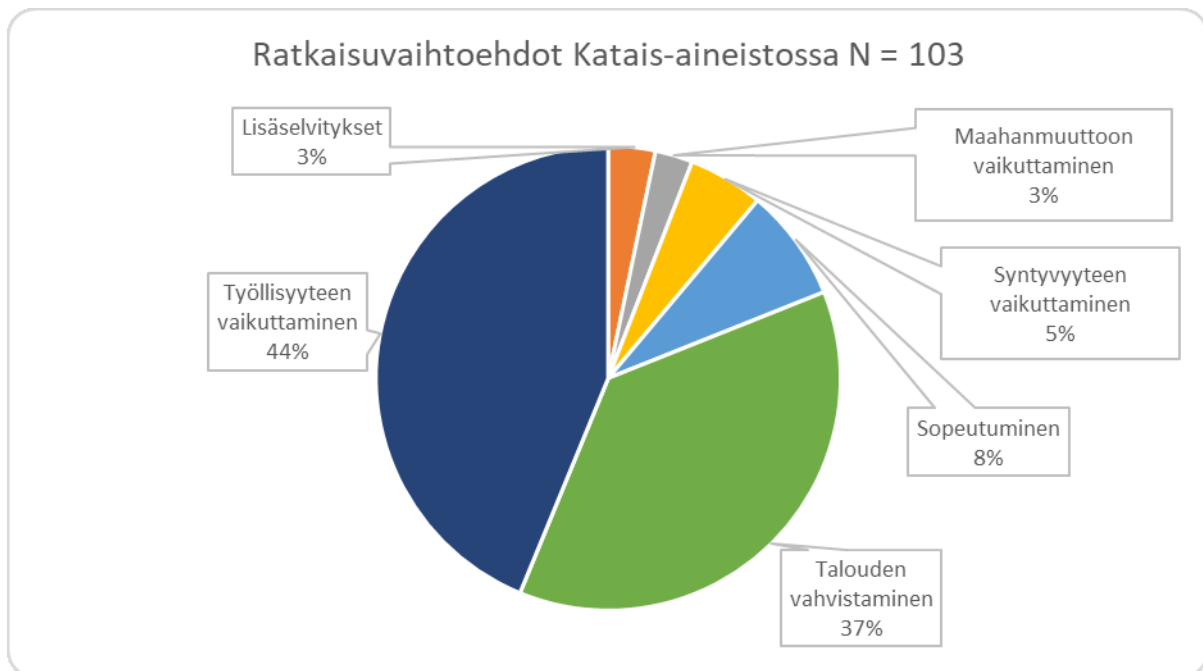
Jokainen seuraavasta seitsemästä kappaleesta käsittelee yhtä ratkaisuvaihtoehtokategoriaa huoltosuhdeongelmaan. Kappaleissa esitetään kuvaus ja esimerkkejä kunkin kyseessä olevan vaihtoehdon soveltamisesta ja joistain vaikutuksista eri valtioissa. Kovin syvälle vaikutusten arviointiin ei mennä, sillä pääsääntöisesti asiaa on joko tutkittu toisaalla, ja usein tuloksin, jotka eivät ole yksiselitteisiä ja sinällään vaatisivat laajaa tarkastelua, tai niiden tarkempi selvittäminen vaatisi täysin itsenäisen tutkimustyön. Näiden asioiden lisäksi käsittelen jokaisessa kappaleessa niihin sisällytettyjä mainintoja aineistosta, ja noston muutamia suoria lainauksia teksteistä.

Kappaleessa 1 käsitellään erilaisia työllisyyteen vaikuttavia toimenpiteitä, joilla voidaan yrittää esimerkiksi työllistää työvoiman ulkopuolelle jääneitä ja siten paikata huoltosuhdetta. Kappaleessa 2 jatketaan talousaiheella ja käsitellään sitä, miten talouden vahvistamisen avulla huoltosuhdeongelmaa voidaan lievittää ja korjata. Kappaleen 3 tarkoitus on osoittaa joitain sopeutumistoimenpiteitä joihin valtio voi tarttua, jos se ei pysty tai halua ratkaista huoltosuhdeongelmaa. Kappaleessa 4 taas käsitellään erilaisia keinoja, joilla valtio voi pyrkiä vaikuttamaan syntyvyyteen ja siten puuttumaan pitkällä aikavälillä huoltosuhdeongelman juurisyihin. Kappaleessa 5 käsitellään nopeampaa ratkaisua, maahanmuuttoa ja sen edistämisen ja rajoittamisen erilaisia muotoja. Kappale 6 ”Lisäselvitykset” ei perustu suoraan kirjallisuuteen tai muissa valtioissa sovellettuihin ratkaisuvaihtoehtoihin. Se on otettu mukaan siltä pohjalta, että se esiintyi joitain kertoja aineistoissa ja voidaan nähdä sinällään ratkaisuvaihtoehtona, vaikka sen puitteissa esitetyt

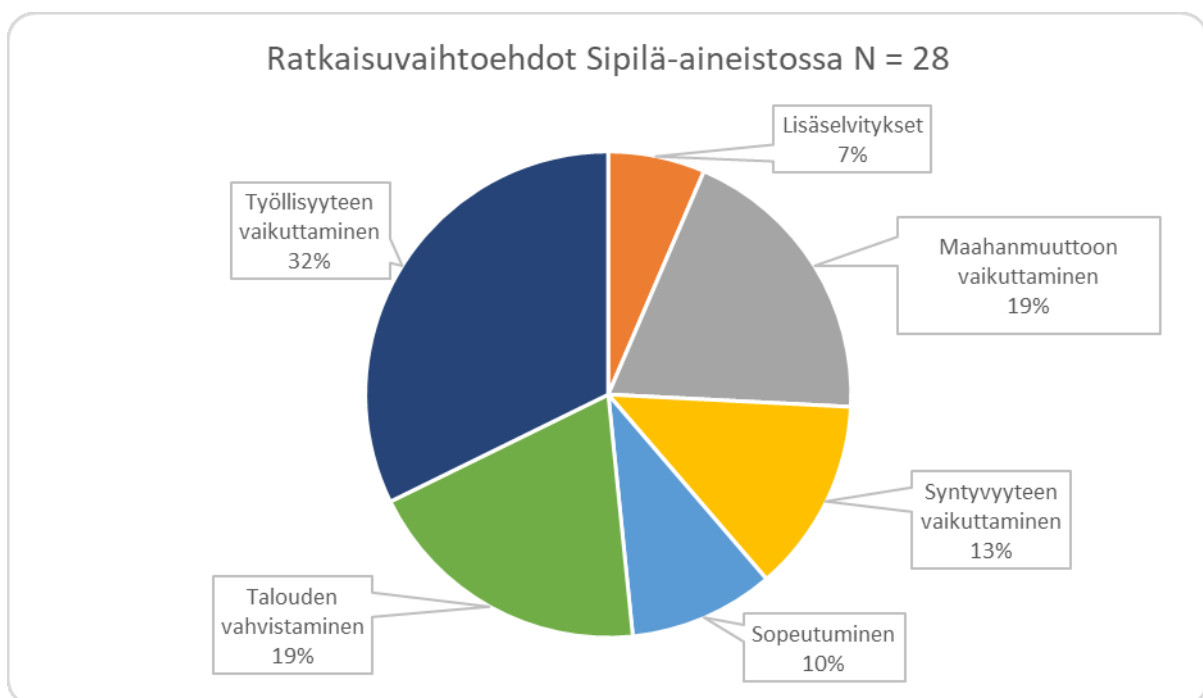
vaihtoehdot voidaankin nähdä tietoon perustuvan päätöksenteon ohella poliittisena ajanpeluuna. Lopuksi Kappaleessa 7. pohditaan automatisaation, robotisaation ja digitalisaation vaikutuksia huoltosuhdeongelmaan ja mahdollisia ratkaisuja, joita niiden avulla voitaisiin saavuttaa. Tulee muistaa, että tämänhetkisen tiedon valossa mikään ratkaisu ei pelkkään riitä ratkaisemaan huoltosuhdeongelmaa. Esimerkiksi pelkästään eläkeikää nostamalla tai maahanmuuttoa lisäämällä ei voida vastata kaikkiin työllisyysasteeseen ja talouden kestävyysasteeseen liittyviin ongelmiin.⁷³

Ennen varsinaisiin kategorioihin siirtymistä on hyvä muodostaa yleiskuva aineistosta muodostetuista tuloksista kaavioiden muodossa. Näihin taulukoihin on suositeltavaa palata kategoriakappaleiden lukemisen yhteydessä, jotta kategorioiden ja puolueiden väliset suhteet asettuvat paremmin konteksteihinsa. Kaavioista 10 ja 11 käyvät ilmi huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehtojen esiintyvyys molemmissa aineistoissa. Kaavioita tarkasteltaessa on huomioitava ratkaisuvaihtoehtomäärien suuri ero aineistojen välillä: Katais-aineistosta mainintoja löytyi 103 ja Sipilä-aineistosta ”vain” 28. Suurin selkeä ero ratkaisuvaihtoehtokategorioiden välillä on maahanmuuttoon ja syntyvyyteen vaikuttamisen kautta huoltosuhdeongelmaa käsittelevien ratkaisuvaihtoehtojen suosion kasvu Sipilä-aineistossa. Kaavioista 12 ja 13 selviävät puolueiden osuudet kategorioittain aineistokohtaisesti. Kategorioita ja niiden sisältämiä mainintoja käsitellään tarkemmin edempänä, kunkin kategorian esittelyn jälkeen.

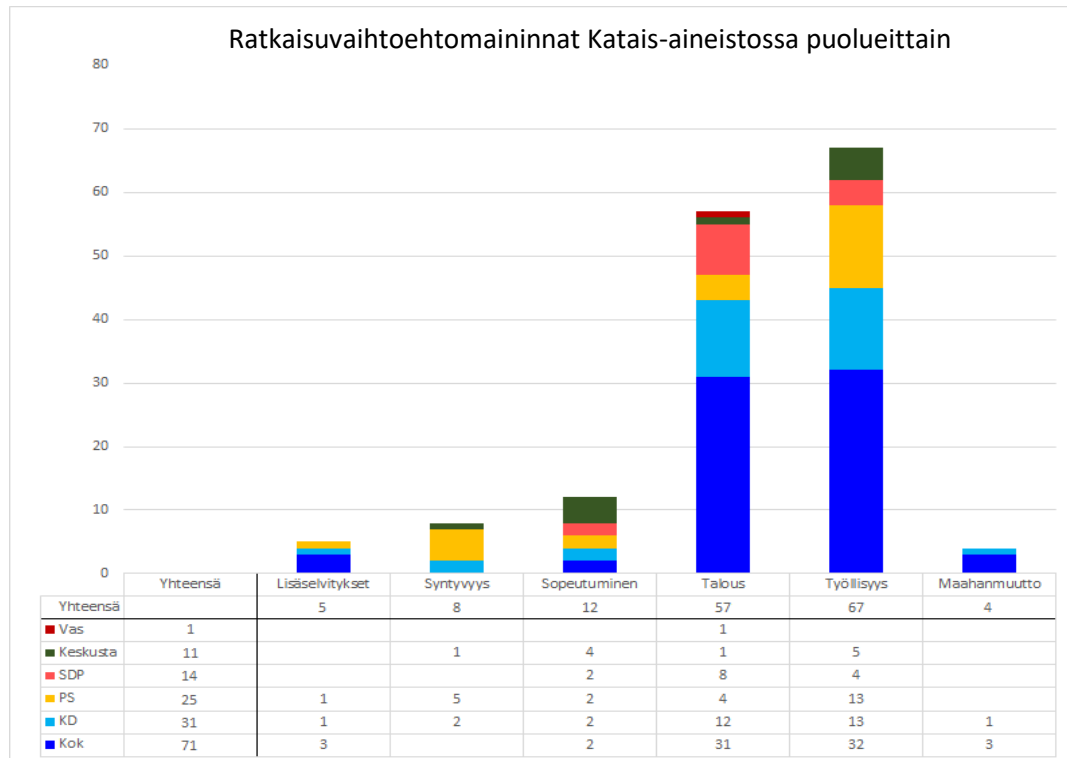
⁷³ Wöss, Josef, 2011. *The impact of labour markets on economic dependency ratios – Presentation of Dependency ratio calculator*. Chamber of Workers and Employees, Austria. Viitattu 4.10.2019. URL: <http://www.oecd.org/eco/surveys/49314824.pdf>

Kaavio 10: Huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehtojen esiintyvyys Katais-aineistossa prosenttiosuuksittain.

Kaavio 11: Huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehtojen esiintyvyys Katais-aineistossa prosenttiosuuksittain. Huomaa merkittävästi Katais-aineistoa pienempi ratkaisuvaihtoehtojen määrä.

Kaavio 12: Maininnat ratkaisuvaihtoehtoista Katais-aineistossa absoluuttisesti mitattuna N = 103.

Kaavio 13: Maininnat ratkaisuvaihtoehtoista Sipilä-aineistossa absoluuttisesti mitattuna N = 28.

3.1. Työllisyyteen vaikuttaminen

Maininnat aineistossa

Aineiston kokonaisuudessaan suosituin ratkaisuvaihtoehto eli työllisyyteen vaikuttaminen on suosituin molemmissa aineistoissa. Katais-aineistossa sen osuus on 44 prosenttia ja Sipilä-aineistossa 32 prosenttia. Ero ei ole järjestyttävän suuri, mutta riittävän suuri pienempien kategorioiden, kuten esim. maahanmuuton merkityksen merkittävään korostumisen Sipilä-aineistossa suhteessa Katais-aineistoon.

Katais-aineiston työllisyystoimia huoltosuhdeongelman ratkaisuna käsittelevästä 67 maininnasta 29 mainintaa käsittelee työurien pidentämistä (kokoomus 21, keskusta 4, perussuomalaiset 3, SDP 2), 18 työpaikkojen luomista (perussuomalaiset 7, kokoomus 7, kristillisdemokraatit 4), 16 työkyvyn ylläpitämistä (kristillisdemokraatit 9, kokoomus 3, SDP 2, perussuomalaiset 1, keskusta 1), 2 maahanmuuton rajoittamista (perussuomalaiset 2) ja 1 koulutukseen panostamista (kokoomus). Sipilä-aineiston 16 maininnasta yhdeksän edustaa työpaikkojen luomista (keskusta 6, SDP 2, perussuomalaiset 1) ja 7 työurien pidentämistä erityisesti loppupäästä (SDP 5, perussuomalaiset 1, keskusta 1). Näitä lukuja tarkastellessa huomataan ratkaisuvaihtoehtoa esittävien puolueiden vaihtuvan Kataisen kaudelta Sipilän kaudelle tullessa: Kataisen kaudella ratkaisuvaihtoehdon suhteen aktiivisimpia ovat kokoomus, kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset, kun taas Sipilän kaudella keskusta ja SDP ovat sen aktiivisimmat edustajat. Työllisyystoimia esittävät tämän perusteella pääministeripuolueet ja tärkeimmät oppositiopuolueet, joskin kristillisdemokraattien rooli jää tämän tulkinnan ulkopuolelle.

Katais-aineiston suosituin työllisyystoimi on työurien pidentäminen. Toimenpiteen painotus on 13 maininnalla selkeästi työurien pidentämisessä alkupäästä, loppupäästä pidentämistä esitetään vain kahdessa maininnassa. Muut maininnat liittyvät tarkempisiin toimenpide-ehdotuksiin esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisyyn ja opiskelijoiden valmistumiseen liittyen. Kokoomus on työurien pidentämisen selkein kannattaja, mutta myös perussuomalaisilla, keskustalla ja SDP:llä on mainintoja sen puolesta. Työkyvyn ylläpito on yhdeksällä maininnalla korkealla kristillisdemokraattien asialistalla. Muutama maininta on myös kokoomuksella ja yksittäiset maininnat perussuomalaisilla, SDP:llä ja keskustalla. Varsinaisiksi ratkaisuvaihtoehdoiksi tarjotaan mm. ennaltaehkäisevää terveydenhuoltoa, alkoholin ja päihteiden aiheuttamiin ongelmiin puuttumista, liikunnan tukemista ja työssäjaksamisen parantamisen edistämistä. Kristillisdemokraattien Jouko Jääskeläisen puheenvuorossa kiteytyvät

kristillisdemokraattien näkemykset asiaan, ja mm. Kristillisdemokraattien konservatiivinen suhtautuminen alkoholiin ja päihteisiin käyvät hyvin ilmi⁷⁴:

”Huoltosuhteemme muuttuu. [...] Ei ole paljon tekijöitä. Haluaisin vielä muistuttaa siitä mistä lähdimme oman ryhmäpuheenvuoromme kohdalla. Ennalta ehkäisevästä työstä. Liikunta on täällä mietinnössä mainittu erikseen. Terveelliset elintottumukset, päihteetön elämäntapa, työssäjaksamisesta huolehtiminen, innostaminen ja tukeminen työssä olevien kohdalla. Alkoholin ja päihteiden käytön sanoisinko toivottavasti vaikkapa puolittaminen, sillä olisi jo hyvin suuri kansantaloudellinenkin merkitys.” (Kat.27 Jouko Jääskeläinen, kristillisdemokraatit)

Työpaikkojen luomiseen liittyvät maininnat tulevat kokoomukselta, perussuomalaisilta ja kristillisdemokraateilta. Varsinaisia toimia ovat mm. työpaikkojen luominen yleisesti, yritysten ja kolmannen sektorin tukeminen työpaikkojen luomiseksi sekä työpaikkojen luominen huonon huoltosuhteen omaaville alueille. Näistä viimeisin nousi kahdesti esiin perussuomalaisten puheenvuoroissa, ja se edustaa varsin erilaista lähestymistä, kuin mitä esimerkiksi kokoomuksen keskittämiseen pyrkivä politiikka. Mielenkiintoista on, ettei perinteiseltä maaseudun, alueellisuuden ja periferian puolustajalta keskustalta tullut aineistossa samanlaisia ulostuloja.

”Kuntien määrällä ja koolla keinottelemalla maamme huoltosuhde ei muutu eikä veronmaksajia ole kuntauudistuksen jälkeen yhtään sen enempää kuin sitä ennenkään. [...] Keskittämisen sijaan meidän tulisi keskittyä siihen, miten reunakuntiin saataisiin muuttamaan lisää lapsiperheitä turvaamaan kuntien tulevaisuutta. Työpaikkojen keskittäminen Suomen reuna alueilta Etelä Suomeen ei edistä mitään muuta kuin muuttoliikettä.” (Kat.99 Osmo Kokko, perussuomalaiset)

Sipilä-aineistossa työllisyyskeinot koskettavat lähinnä työpaikkojen luomista ja työurien pidentämistä, tosin erona Katais-aineistoon pääosin työurien loppupäästä. SDP:llä on Sipilä-aineistossa mainintoja ainoastaan työllisyyskategoriassa. SDP:n seitsemästä maininnasta viidessä kannatetaan työurien pidentämistä loppupäästä, jäljelle jäävissä kahdessa työhyvinvoinnin parantamista työllisyyden edesauttamiseksi. Keskustan puheenvuoroissa taas käsiteltiin eniten työpaikkojen luomista ja niiden syntymisen tukemista. Keskustasta kannatetaan julkisen talouden rajoittamista, säästötoimenpiteitä, ja yritysten tukemista:

⁷⁴ En ota tässä kantaa siihen, etteikö puheenvuoron väite alkoholinkäytön vähentämisen positiivisista vaikutuksista pitäisi paikkaansa.

”Tärkein päämäärä tällä alkavalla kaudella on työllisyysasteen nostaminen ja tavoitteeksi on asetettu 72 prosenttia. Se merkitsee kymmeniätuhansia uusia työpaikkoja, työttömyyden vähentymistä ja huoltosuhteen parantumista. Meidän on kuitenkin syytä muistaa se, että Suomessa työpaikat syntyvät yrityksiin. Täälläkin käytetyt puheenvuorot ovat todistaneet sen, että julkista sektoria ei voida enää kasvattaa. Jos tarkastelemme meidän yritysrakennettamme niin nämä työpaikat muodostuvat erityisesti pieniin ja keskisuuriin yrityksiin. Siksi on tärkeää, että niiden investointien rahoitus turvataan ja niille annetaan myös muita kehittymisen mahdollisuuksia.” (S.1, Lasse Hautala, keskusta)

Alla esimerkki SDP:n puheenvuorosta työurien pidentämisen puolesta. SDP:n viisi asiaa ajanutta puheenvuoroa olivat työurien pidentämisen osalta lähes identtisiä, mikä viittaisi varsin selkeään linjaan asiassa. Huomattavaa on myös esimerkipuheenvuorossa käytetty perustelu sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta.

”Työurien pidentäminen on välttämätöntä huoltosuhteen, julkisen talouden tasapainon sekä työeläkemaksuun kohdistuvan nousupaineen takia. Esityksen tavoitteena on järjestelmän taloudellisen kestävyys ja eri ikäluokkia koskevan riittävän eläketason turvaaminen sekä sukupolvien välisen oikeudenmukaisuuden varmistaminen.” (S.8 Tuula Haatainen, SDP)

Työllisyyteen vaikuttaminen

Kuten yllä nähdään, tutkimuksen kohteena olevien aineistojen puitteissa suosituin huoltosuhteen parantamiseen pyrkivä toimenpidekategoria on ”Työllisyyteen vaikuttaminen”.⁷⁵ Kansantaloudellisesta näkökulmasta huoltosuhde muodostaa ongelman, kun työntekijöitä eli nettoveronmaksajia ei ole riittävästi suhteessa nettoveronkuluttajiin. Suositettu huoltosuhdeongelman ratkaisuun pyrkivä toimi Suomessa ja maailmalla onkin ollut tämän korjaamisen yrittäminen työllisyyden kautta. Tähän kategoriaan laskettiin kuuluviksi toimet, joilla pyritään uusien työpaikkojen luomiseen, työurien pidentämiseen ja työllisyysasteen parantamiseen. Seuraavaksi tarkastellaan kyseisiä toimenpiteitä tarkemmin.

⁷⁵ Tämän ja seuraavan kategorian, eli ”Talouden vahvistamisen” välinen rajanveto oli hankalaa ja päällekkäisyyksiä sekä keskinäisriippuvuutta on paljon: talouden ja työllisyyden välinen side on niin voimakas, että niiden käsittely erikseen on haastavaa. Koin kuitenkin tarpeelliseksi pitää nämä kategoriat erillään niiden sisältämien ratkaisuvaihtoehtojen erojen vuoksi.

Työpaikkojen luominen

Työpaikkojen luominen voi lähtökohtaisesti tuntua epäintuitiiviselta ratkaisulta huoltosuhdeongelmaan, joka muiden asioiden ohessa tarkoittaa sitä, että työikäisen väestönosa pienenee suhteessa ei-työikäiseen väestönosaan. Tämä keino on kuitenkin erityisesti käsiteltyssä aineistossa suuressa suosiossa huoltosuhdeongelmaa ratkaistaessa. Käytännössä työpaikkojen luomisella pyritään parantamaan kokonaistyöllisyysastetta ja vahvistamaan taloutta yleisesti. Tämä tosin vaatii, että työpaikat tulevat täytetyiksi joko lähtötilanteessa työttöminä olleista, tai maahanmuuttajista. Pääministerin kanslian raportti vuodelta 2015 (Kataisen kauden alussa) esittelee vaihtoehtoisiksi huoltosuhdeongelman ratkaisuun yleisen työllisyysasteen ja tuottavuuden parantamista sekä maahanmuuton lisäämistä.⁷⁶

Keinoja, joilla työpaikkoja pyritään luomaan lisää, on monia. Useat niistä ovat toimia yritysten toimintaedellytysten parantamiseksi. Tällaisia keinoja ovat esimerkiksi verotuksen ja regulaation keventäminen, työntekijöiden oikeuksien, esim. irtisanomissuojan, heikentäminen ja työnantajan vastuiden vähentäminen. Verotuksen painopistettä voidaan myös siirtää työn verotuksesta kulutuksen verotukseen, mutta sen kokonaistaloudelliset vaikutukset eivät välttämättä saavuta toivottua vaikutusta kulutuksen mahdollisesti vähentyessä hintojen nousun myötä. Myös investointeja houkuttelemalla voidaan luoda lisää työpaikkoja. Tällöin keinovalikoimaan kuuluvat mm. yritysverotuksen keventäminen, koulutetun ja erikoisosaamista omaavan tai erityisen edullisen työvoiman tarjoaminen ja esimerkiksi hyvien, turvallisten ja vakaiden olojen takaaminen.⁷⁷

Valtiot voivat tarjota myös erilaisia tuettuja työpaikkoja, joiden palkasta valtio maksaa osan tai kaiken. Tällaiset tukityöpaikat voivat olla yleisen työehtosopimisen tai minimipalkkojen ulkopuolella, jolloin työnantajat ovat oikeutettuja maksamaan palkatuille matalampaa palkkaa. Yhtenä vaihtoehtona ovat suuret julkiset projektit, kuten infrastruktuurihankkeet, jollaisten avulla mm. Saksan kansallissosialistinen puolue vähensi työttömyyttä valtaan päästyään 1930-luvun työttömyyden ja laman riivaamassa Saksassa.⁷⁸

⁷⁶ Borg Anders & Vartiainen Juhana, 2015. *Strategia Suomelle*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2015. Valtioneuvoston kanslia.

⁷⁷ Roininen, Petri, 2019. *Miten lisää työpaikkoja Suomeen?* Yrittäjät-järjestön verkkosivut. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://www.yrittajat.fi/blogit/miten-lisaa-tyopaikkoja-suomeen>

⁷⁸ Voth, Hans-Joachim & Voigtländer, Nico, 2014. *Nazi pork and popularity: How Hitler's roads won German hearts and minds*. VOX CEPR Policy portal. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://voxeu.org/article/nazi-pork-and-popularity-how-hitler-s-roads-won-german-hearts-and-minds>

Työurien pidentäminen

Työuria voi pidentää joko niiden alkupäästä tai loppupäästä. Alkupäästä pidentäminen merkitsee koulutusaikojen lyhentämistä ja nuorten työssä aloittamisen aikaistamista. Tähän voidaan pyrkiä positiivisin keinoin esimerkiksi erilaisilla oppisopimusten ja koulutuksen työelämäyhteyksien kehittämisellä, kannustimilla ja palkinnoilla nopeasta valmistumisesta (Suomessa on jo käytössä osittainen opintolainahyvitys tavoiteaikaisesta valmistumisesta). Negatiivisia keinoja ovat esimerkiksi opintoajan rajausta sekä erilaiset taloudelliset rajoitukset ja rangaistukset. Esimerkiksi veroetuja tai lisäveroja voitaisiin määrätä valmistumisnopeuden mukaan. Vuodesta 2017 eteenpäin toteutettu koulutus uudistus rajoittaa muun muassa opiskelijoiden mahdollisuuksia muuttaa opintopolkuaan, eli käytännössä vaihtaa alaa. Tällä pyritään nopeuttamaan valmistumista.⁷⁹

Loppupäästä pidentäminen tarkoittaa käytännössä eläkeiän nostamista. Bloom et. al.⁸⁰ vertailivat 43 valtion toimia väestön ikääntymistä ja huoltosuhdeongelmaa kohtaan. Tutkimuksessa havaittiin, että vertailumaissa vuosien 1965 ja 2005 välillä miesten eliniän odote oli noussut yhdeksän vuotta, mutta eläkeikä oli siirretty keskimäärin vain noin puolella vuodella eteenpäin. Työurien pidentäminen olisi yksi yksinkertaisimmista ratkaisuvaihtoehdoista huoltosuhdeongelmaan. Suomi onkin tarttunut eläkeiän siirtoon, ja vuonna 2017 alettiin eläkeikää siirtämään 65 ikävuoteen. Eläkeiän noston ei tarvitse välttämättä olla pakkotoimenpide, ja esimerkiksi Suomessa on jo käytössä ns. lykkäyskorotusjärjestelmä, jossa henkilö, joka jatkaa varsinaisen eläkeikänsä ylittäneenä työssä, kerryttää suuremman määrän eläkettä ylimeneviltä vuosilta. Tällaisen järjestelmän taloudelliset vaikutukset ovat tietysti vähemmän vaikuttavat, kuin sellaisen, jossa ylimääräistä eläkeosuutta ei ole.⁸¹

Työllisyysasteen parantaminen muuten, kuin työpaikkoja luomalla

Työllisyysasteen parantamisella tarkoitetaan enimmäkseen toimia, joilla pyritään väestön suurempaan osallistumiseen työmarkkinoille. Selkein ryhmä, johon tällaisia toimia voidaan kohdentaa, ovat työttömät yleisesti. Suomessa on kokeiltu mm. ”aktiivimallia” jossa sosiaalietuudet vähenevät ilman tiettyä aktiivisuuden määrää kuukausitasolla. Aktiivisuudeksi katsotaan työllistymistä

⁷⁹ Shemeikka, Riikka; Aho, Simo; Jokinen, Esa; Järnefelt, Noora; Kaakinen, Markus; Kivimäki, Riikka; Korkeamäki, Johanna; Mertala, Sirpa; Mäkiäho, Ari; Parkkinen, Maari; Pitkänen, Sari; Terävä, Kimmo; Vuorento, Mirkka, 2017. *Työurien jatkaminen vaatii yhteisöllisyyttä ja yhteistoiminnallisuutta*. Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 38/2017. s. 14 & s. 135-136. Viitattu 4.10.2019. URL:

https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/3866814/38_Ty%C3%B6urien+jatkaminen+vaatii+yhteis%C3%B6llisyytt%C3%A4+ja+yhteistoiminnallisuutta/97dd63f0-4851-4b27-b965-16c15e8235e3?version=1.0

⁸⁰ Bloom, David; Canning David & Günther Fink, 2010. *Implications of population ageing for economic growth*. Oxford Review of Economic Policy: 26, 4, s. 583–612

⁸¹ Työeläke.fi – verkkosivut. *Eläkeuudistus on voimassa – mikä muuttui?* Viitattu 3.10.2019. URL: <https://www.tyoelake.fi/teemat/mita-vuoden-2017-eläkeuudistus-tarkoittaa/>

edistävät toimet, kuten työnteko (esim. lyhyempiaikainen), kouluttautuminen ja työnhaku.⁸² Usein työllisyystoimet olisivat kuitenkin mielekkäintä kohdistaa tiettyihin ryhmiin, joiden työllisyysaste on ”valtaväestöä” heikompi. Tällaisia ryhmiä voivat olla kontekstista riippuen esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät, maahanmuuttajat tai naiset.

Yleisesti ottaen työttömien työnhakijoiden työllistämiseen on paljon keinoja. Keinovalikoimaan kuuluu esimerkiksi liikkuvuuden edesauttaminen (vaikka muuttokustannuksia korvaamalla), työhaussa auttaminen ja esimerkiksi työvoimatoimiston kaltaisen instituution toiminta. Esimerkkinä työttömien työnhakijoiden työllistämisen suhteen toimivaksi malliksi on todettu Tampereen seudulla 2017 - 2018 testattu malli, jossa työnhakijoille kohdistettiin enemmän yksilöllisiä palveluita ja annettiin työttömiä palvelleelle henkilökunnalle laajemmat valtuudet päätöksentekoon. Jokaiselle työnhakijalle oli esimerkiksi osoitettu valmentaja, joka auttoi työhaussa.⁸³

Suomi on muiden pohjoismaiden ohella sukupuolen suhteen yksi maailman tasa-arvoisimmista maista, ja naisten integraatio työmarkkinoille on pitkällä: naisten ja miesten työllisyysasteessa oli vuonna 2018 vain kahden prosentin ero miesten hyväksi.⁸⁴ Kuitenkin esimerkiksi äitiysvapaiden tai muiden etuuksien hienosäädöllä ja palkkatasa-arvoon panostamalla voitaisiin tuo parikin prosenttia kuroa mahdollisesti umpeen ja edesauttaa työllisyysasteen paranemista. Naisten suuri osallisuus työmarkkinoille saattaa kuitenkin joissain tapauksissa vähentää syntyvyyttä, joka toisaalta voi heikentää huoltosuhdetta entisestään.

Maahanmuuttajien osalta kysymys on pitkälti lähtömaasta- tai alueesta: Siinä missä kantaväestön työttömyysaste liikkui vuosien 2000 ja 2013 välillä noin 10 prosentin tuntumassa, oli vastaava luku afrikkalaistaustaisilla noin 45 – 35 prosenttia, riippuen vuodesta. Aasialaisten tilanne oli hieman afrikkalaisia parempi, ja eurooppalaisten ja amerikkalaisten luvut ovat jo verrattain lähellä kantasuomalaisten vastaavia. Tämäkään ei kuitenkaan ole kovin kuvaavaa, sillä lopulta paljon suuraluetta enemmän merkitystä on valtiolla, josta henkilöt ovat tulleet. Esimerkiksi Afganistanista ja Somaliasta saapuneet laskevat kyseisissä vertailuissa maanosiansa tuloksia.⁸⁵ Myös esimerkiksi maahanmuuttajanaisten ryhmä laajemmin on perinteisesti omannut selkeästi

⁸² Yleisen työttömyyskassan verkkosivut. *Aktiivimalli pähkinänkuoressa*. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://ytk.fi/ohjeet-ja-tuki/tietopankki/aktiivimalli/aktiivimalli-pahkinankuoressa>

⁸³ Muukkonen, Henrik, 2018. *Tampereen seudun malli syö täystyöttömyyttä aamupalaksi - työttömien määrä huvennut kokeilussa 11,4 prosenttia*. Talouselämä-lehden verkkosivut. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://www.talouselama.fi/uutiset/tampereen-seudun-malli-syo-tavstyottomytta-aamupalaksi-tyottomien-maara-huvennut-kokeilussa-11-4-prosenttia/80224e96-1804-3de2-b88e-31dcba37c552>

⁸⁴ Tilastokeskuksen verkkosivut. *Työllisyys ja työttömyys vuonna 2018*. Viitattu 4.10.2019. URL: https://www.stat.fi/til/tyti/2018/13/tyti_2018_13_2019-04-11_kat_002_fi.html

⁸⁵ Elinkeinoelämän valtuuskunnan verkkosivut. *Maahanmuuttajien työttömyysasteet kansalaisuuden mukaan 2000–2013*. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://www.eva.fi/tyotjatekijat/maahanmuuttajien-tyottomyysasteet-kansalaisuuden-mukaan-2000-2013/>

maahanmuuttajamiehiä matalamman työllisyysasteen. Maahanmuuttajaryhmiin kohdistuvia toimia voivat olla esimerkiksi erilaiset kotouttamistoimet, osaamiskartoitukset ja opittujen taitojen sertifiointit sekä kielen- ja kulttuurinopetuksen tarjoaminen. Mielekkäintä olisi keskittyä erityisiin ongelmaryhmiin ja lähteä yhdessä näiden ryhmien kanssa ratkomaan syitä matalaan työllisyyteen ja ratkaisuja sen parantamiseksi.

Yksi merkittävä ennaltaehkäisevä keino työllisyysasteen parantamiseen on työntekijöiden työkyvyn ylläpitäminen. Kun työntekijöiden hyvinvoinnista pidetään huolta, voidaan hillitä sairaseläkkeelle siirtymistä. Henkilö, joka on esimerkiksi vammautunut tai saanut jonkin kroonisen sairauden työnsä takia, ei ole mitä todennäköisimmin enää integroitavissa työvoimaan ja sellaisenaan hukattua työvoimapotentialiaa. Työkyvyn ylläpitoon voidaan käyttää esimerkiksi erilaisia aktiivisuuteen ja työntekijöiden hyvinvointiin ja terveyden edistämiseen keskittyviä toimenpiteitä. Toimiva terveydenhuolto on tässä tietysti kriittisessä roolissa.

Erilaisten kannustinloukkujen purkaminen on myös noussut usein esille työllisyysasteen parantamisesta puhuttaessa. Kannustinloukulla tarkoitetaan tilannetta, jossa työttömän henkilön ei kannata hakea tai vastaanottaa työtä koska se heikentäisi tämän toimeentuloa, tai lisäisi sitä suhteessa työmäärään hyvin vähäisesti. Kannustinloukkujen ratkaisuun on tarjottu mm. perustuloa, minkä puitteissa jokainen kansalainen saisi työelämäaktiivisuudestaan riippumatta tietynkokoista tulonsiirtoa, jolloin työn vastaanottaminen olisi aina kannattavaa.⁸⁶

Ase- ja siviilipalvelusvelvollisuus hidastaa nuorten miesten pääsyä työmarkkinoille, mikä on useissa tutkimuksissa osoitettu kansantaloudellisesti haitalliseksi. Ei ole taloudellisesti kovin järkevää pakottaa jollain erityisalalla pätevää ja tuottavaa henkilöä, kuten esimerkiksi it-alan osaajaa, potentiaalisesti jopa vuodeksi tekemään jotain kansantalouden kannalta pelkästään kustannuksia tuottavaa. Tämän vuoksi ase- ja siviilipalveluksen rajoittaminen tai lopettaminen olisi yksi keino parantaa työllisyyttä, pidentää työuria ja vahvistaa taloutta. Asevelvollisuuteen liittyy kuitenkin voimakas sosiaalisen tasa-arvon perinne, jota vastaan rikkoisi räikeästi esim. tiettyjen alojen ammattilaisten vapauttaminen velvollisuudesta. Toisaalta koko järjestelmän purkaminen vaikuttaa nykyisessä turvallisuustilanteessa ja poliittisessa ilmapiirissä lähes mahdottomalta, eikä välttämättä halvaltakaan: suorituskyky tulisi korvata kalliilla asejärjestelmillä ja palkka-armeijalla.⁸⁷

⁸⁶ Perkiö, Johanna, 2016. *Suomalainen perustulokeskustelu ja mallit*. Kela. Työpapereita 85. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/159369>

⁸⁷ Mäkinen, Juha (toim.), 2013. *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

3.2. Talouden vahvistaminen

Maininnat aineistossa

Kokonaisuudessaan toiseksi suosituin ratkaisukategoria, ”Talouden vahvistaminen”, edustaa 37 prosenttia Katais-aineiston maininnoista. Sipilä-aineistossa osuus on vain noin puolet Katais-aineiston vastaavasta, eli 19 prosenttia. Sipilä-aineistossa talouden vahvistamistoimet ovat samassa suuruusluokassa maahanmuuttotoimien kanssa – Katais-aineistossa ero kategorioiden välillä on yli kaksitoistakertainen taloustoimien hyväksi. Katais-aineistossa taloustoimien osuus nousee näin merkittäväksi pitkälti kuntauudistukseen liittyvän keskustelun johdosta: kuntauudistusmainintojen osuus on 56 % talouden vahvistamiseen liittyvistä maininnoista. Kuntauudistusta käsittelee eniten kokoomus 18 maininnalla. Myös SDP (7) ja kristillisdemokraatit (6) ovat asiassa verrattain paljon äänessä. Kuntauudistus on yksittäisenä toimenä aineistossa esiintyvistä ratkaisuvaihtoehdoista eniten esiintyvä, vaikkakin sitä käsiteltiin huoltosuhteen kanssa vain Kataisen kaudella. Alla kaksi tyypillistä esimerkkiä kuntauudistuksen tarvetta perustelevasta puheenvuorosta. Ensimmäinen puheenvuoro on Hallinto- ja kuntaministeri Henna Virkkusen, joka oli aihepiiristä selvästi ja ymmärrettävästi eniten äänessä. Kuten puheenvuoroista voidaan huomata, huoltosuhdeongelman epätasainen maantieteellinen jakautuminen tiedostetaan. Virkkusen puheenvuorossa käytännössä kannatetaan kuntamäärän pienentämistä kuntia yhteen liittämällä. Jälkimmäisessä, Jukka Kopran esimerkissä nähdään, miten kuntauudistuksen tarve perustellaan usein nykyjärjestelmän korkeilla kustannuksilla.

”Tuo huoltosuhteen muutos aiheuttaa isoja vaikeuksia maaseutumaisilla alueilla seuraavien vuosien, vuosikymmenien aikana ja nyt on tarpeen laajentaa kuntien rahoituspohjaa, parantaa niiden elinvoimaa niin, että kunnat itse pystyvät järjestämään rahoituksen, järjestämään palvelut oman kuntansa asukkaille.” (Kat.4 Henna Virkkunen, Hallinto- ja kuntaministeri, kokoomus)

”Suomi tarvitsee kuntauudistusta. Suomi tarvitsee rakenteiden uudistamista. Juuttuminen vanhoihin rakenteisiin tulee tälle maalle tosi kalliiksi. Huoltosuhde meillä Suomessa heikkenee koko ajan kunnat velkaantuvat ja yhdyskuntarakenne hajautuu. Palvelutarve kasvaa, väestö vanhenee, kaikki tämä maksaa rahaa koko ajan enemmän ja enemmän. Meidän on pakko tehdä jotain. Kuntauudistus ja tapa, jolla se toteutetaan, on yksi avain ongelman ratkaisuun. (Kat.47 Jukka Kopra, kokoomus)

Kuntauudistus on myös muista muihin ratkaisuvaihtoehtoihin verrattuna siitä erityislaatuinen, että se jakaa keskustelijoita selkeästi sen puolustajiin (hallituspuolueet) ja vastustajiin (oppositio).

Kuntauudistusta puolustetaan 32 puheenvuorossa ja vastustetaan täsmälleen yhtä monessa⁸⁸. Tämän vertailun kohdalla on otettava huomioon, että jako koskettaa vain huoltosuhteen puitteissa käytyä kuntauudistuskeskustelua. Kuntauudistusta kritisoivat puheenvuorot jakaantuvat tasan keskustan ja perussuomalaisten kesken. Puheenvuoroissa toistuu johdonmukaisesti ajatus, jonka mukaan kuntarajoja siirtelemällä huoltosuhdeongelma ja palveluntarpeet eivät muutu. Alla muutama voimakas esimerkki:

”Mutta perussuomalaiset huomauttavat, ettei maamme huoltosuhde suurkuntia luomalla muutu eikä veronmaksajia tule lisää. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Kataisen hallitus on päättänyt runnoa suurkuntahankkeensa läpi keinoilla millä hyvänsä. Asiantuntijat toimivat kumileimasimina ja kuntia viedään suorastaan kuin pässejä narussa.” (Kat.92 Pirkko Mattila, perussuomalaiset)

”Väestön huoltosuhteella ja kuntarajoilla ei ole mitään tekemistä toistensa kanssa. Me suomalaiset vanhenemme, on kuntia sitten 20 tai 300. Toiseksi taloudellinen huoltosuhde on eri asia kuin väestöllinen huoltosuhde.” (Kat.89 Lea Mäkipää, perussuomalaiset)

Joissain keskustan puheenvuoroissa pedataan kuntauudistuksen kritiikin varjolla Sote- ja maakuntauudistusta:

”Pellervon taloustutkimuksen tekemän selvityksen mukaan nyt kaavailluilla suurkunta-alueilla ei saada aikaiseksi merkittävästi vahvempia huoltosuhdetta. Selvityksen mukaan maakuntapohjalta saavutetaan vahvimmat huoltosuhteet ja alueiden elinvoima.” (Kat.86 Markku Rossi, keskusta)

Myös kyllästymistä ja väsymistä kuntauudistusaiheeseen on havaittavissa, kuten tästä perussuomalaisten Jussi Niinistön kommentista nähdään:

”Kuntauudistuksesta on nyt kohkattu vuoden verran.” (Kat.84 Jussi Niinistö, perussuomalaiset)

Siinä, että hallitus puolustaa politiikkaansa ja oppositio vastustaa sitä, ei itsessään ole mitään erikoista. Kuntauudistuksen lisäksi talouden vahvistamiseen liittyviä keinoja oli aineistossa lukuisia. Näiden mainintojen takana olivat pääsääntöisesti kokoomus ja kristillisdemokraatit, mutta muillakin puolueilla (lukuun ottamatta RKP:tä ja vihreitä) oli tähän kategoriaan mainintoja. Hallinnon ja verotuksen uudistuksia joko säästöjen luomiseksi tai yritystoiminnan tukemiseksi ehdotettiin useita

⁸⁸ Kuntauudistusta vastustavia puheenvuoroja ei ole laskettu tähän kategoriaan, jollei niissä ole mainittu huoltosuhteen lisäksi jotakin muuta talouden vahvistamiseen liittyvää keinoa.

kertoja. Useampia mainintoja oli myös kansalaisten yhteisvastuun lisäämisestä ja näiden holhoamisen vähentämisestä.

Sipilä-aineistossa maininnat tähän kategoriaan tulivat vain hallituspuolueilta (keskusta ja perussuomalaiset), kuten pääsääntöisesti Katais-aineistossakin. Hallituspuolueet vain vaihtuivat. Tämä on mielenkiintoista: taloustoimet edustavat toimia, joilla joudutaan vähentämään kansalaisilta etuja, mahdollisesti välttämättömäksi koetun taloudenpidon vuoksi. Opposition on helppo hyökätä tällaisia toimia vastaan, eikä sillä ole usein syytä esittää negatiivisia taloustoimia, sillä sen rooli ei ole ratkaista talousongelmia oppositiosta käsin, vaan kritisoida hallitusta. Varsinaiset toimet Sipilän kaudella käsittelivät julkisen sektorin pienentämistä ja heikentämistä, kannustinloukkujen purkamista ja velkaantumisen pysäyttämistä yleisesti. Erikoisuutena yhdessä perussuomalaisten puheenvuorossa syytettiin Suomen talousongelmista euroalueeseen kuulumista. Itsessään Sipilän kauden talouden vahvistamiseen liittyvissä kommentteissa ei ollut paljoa eroa Katais-aineiston vastaaviin. Merkittävimmät erot ovat nähtävissä tätä kategoriaa kannattaneiden puolueiden vaihtumisessa (hallitus-oppositio jaon mukaisesti) ja kuntauudistusasian uupuminen Sipilä-aineistossa.

Talouden vahvistaminen

Huoltosuhdeongelmaan tarjotaan usein ratkaisuksi talouden vahvistamista yleisellä tasolla. Tämänkin tutkimuksen aineistoissa talouden vahvistamiseen liittyvät toimet muodostivat toiseksi suurimman kategorian, heti läheisesti asiaan liittyvän työllisyyteen vaikuttamisen jälkeen. Yhdessä nämä kategoriat muodostavat jopa 76 % kaikista huoltosuhdeongelmaan esitetyistä ratkaisuvaihtoehtomainnoinnoista molemmissa aineistoissa. Talouden vahvistaminen huoltosuhdeongelman edessä on ymmärrettävä, joskin helposti varsin laveaksi jäävä tavoite. Kuten aiemmin on nähty, huoltosuhteen heikkenemisen selkeimmät välittömät seuraukset ovat usein taloudellisia ongelmia. Tällöin talouden vahvistaminen, tapahtui se periaatteessa lähes miten hyvänsä, vähentää huoltosuhdeongelmaa, tai ainakin sen oireita.

Talouden vahvistamiseksi voitaisiin laskea toimia myös muista kategorioista, erityisesti työllisyyteen vaikuttamisesta, maahanmuuttoon vaikuttamisesta, ARD:ista ja miksei syntyvyyteen vaikuttamisestakin. Talouden vahvistamiseen on tässä tapauksessa tulkittu toimet, joilla pyritään vahvistamaan valtiontaloutta, kuitenkin seuraavin rajauksin: 1. Talouden vahvistamiseen pyrkivää keinoa on tarjottu huoltosuhdeongelman käsittelyn yhteydessä. 2. Keino on yleisemmin viitannut hallinnollisiin uudistuksiin, menojen vähennyksiin tai talouden vahvistamiseen. 3. Keino ei ole sisältänyt elementtejä, jotka liittäisivät sen selkeästi johonkin muuhun kategoriaan.

Talouden vahvistamisen keinovalikoiman pitäessään sisällään muita kategorioita suuremman ja laavamman joukon vaihtoehtoja, käsittelen tässä kappaleessa vain muutamia esimerkkejä. Keinovalikoimaan kuuluu muun muassa toimia, joilla pyritään talouskasvuun, kuten esimerkiksi investointien houkuttelu, yritystoiminnan tukeminen⁸⁹ ja vienninedistäminen. Näitä toimia voidaan tukea esimerkiksi veronalennuksilla ja yrityksiä rajoittavan sääntelyn purkamisella, tai niitä tukevan sääntelyn lisäämisellä. Julkisen talouden vakauttamiseen pyrkivät toimet, kuten velkaantumisen vähentämiseen ja esimerkiksi kulujen pienentäminen julkishallinnossa tai julkisissa palveluissa kuuluvat myös tähän kategoriaan. Menoja voidaan vähentää esimerkiksi tulonsiirtoja, eli esimerkiksi sosiaalietuuksia kuten tukia tai eläkkeitä pienentämällä tai julkishallinnon kokoa karsimalla. Kaikilla tällaisilla toimilla on tietenkin varjopuolensa, ja ne voivat aiheuttaa itsessään toisenlaisia ongelmia kuten köyhyyttä ja työttömyyttä. Julkisen talouden tuottavuutta ja tehokkuutta voidaan myös yrittää parantaa erilaisilla tehostuskeinoilla, koulutuksilla ja hallinnollisilla muutoksilla.⁹⁰

Hallinnollisia muutoksia voivat olla esimerkiksi erilaisten vastuualueiden luominen tai tietyn palveluntuoton tai verotusoikeuden siirtäminen hierarkiassa ”ylöspäin” tai ”alaspäin” eli esimerkiksi sairaanhoitovelvoitteen siirtäminen kuntatasolta maakuntatasolle tai toisinpäin. Aineistoissa yleisimpiä ehdotuksia tässä kategoriassa olivatkin erilaiset hallinnollisiin muutoksiin ja säästöihin pyrkivät toimet. Erityisen paljon kategoriaa kasvatti se, että kuntauudistuksen tarjoaminen ratkaisuvaihtoehtona laskettiin tähän kategoriaan. Perustelut kuntauudistuksen tarpeelle olivat usein huoltosuhdeongelman lisäksi talouden vahvistamiseen liittyviä. Kuntauudistusta käsiteltiin aineistossa niin paljon, että koen tarpeelliseksi avata kyseistä hanketta hieman lisää.

Suomessa kuntauudistukset ovat tarkoittaneet lähinnä vaiheittaista kuntien määrän vähenemistä. Suomessa kunnilla ja kaupungeilla on tiettyjä velvoitteita, liittyen esimerkiksi palveluihin kuten sairaanhoitoon ja koulutukseen, jotka kuntien tulee kuntalaisille tuottaa omalla rahoituksellaan (vaikka rahoitusta saadaan valtiolta paljonkin mm. valtionosuuksien muodossa). Kaupungistumisen ja siitä seuranneen maaseudun tyhjenemisen myötä suuri osa kunnista ei enää pysty toteuttamaan näitä velvoitteita, eikä se välttämättä vähäisen väestömäärän vuoksi olisi taloudellisesti järkevää, vaikka pystyisikin. Kataisen kaudella oli käynnissä Vanhasen kaudella alkanut kuntauudistushanke, jossa pyrittiin vähentämään kuntien määrää 70 - 100 kuntaan (yli 336 kunnasta) ja näin luomaan ns. ”vahvoja peruskuntia”. Tämä 2000 luvulla pääsääntöisesti kokoomuksen johdolla yritetty kuntauudistus herätti vastustusta erityisesti monissa pienemmissä kunnissa ja keskustapuolueen

⁸⁹ Sellaiset maininnat, joissa yritystoiminnan tukemisen tarvetta on perusteltu työllisyyden parantamisella, on laskettu kuuluvaksi ”Työllisyyteen vaikuttaminen”-kategoriaan.

⁹⁰ Bloom, David; Canning David & Günther, Fink, 2010. *Implications of population ageing for economic growth*. Oxford Review of Economic Policy. Volume 26. Number 4, s. 583–612

piirissä. Myös muista puolueista kuului soraääniä kuntauudistusta vastaan. Kuntauudistus jäi pääasiallisesti toteutumatta.^{91 92}

3.3. Sopeutuminen

Maininnat aineistossa

Sopeutumis-kategoriaan on laskettu vanhustenhoidon lisäämiseen tai kehittämiseen, varallisuuden jakamiseen ja tasaukseen (mukaan lukien maininnat perustulosta), oikeudenmukaisuuden edistämiseen ja eriarvoisuuden vähentämiseen pyrkivät toimet. Näitä mainintoja aineistossa oli yhteensä 14. Lisäksi de-problematisoinnin puitteissa mukaan lasketaan kaikki sellaiset toimet, joilla tarjotaan ihmisten tekemän työn vähentämistä ratkaisuna huoltosuhdeongelmaan. Tällaisten ratkaisujen ei tarvitsisi välttämättä koskettaa koko työväestöä, vaan esimerkiksi vain tiettyjä työntekijäryhmiä, kuten osittain työkykyisiä tai vanhempia työntekijöitä. Esimerkiksi vuorotteluvapaat ja vastaavat käytännöt edustavat varsinaisen työajan lyhennyksen lisäksi tätä kategoriaa.

Sopeutumistoimet esiintyvät aineistoissa suunnilleen yhtä suurina osuuksina, Katais-aineistossa 8 prosentilla ja Sipilä-aineistossa 10 prosentilla. Molemmissa aineistoissa keskusta on sopeutumiskategoriassa eniten äänessä, Sipilä-aineistossa ainoana puolueena.

Katais-aineistossa keskustan puheenvuoroissa kannatetaan koti- ja omaishoidon kehittämistä. Sopeutumiseen on laskettu valtionosuuksien ja tasausjärjestelmän tukeminen⁹³, joiden puolesta mainintoja on niin keskustalla, perussuomalaisilla kuin kristillisdemokraateillakin. Toisessa SDP:n kahdesta maininnasta pidetään tärkeänä sosiaali- ja terveyspalvelujen pitämistä julkisomisteisina ja toisessa ehdotetaan huoltosuhdetta mittariksi, jonka mukaan valtionosuuksien maksamista kuntiin voitaisiin määrittää:

”Valtionosuuksien jakamiselle erilaisille alueille tulee luoda oikeudenmukaiset kriteerit. Eräs toimiva ja keskeinen kriteeri voisi olla esimerkiksi huoltosuhde, jolloin ikääntyvien kuntien erityispiirteet tulevat riittävästi huomioiduiksi.” (Kat.6 Merja Mäkisalo-Ropponen, SDP)

⁹¹ Hynynen, Eeva-Liisa, 2012. *Mahdoton kuntauudistus*. Suomen kuvalehti 2/2012

⁹² Valtiovarainministeriö, 2015. *Kuntauudistus kaupunkiseuduilla – mikä muuttui?* Valtiovarainministeriön julkaisu – 14/2015. Viitattu 6.10.2019. URL: <https://vm.fi/documents/10623/1107223/Kuntauudistus+kaupunkiseuduilla/d16c05a6-c333-418f-93fe-9ceccfdad465/Kuntauudistus+kaupunkiseuduilla.pdf>

⁹³ Näillä toimilla voidaan tasata huoltosuhdeongelman epätasaista jakautumista ja pyrkiä tuottamaan tasa-arvoista hyvinvointia ihmisille asuinpaikasta riippumatta.

Myös perussuomalaisilta löytyy maininta, jossa kannatetaan valtion tukea huoltosuhdeongelmallisille alueille. Kokoomuksen ainut sopeutumismaininta käsittelee perustuloa, joka on itsessään yksi selkeimmistä sopeutumistoimista. Perustulo mainitaan koko aineistossa vain tämän yhden kerran. Kalle Jokisen puheenvuorossa perustulon tarkoituksena olisi patistaa työttömät töihin⁹⁴:

”Mielestäni eduskunnan pitää käynnistää keskustelu perustulon käyttöönotosta maassamme. Kansalaisten oikeustaju vaatii, että kenenkään ei saa olla taloudellisesti kannattavampaa jäädä kotiin kuin ottaa vastaan tarjottu työ. Eli työn ja perustulon yhdistäminen on tarpeen. Myös huoltosuhteen muutos ja uhkaava työvoimapula pakottavat meidät löytämään lisää työntekijöitä tuottavaan työhön.” (Kat.25 Kalle Jokinen, kokoomus)

Sipilä-aineistossa vanhustenhoitoon keskittyminen toistuu keskustan puheenvuoroissa. Puheenvuoroissa ehdotetaan koti- ja omaishoidon kehittämistä ja joustavuuden lisäämistä vanhustenhoidossa. Käytännössä nämä toimet voisivat toimia myös julkisen vanhustenhoidon alasajon välineinä, mitä voidaan myös pitää tietynlaisena sopeutumistoimena⁹⁵.

Vanhukset

Jos jotakin ongelmaa ei voida kokonaan estää, tulee siihen sopeutua. On lukuisia keinoja, joilla huoltosuhdeongelmaan voidaan sopeuduttua ja on sopeuduttu. Ensinnäkin huoltosuhdekehitys johtaa tilanteeseen, jossa vanhusten suhteellinen määrä kasvaa merkittävästi. Tällöin tarpeellinen sopeutumiskeino on vanhustenhoidosta huolehtiminen. Tähän tulisi sisältyä erilaisten indikaattoreiden käyttö, joilla varmistetaan vanhusväestön hyvinvointi, sekä uuden teknologian integroiminen hoitoon ja arkielämään hyvinvoinnin lisäämiseksi, perus sosiaali- ja terveyspalveluiden lisäksi. Olisi tärkeää keskittyä myös vanhusten mahdollisuuksiin opiskella, kehittää itseään ja tuottaa lisäarvoa yhteiskunnassa mahdollisimman pitkään. Tähän liittyvät myös erilaiset eläkejärjestelmämuutokset, joita on osaltaan käsitelty jo kategoriassa ”Työllisyyteen vaikuttaminen”.⁹⁶

⁹⁴ Sellaisenaan tätä toimea voitaisiin hyvinkin pitää myös työllisyystoimena, mutta perustulo on itsessään niin selkeä tulonjakotoimi, että se on tulkittu tässä tapauksessa sopeutumiseksi. Lopulta erottelu olisi mahdollista tehdä vasta, kun tiedettäisiin minkä kokoisesta korvauksesta olisi kyse: taattaisiinko perustulolla tasa-arvoiset ja kelvolliset elinolot kaikille, vai olisiko kyse niin pienestä summasta, että sillä ei selviäisi, ja sitä saavien olisi joka tapauksessa pakko pyrkiä saamaan lisää tuloja muuta kautta.

⁹⁵ Aihetta käsitellään lisää kappaleessa 4.4 ”Puolueet Levi-Faurin hyvinvointivaltiotyypittelyn mukaan”.

⁹⁶ World Economic Forum, Global Agenda Council on Ageing Society, 2012. *Global Population Ageing: Peril or Promise?* s. 14. Viitattu 7.10.2019. URL: http://demographic-challenge.com/files/downloads/6c59e8722eec82f7ffa0f1158d0f4e59/ageingbook_010612.pdf

Vanhuspalveluihin keskittyminen lisää kuluja ja on sinällään osa ilmiötä, joka tekee nykyisestä huoltosuhdekehityksestä taloudellisesta näkökulmasta ongelmallisen. Valtio voisi periaatteessa jättää vanhukset oman onnensa nojaan, jolloin jokaisen vastuulle jäisi järjestää eläkkeensä ja sosiaali- ja terveyspalvelunsa omakustanteisesti. Kuitenkin sellaisessa valtiossa, jossa tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta pidetään arvossa, ja joissa hyvinvointivaltioperiaate on omaksuttu, ei tällaisen ratkaisun tekeminen olisi poliittisesti helppoa. Varsinkaan aktiivisimman äänestäjäkunnan ollessa ikääntynyttä.⁹⁷ Sinällään säästötoimet, kuten eläkkeiden pienentäminen tai poistaminen ja palvelujen karsiminen voitaisiin mieltää sopeutumistoimenpiteiksi. Ne ovat kuitenkin keinoina lähempänä ratkaisuhakuisuutta varsinaiseen ongelmaan, ja niiden pääasiallinen tarkoitus on talouden vahvistaminen, jonka vuoksi ne on laskettu kyseiseen kategoriaan kuuluviksi.

Varallisuuden jakaminen

Jos menojen vähentäminen ei ole mahdollista tai toivottavaa, voi päinvastainen lähestymistapa toimia. Korkealla verotuksella ja tulonsiirroilla voidaan pyrkiä mahdollisimman tasa-arvoiseen yhteiskuntaan tilanteessa, jossa harvemmat voivat (ikänsä, kykynsä tai muiden ominaisuuksiensa puolesta) tehdä töitä, ja jossa työn määrä vähenee (esimerkiksi ARD:in vaikutusten vuoksi). Julkista taloutta voidaan vahvistaa nykyiselläänkin verotusta lisäämällä, joskin tämä saattaa tapahtua yksityissektorin kustannuksella. Yksityissektorin ahdinko kuvatussa tilanteessa ei kuitenkaan ole välttämätöntä. Mitä tasaisemmin varallisuus yhteiskunnassa jakaantuu, sitä enemmän ostovoimaa ja kulutusta yhteiskunnassa voi myös olla. Kääntäen, mitä enemmän varallisuus keskittyy joko pienelle (esim. ARD-tuotantovälineet omistavalle) ryhmälle ja/tai verrattain pienelle työtä tekevälle ryhmälle, sitä vähemmän yhteiskuntaan ja sen taloudellisiin toimintoihin, kuten ostamiseen ja myymiseen, täysipainoisesti osallistuvia henkilöitä on.^{98 99}

Ongelman de-problematisointi

Entä jos huoltosuhdeongelma ei olisi ongelma ensinkään? De-problematisointi kiteyttää yhdessä ARD:in kanssa yhden viimeaikojen vähimmälle huomiolle jääneiden kehityskulkujen vaikutuksia: kun

⁹⁷ Bloom David; Canning David & Günther, Fink, 2010. *Implications of population ageing for economic growth*. Oxford Review of Economic Policy. Volume 26. Number 4, s. 583–612

⁹⁸ Bloom David; Canning David & Günther, Fink, 2010. *Implications of population ageing for economic growth*. Oxford Review of Economic Policy. Volume 26. Number 4, s. 583–612

⁹⁹ Krohn, Elias, 2019. *Robotit orjiksi, työntekijät vapaiksi: Uusi vasemmistolainen työvoima- ja elinkeinopolitiikka vastauksena digitalisaatioon ja työelämän murrokseen*. Vasemmistofoorumi ry raportteja 1/2019. Viitattu 7.10.2019. URL: <http://vasemmistofoorumi.fi/uusi/wp-content/uploads/2019/04/digi-netti2.pdf>

ARD:in aiheuttamaa työn murrosta ei itsessään käsitellä, ei sen potentiaalisesti positiivista vaikutusta huoltosuhdeongelmaankaan havaita. ARD:in ja vasemmistolaisen ajattelun kohdatessa ”ongelma” voidaankin yllättäen nähdä haasteen sijaan mahdollisuutena. Pohjaa huoltosuhde-”ongelman” de-problematisointiin löytyy niin ARD-kirjallisuudesta, kuin vasemmistolaisista teorioistakin. Pääasiallisesti argumentti tilanteen mahdollisuuksista kulkee näin: Vaikka työtätekevän väestön osuus pieneneekin, on tuottavuus parantunut (ja paranee yhä) huimasti, mikä vähentää ihmistyön tarvetta. Ihmistyön tarpeen vähentymistä ei tarvitse nähdä kriisinä, jossa työtä on väkisin keksittävä jostakin lisää. Tämän sijaan olisi mahdollista, että ihmiset jakaisivat vähäisemmän työntarpeen pienempiin osiin. Tämä voisi tarkoittaa matalampia työtuntimääriä, eli esimerkiksi kahdeksantuntisista työpäivistä kuusituntisiin siirtymistä, tai sitä, että kaikkien ei tarvitsisi olla palkkatyössä välttämättä ollenkaan. Suomessa, kuten muuallakin maailmassa on suuressa mittakaavassa testattu lyhyempien työpäivien mallia, jonka on todettu jopa nostavan tuottavuutta¹⁰⁰. Tällainen tilanne vaatii kuitenkin paljon poliittista tahtoa luoda oikeudenmukainen järjestelmä, jossa työvälaineiden (eli mm. algoritmien ja robottien) omistus ja varallisuus ei kerry vain pienelle ryhmälle.^{101 102}

Tällaisen järjestelmän yksi ominaisuus voisi olla esimerkiksi universaali perustulo, jollaista Suomessakin on esitetty, ja jopa testattu käytännössä. Jo Karl Marx aikanaan visioi maailmaa, jossa koneet voivat tehdä työt ihmisten nauttiessa tuon työn hedelmistä, saaden käsiinsä enemmän vapaa-aikaa, jolla kehittää itseään¹⁰³. Hyvinvointivaltioissa, kuten Suomessa ja muissa pohjoismaissa, tällaisen järjestelmän luominen ei olisi kovin suuri muutos nykyisestä: nykyiselläänkin varallisuuden jakamisen järjestelmät ovat olemassa ja työehtosopimusten muodossa työajan sääntelyä tehdään yleisellä tasolla.¹⁰⁴

Viimeisenä sopeutumisvaihtoehtona mainittakoon vielä tilanteelle antautuminen: ongelma tiedostetaan, mutta sille ei tehdä mitään. Väestön annetaan kutistua ja valtion heikkenevä kansainvälinen rooli, taloudellinen tila ja demografia hyväksytään sellaisinaan. Aiemmin esimerkiksi Japanista on kuultu tämänkaltaiseen ratkaisuun viittaavia ulostuloja (kun syntyvyyttä ei yrityksistä

¹⁰⁰ Strömberg, Jari, 2019. *Kuusituntista työpäivää kokeiltiin Suomessa jo 1990-luvulla ja kaikki tuntuivat hyötynyt siitä – miten ihmeessä kokeilu ei jatkunut tähän päivään?* Ylen verkkosivut. Viitattu 7.10.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10933517>

¹⁰¹ Bloom, David; Börsch-Supan, Axel; McGee, Patrick; Seike, Atsushi, 2012. *Population Ageing: Macro Challenges and Policy Responses*. Artikkelijulkaisu: *Global Population Ageing: Peril or Promise?* World Economic Forum, Global Agenda Council on Ageing Society. s. 37-38

¹⁰² Pearson, Jordan, 2014. *The Future of Robot Labor Is the Future of Capitalism*. Vice:n verkkosivut. Viitattu 7.10.2019. URL: https://www.vice.com/en_us/article/ezpk87/robots-will-take-two-thirds-of-all-jobs-in-the-developing-world-un-says

¹⁰³ Marx, Karl, 1861 (Engl. käännös: Nicolaus, Martin). *Grundrisse: Foundations of the Critique of Political Economy (Rough Draft)*. Kappaleessa: *Significance of the development of fixed capital*[...]. Viitattu 7.10.2019. URL: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1857/grundrisse/>

¹⁰⁴ Krohn, Elias, 2019. *Robotit orjiksi, työntekijät vapaiksi: Uusi vasemmistolainen työvoima- ja elinkeinopoliittika vastauksena digitalisaatioon ja työelämän murrokseen*. Vasemmistofoorumi ry raportteja 1/2019. Viitattu 7.10.2019. URL: <http://vasemmistofoorumi.fi/uusi/wp-content/uploads/2019/04/digi-netti2.pdf>

huolimatta ole saatu nousuun), mutta nykyisellään sielläkin kieltäydytään antautumasta huoltosuhdeongelman edessä, ja pyritään monin erilaisin keinoin löytämään ratkaisuja.¹⁰⁵

3.4. Syntyvyyteen vaikuttaminen

Maininnat aineistossa

Yksi suosituimmista keinoista huoltosuhteen korjaamiseen on maailmalla ollut syntyvyyteen vaikuttaminen. Syntyvyyteen voi vaikuttaa monin keinoin ja molempiin suuntiin. Se on keinona varsin looginen ongelmaan, joka muodostuu matalasta syntyvyydestä ja sen luomasta ”vinosta” väestöjakaumasta.

Katais-aineistossa maininnat syntyvyyden vaikuttamisesta edustivat vain viittä prosenttia kaikista ratkaisuvaihtoehdoista. Sipilä-aineistossa osuus oli lähes kolme kertaa suurempi: 13 prosenttia. Sipilä-aineiston pienempi koko tosin tarkoittaa sitä, että käytännössä kyse oli neljästä maininnasta, siinä missä suuremmassa Katais-aineistossa mainintoja oli kahdeksan. Sipilä-Aineistossa syntyvyyden edistämistä edustaneet maininnat tulivat vasemmistoliitolta (2) ja kristillisdemokraateilta (2). Vasemmistoliiton maininnat käsittelevät perheen ja työn yhteensovittamisen helpottamista ja naisten perheenhankinnan uskalluksen lisäämistä edistämällä näiden mahdollisuuksia vakituiseen työpaikkaan. Molemmat toimenpiteet pyrkivät tasa-arvoistamaan ja toimivat pitkälti työvoimapolitiikan alueella. Ote vasemmistoliiton Aino-Kaisa Pekosen puheenvuorosta, jossa kritisoidaan hallitusta syntyvyyttä heikentävästä politiikasta:

”Väestömme ikääntyy ja huoltosuhde heikkenee. Pienet kunnat kuihtuvat, kun lapsia ei synny. Tutkimusten mukaan epävarmuus työpaikasta ja säännöllisistä tuloista estää naisia perustamasta perhettä. Nyt pitäisikin tarjota naisille vakituksia työpaikkoja ja helpottaa perheen ja työn yhteensovittamista. Mutta mitä tekee hallitus. Rajoittaa päivähoito-oikeutta, heikentää päivähoidon laatua suurentamalla ryhmäkokoja ja nostaa päivähoiton maksuja.” (S.21 Aino-Kaisa Pekonen, vasemmistoliitto)

Kristillisdemokraattien maininnoissa korostetaan edullisten päivähoitomaksujen ja perhepolitiikan merkitystä. Katais-aineistossa maininnat jakaantuivat perussuomalaisten (5), kristillisdemokraattien (2) ja keskustan (1) kesken. Perussuomalaiset korostavat maininnoissaan perheitä tukevaa politiikkaa, keinovalikoimanaan opiskelijaperheiden tukien kasvattaminen, lapsiperheiden aseman tukeminen ja

¹⁰⁵ Banyan, 2014. *Japan's demography: The incredible shrinking country*. The Economistin verkkosivut. Viitattu 7.10.2019.
URL: <https://www.economist.com/banyan/2014/03/25/the-incredible-shrinking-country>

vanhempien työllistymisen ja kouluttautumisen edesauttaminen. Alla esimerkki perussuomalaisten James Hirvisaaren puheenvuorosta, jossa tämä kannattaa opiskelijaperheiden tukemista ja kotiäitiyden profiilin parantamista, maan ja kansan tulevaisuuden hyväksi:

”Kiinnittäisin huomiota myös opiskelijaperheiden tukien määrin sillä nuoria äitejä ja isiä, jotka vanhemmuuden ohella haluavat pyrkiä elämässään eteenpäin tulisi tukea ja kannustaa. Kotiäitiys ei saa olla suomalaiselle naiselle kirosana sillä äitiys on erittäin arvokasta työtä koko maan ja koko kansan tulevaisuuden hyväksi.” (Kat.69 James Hirvisaari, perussuomalaiset)

Kristillisdemokraattien molemmat maininnat käsittelevät lapsiperheiden aseman tukemista ja keskustan kommentissa implikoidaan syntyvyyden lisäämisen itsessään olevan tarpeellista. Kokoomuksella, SDP:llä tai vihreillä ei ole mitään syntyvyyteen ja perhepolitiikkaan liittyviä mainintoja. Tästä voidaankin päätellä, että asia on tärkeämpi perussuomalaisten, kristillisdemokraattien ja vasemmistoliiton kannattajille. Varsinaiset toimet ovat perhepolitiikkaan ja työllisyyspolitiikkaan kuuluvia ja pitkälti sääntelyperustaisia sekä tulonsiirtoa lisääviä.

Syntyvyys

Syntyvyyttä käsitellessä puhutaan usein kokonaishedelmällisyysluvusta (TFR: Total Fertility Rate), jolla viitataan käytännössä arvioon siitä, montako lasta nainen elämänsä aikana saa. Jotta väestö uusiutuu, eli sen määrä pysyy samana tai kasvaa, tulisi kokonaishedelmällisyysluvun olla vähintään 2.1 lasta naista kohden. Kansainvälisessä vertailussa TFR:n toiseen ääripäähän sijoittuu tällä hetkellä (2019) alikehittyneitä tai konfliktien riivaamia valtioita, enimmäkseen Afrikasta. Listan huipulla ovat Niger (TFR 7.0), Somalia (TFR 6.2) ja Kongon demokraattinen Tasavalta (TFR 6.0). TFR-listauksen toisesta päästä taas löytyy vauraita valtioita, enimmäkseen Itä-Aasiasta ja Euroopasta. Pienimmät kolme TFR:ää löytyvät Etelä-Koreasta (TFR 1.1), Singaporesta (TFR 1.2) ja Moldovasta (TFR 1.3). Suomen TFR oli vuonna 2019 noin 1.4.¹⁰⁶

TFR korreloi selvästi varakkuuden kanssa. Valtion väestön vaurastuessa, sen syntyvyys laskee, ja pääsääntöisesti alittaa ns. uusiutumispisteen jossain vaiheessa.¹⁰⁷ Kulttuuriset ja uskonnolliset tekijät voivat vaikuttaa syntyvyyteen, mutta niiden vaikutukset jäävät selkeästi varallisuuden vaikutusta vähäisemmiksi. Tällä hetkellä suurin osa Eurooppaa ja Amerikkoja on alittanut tai on lähivuosina

¹⁰⁶ Maailmanpankin verkkosivut. *Fertility rate, total (births per woman)*. Viitattu 24.9.2019. URL: https://data.worldbank.org/indicator/sp.dyn.tfrt.in?most_recent_value_desc=true

¹⁰⁷ Guillaume VandenBroucke, 2016. *The Link Between Fertility and Income*. Federal Reserve Bank of St. Louis:in verkkosivut. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2016/december/link-fertility-income>

alittamassa uusiutumispisteen. Aasiassa ja Oseaniassa mm. Kiina, Thaimaa, Vietnam, Australia ja Iran ovat alittaneet uusiutumispisteen, eivätkä esimerkiksi Intia, Indonesia, Uusi-Seelanti ja Filippiinit tule kaukana jäljessä. Vain Afrikassa, muutamaa poikkeusta (mm. Afganistan, Irak ja Itä-Timor) lukuun ottamatta, syntyvyys on yhä suurta. Seuraavien vuosien väestönkasvu tapahtuu siis pääsääntöisesti juuri Afrikassa, mutta sielläkin TFR:n suunta on jo 1980 luvusta asti ollut selkeästi alaspäin, ja lähes koko mantereen ennustetaan alittavan uusiutumispisteen viimeistään vuoteen 2100 mennessä.¹⁰⁸

Myös taloudelliset laskusuhdanteet, lamat, poliittiset kriisit ja erilaiset uskomukselliset syyt voivat vähentää tai lisätä syntyvyyttä. Sotien aikana, miesten ollessa rintamalla ja olojen ollessa epävakaa syntyy yleensä vähemmän lapsia. Toisaalta sodan jälkeen miesten palattua tapahtuu usein ns. ”korjausliike” ja lapsia syntyy paljon. Poliittinen epävakaus voi hetkellisesti vähentää syntyvyyttä, kuten esimerkiksi Neuvostoliiton romahduksen yhteydessä tapahtui valtaosassa entisiä neuvostotasavaltoja. Uskomuksillakin voi joskus olla suuri merkitys: Japanissa vuotta 1966 pidettiin huono-onnisenä, jonka vuoksi kyseisenä vuonna syntyi merkittävästi vähemmän lapsia, kuin vuosina 1965 tai 1967. Pitkälle edennyt kaupungistuminenkin vaikuttaa syntyvyyteen, sillä kaupungeissa tehdään keskimäärin vähemmän lapsia kuin maaseudulla.¹⁰⁹ Kulttuuriset ominaisuudet, jotka heikentävät naisen asemaa perheessä, kuten lapsiavioliitot ja morsiamesta maksettavat myötäjäiset vaikuttavat syntyvyyteen sitä lisäävästi, sillä näissä tapauksissa naisen päätösvalta perhekoosta on heikko¹¹⁰. TFR:ään vaikuttaa erityisesti länsimaissa myös perinteisen perhemallin heikkenevä suosio ja naisten ”vapautuminen” perinteisistä järjestelmistä. Yleinen hyväksyntä ei-perinteiselle elämälle (lapseton tai yksilapsinen) on myös kasvanut. Korrelaatiota syntyvyyteen on lisäksi havaittu siinä, miten hyvin tietyssä maassa hyväksytään avioliiton ulkopuolella syntyneet lapset ja ei-avioituneen perhe-elämän. Mitä paremmin valtio hyväksyy tällaiset järjestelyt, sitä korkeampi syntyvyys vaikuttaisi olevan. Tämäkin vertailu on tosin tehty valtioiden välillä, ja siihen saattavat vaikuttaa muutkin tekijät.¹¹¹

¹⁰⁸ Gapminderin verkkosivut. *Babies per woman / Income*. Viitattu 24.9.2019. URL:

[https://www.gapminder.org/tools/#\\$state\\$marker\\$axis_y\\$which=children_per_woman_total_fertility&domainMin:null&domainMax:null&zoomedMin:null&zoomedMax:null&spaceRef:null;::&chart-type=bubbles](https://www.gapminder.org/tools/#$state$marker$axis_y$which=children_per_woman_total_fertility&domainMin:null&domainMax:null&zoomedMin:null&zoomedMax:null&spaceRef:null;::&chart-type=bubbles)

¹⁰⁹ Lesthaeghe, Ron, 2014. *The second demographic transition: A concise overview of its development*. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 111 51: 18112-5. Viitattu 24.9.2019. URL:

<https://www.pnas.org/content/111/51/18112>

¹¹⁰ Ayaga, Agula Bawah. et.al. 1999. *Women's fears and men's anxieties: The impact of family planning on gender relations in northern Ghana*. Studies in Family Planning, Volume 30, n.1. Viitattu 24.9.2019. URL:

<https://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/councilarticles/sfp/SFP301Bawah.pdf>

¹¹¹ United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2013. *World Fertility Report 2013: Fertility at the Extremes*. Viitattu 24.9.2019. URL:

<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/fertility/worldFertilityReport2013.pdf>

Natalistiset toimet

Japani esitetään usein esimerkkinä valtiosta, jonka huoltosuhdeluku on huolestuttavan alhainen. Syntyvyyteen Japanissa on pyritty vaikuttamaan muun muassa perustamalla vuonna 2005 syntyvyyden nostamiseen keskittyvä ministeriö. Ministeriö on muun muassa tuottanut listan erilaisista avioitumisen ja lisääntymisen esteistä sekä erilaisista toimista kyseisten esteiden ylittämiseksi. Näihin ehdotuksiin sisältyivät esimerkiksi rahallinen tuki puolison etsintään ja vakiogynekologin määrittäminen naisille.¹¹²

Venäjän TFR putosi radikaalisti Neuvostoliiton romahdettua. Sittenkin maassa on otettu käyttöön laaja skaala erilaisia toimenpiteitä syntyvyyden kasvattamiseksi. Merkittävin viimeaikaisista toimista on ns. Äitiyspääomaohjelma (Maternity Capital Program) jonka puitteissa tuoreet vanhemmat saavat tulonsiirtoja, jotka on tarkoitettu käytettäväksi lapsen ylläpitoon ja koulutukseen. Tätä tukea on mahdollista saada yhtä lasta kohden (26.9.2019 vaihtokurssin mukaan) 6 465 euroa. Vuonna 2013 tehdyn arvioinnin mukaan ohjelma olisi nostanut TFR:ää 0.15 lapsella naista kohti. Poliitiikan vaikutuksia on kuitenkin tunnetusti vaikea arvioida.¹¹³ Ohjelmaan kuuluvat myös edullisemmat asuntolainat perheille, joissa on vähintään kaksi lasta.¹¹⁴

Erikoisempana toimenä Venäjällä, Ulyanovksin alueella, otettiin vuonna 2005 käyttöön puolikas lomapäivä, ”Hedelmöittämisen päivä”, jonka tarkoituksena on antaa ihmisille aikaa harrastaa seksiä. Lisäjännitystä asiaan tuo se, että kyseinen päivä on tasan 9 kuukautta ennen Venäjän kansallispäivää: jos lapsi syntyy tuolloin, saavat vanhemmat erinäisiä palkintoja, kuten rahaa, auton tai kodinkoneita. Kampanja on väitetytsti jopa tuottanut tulosta, ja aiheuttanut pienen nousun kesäkuun (Venäjän kansallispäivä on 12 kesäkuuta) syntyvyydessä Ulyanovskissa.¹¹⁵

Venäjän lisäksi muissakin maissa on tulonsiirroilla pyritty lisäämään syntyvyyttä. Australiassa, Ranskassa, Espanjassa, Puolassa, Kanadan Quebecissa ja Saksassa on maksettu kertaluontoista ”Vauva-bonusta” (Baby Bonus). Australiassa bonuksella on selitetty 2003-2012 noussutta syntyvyyttä. Australiassa on myös kuultu poliitikoilta kannustusta lasten tekoon. Valtiovarainministeri Peter Costello kehotti kansalaisia tekemään yhden lapsen äidille, toisen isälle ja kolmannen kotimaalle

¹¹² Banyan, 2014. *Japan's demography: The incredible shrinking country*. The Economist:in verkkosivut. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.economist.com/banyan/2014/03/25/the-incredible-shrinking-country>

¹¹³ Slonimczyk, Fabián & Yurko, Anna, 2013. *Assessing the Impact of the Maternity Capital Policy in Russia Using a Dynamic Model of Fertility and Employment*. IZA DP No. 7705. Viitattu 26.9.2019. URL: <http://ftp.iza.org/dp7705.pdf>

¹¹⁴ Huzar, Sara, 2019. *Demographic Decline and Policy Changes in Russia*. Caspian Policy Center. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.caspianpolicy.org/demographic-decline-and-policy-changes-in-russia/>

¹¹⁵ The Washington Times, 2007. *Procreation day delivers results*. The Washington Timesin verkkosivut. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.washingtontimes.com/news/2007/aug/15/procreation-day-delivers-results/>

(Costellon puheet tuovat mieleen Antti Rinteen synnytystalkoopuheet Suomessa).¹¹⁶ Monissa maissa, kuten Suomessa, maksetaan erilaisia lapsilisiä, jotka ovat useimmiten pidemmälle aikavälille jaettuina tulonsiirtoja. Joissain valtioissa ne ovat ehdollisia, eli vanhempien on esimerkiksi laitettava lapsensa kouluun lapsilisen saadakseen. Muualla, kuten esimerkiksi Suomessa, ei ehtoja ole. Jotkut valtiot lähestyvät asiaa verovähennysten kautta. Riippuen valtiosta, perheen tulot voivat vaikuttaa siihen, kuinka paljon tulonsiirtoja lapsista saa, vai saako niitä lainkaan. Myös lapsiperheille tärkeän infrastruktuurin, kuten päivähoitoloiden rakentaminen ja ylläpitäminen voidaan nähdä toimina, joilla pyritään vähentämään esteitä lasten hankinnalle.¹¹⁷ Erilaisten tulonsiirtojen suorittaminen vanhemmille saattaa kuitenkin aiheuttaa myös huoltosuhteen kannalta negatiivisia vaikutuksia. Esimerkiksi Puolassa on oltu huolissaan pienituloisten naisten potentiaalisesta halusta jättäytyä pois työmarkkinoilta ja jäädä kotiin hoitamaan lapsia, jos se on taloudellisen tuen myötä mahdollista.¹¹⁸

Myös äitiys- ja isyysvapaiden luominen ja pidentäminen parantavat vanhempien asemaa ja ovat toimia, joilla syntyvyyteen on pyritty vaikuttamaan monissa maissa. Vanhemmuusvapaiden aikana voidaan maksaa joko valtion tai työnantajan puolesta täyttä, tai vähennettyä palkkaa. Esimerkiksi Venäjällä äitien asemaa parannettiin vuonna 2007 mahdollistamalla näille 100 % palkallinen puolentoista vuoden äitiysvapaa raskauden ja synnytyksen jälkeisen 140 päivän vapaan lisäksi.¹¹⁹

Myös erilaisten hedelmöityshoitojen ja vastaavien saatavuutta voidaan poliittisella päätöksellä lisätä ja tukea, tai vastavuoroisesti rajoittaa. Esimerkiksi Suomessa ensisynnyttäjien iän noustessa yhä vanhemmaksi, hedelmällisyyden ongelmat muodostuvat yhä useammalle perheenisäystä harkitsevalle rajoittavaksi tekijäksi. Jos valtio tällaisessa tilanteessa voisi kustantaa tai tukea hedelmöityshoitoja, saattaisivat huonommassa taloudellisessa tilanteessa olevat onnistua useammin hankkimaan lapsia.

Yksi tapa lisätä syntyvyyttä on rajoittaa tai kieltää ehkäisymenetelmiä ja abortin tekoa. Selkeä esimerkki tällaisista toimista on Romaniassa vuonna 1966 voimaan astunut ”Asetus 770”, joka kielsi ehkäisyn ja abortit alle 40 vuotiailta naisilta, jos näillä ei ollut neljää lasta. Asetus toimi, ja Romanian syntyvyys nousi merkittävästi. Seurauksena ei kuitenkaan ollut lisääntynyt talouskasvu, mitä toimella

¹¹⁶ Id. The Population Experts:in verkkosivut, 2011. *Is the baby bonus responsible for the high birth rate in Australia?* Viitattu 24.9.2019. URL: <https://blog.id.com.au/2011/population/demographic-trends/is-the-baby-bonus-responsible-for-the-high-birth-rate-in-australia/>

¹¹⁷ Cho, Esther Yin-Nei, 2017. *Child Benefit Portfolios Across OECD Countries*. Social Indicators Research. 132(3), s. 1099-1115. Viitattu 18.10.2019. URL: <https://link.springer.com.ezproxy.utu.fi/article/10.1007%2Fs11205-016-1334-1>

¹¹⁸ Euroopan komission verkkosivut, 2018. *First results of Poland's Family 500+ programme released*. Viitattu 26.9.2019. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1246&newsId=9104&furtherNews=yes>

¹¹⁹ Slonimczyk, Fabián & Yurko, Anna, 2013. *Assessing the Impact of the Maternity Capital Policy in Russia Using a Dynamic Model of Fertility and Employment*. IZA DP No. 7705. Viitattu 26.9.2019. URL: <http://ftp.iza.org/dp7705.pdf>

haettiin takaa, vaan lähinnä lapsiperheköyhyyden lisääntyminen ja tuhansien lapsien hylkääminen valtion huonosti resursoituihin orpokoteihin.¹²⁰

Analyysissa Syntyvyys-kategoriaan on laskettu kaikki natalistisiin toimiin liittyvät ratkaisuvaihtoehdot ja yleisemmät maininnat syntyvyyden lisäämisestä.

Antinatalistiset toimet

Valtiot voivat myös yrittää rajoittaa väestönkasvuun, kuten Kiinassa tehtiin ns. ”yhden lapsen politiikan” myötä. Kiinassa vallitsi huoli valtion kyvystä ruokkia ja työllistää alati kasvava väestönsä, minkä vuoksi perhesuunnittelu otettiin käyttöön asteittain vuodesta 1949 lähtien. Perhesuunnitteluklinikoilla ja Kiinan etenevällä vaurastumisella oli toivottu vaikutus ja kokonaishedelmällisyys lähti selkeään laskuun 60-luvun puolivälistä alkaen. Yhden lapsen politiikan astuessa virallisesti voimaan vuonna 1980 hedelmällisyysluku jatkoi loivaa laskua. Suoraa yhteyttä politiikkamuutoksen ja hedelmällisyyden välille on kuitenkin hankalaa vetää. Yhden lapsen politiikka toimi periaatteessa syntyvyyden lisäämiseen pyrkivän politiikan työkalupakin vastakohtaisella versiolla. Rahallisia kannustimia ja esimerkiksi parempia työpaikkoja tarjottiin henkilöille, jotka eivät tehneet enempää kuin yhden lapsen. Useampia lapsia tehneet saattoivat saada sakkoja tai muita rangaistuksia (pahimmillaan tehtiin jopa pakkosteriloiteja). Valtio myös varmisti erilaisten ehkäisymenetelmien laajan saatavuuden. Poliitikalla oli lukuisia ei-toivottuja vaikutuksia, kuten sukupuolijakauman laaja vääristyminen. Sitten Kiinassa on huolestuttu väestön vanhenemisesta, ja yhden lapsen politiikka lopetettiin vuonna 2016.^{121 122}

On odotettavaa, että ympäristöliikkeen sisällä antinatalismin suosio kasvaa tulevaisuudessa. Asiasta puhutaan jo nykyiselläänkin jonkin verran eri medioissa (esim.¹²³). Riippuen tällaisen, ainakin nykyajattelun puitteissa kohtuullisen radikaalin ympäristöajattelun poliittisesta menestyksestä, saattavat jotkin valtiot tulevaisuudessa rajoittaa syntyvyyttä ympäristönsuojelun nimissä. Antinatalistisia toimenpiteitä ei aineistossa esiintynyt, ja sellaisia tuskin Suomen huoltosuhdetilanteessa ehdotettaisiinkaan, edes ympäristöpuolueena profiloituneelta vihreiltä.

¹²⁰ Cozens, William, 2019. *The Troubled History of Romanian Orphanages*. The Borgen Project:in verkkosivut. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://borgenproject.org/tag/romanian-decree-770/>

¹²¹ Guillaume Vandenbroucke, 2016. *Did China's One Child Policy really have an effect?* Bank of St.Louis:in verkkosivut. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2016/october/china-one-child-policy-effect>

¹²² Kenneth Pletcher, 2019. *One-Child policy*. Encyclopedia Britannica:n verkkosivut. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.britannica.com/topic/one-child-policy>

¹²³ Hukkanen, Virpi, 2018. *Nämä naiset eivät tee lapsia, koska haluavat pelastaa maapallon – ”En synnytä yhtään kuluttajaa lisää”*. Ylen verkkosivut. Viitattu 3.10.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10029294>

3.5. Maahanmuuttoon vaikuttaminen

Maininnat aineistossa

Aineistoa käsiteltäessä tähän kategoriaan on laskettu laajasti kaikki maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvät toimet. Maahanmuuton suhteen ero aineistojen välillä on merkittävä: Katais-aineiston ratkaisuvaihtoehtoista vain kolme prosenttia käsittelee aihetta, kun taas Sipilä-aineistossa luku on yli kuusinkertainen, 19 prosenttia. Katais-aineistossa vain kokoomus (3) ja kristillisdemokraatit (1) mainitsevat maahanmuuton ratkaisuvaihtoehtona. Kokoomuksen puheissa kannatetaan maahanmuuttoa yleisesti sekä työvoiman tarjonnan lisääjänä. Lisäksi toivotaan kotouttamisen kehittämistä. Kristillisdemokraattien ainoassa maininnassa käsitellään turvapaikkakäsittelyn nopeutuksen tarvetta.

Sipilä-aineistossa maahanmuuton puolesta olivat äänessä kokoomus (2) ja vihreät (7). Kokoomuksen maininnoissa puhutaan työperäisestä maahanmuutosta ja kotouttamisen kehittämisestä. Vihreiden maininnoissa nousee eniten (4 kertaa) kotouttamisen kehittäminen. Vihreillä on mainintoja myös kansainvälisen osaamisen houkuttelusta ja maahanmuuttajien osaamisen kartoittamisesta (mikä oikeastaan liittyy kotouttamiseen). Yhdessä puheenvuorossa otetaan vertailumaaksi Ruotsi, jonka kerrotaan hyötynneen taloudellisesti maahanmuutosta. Vaikka mainintojen määrä on verrattain vähäinen, ja puhuja oli kuudessa seitsemästä maininnasta sama (Touko Aalto), voitaisiin tästä kuitenkin päätellä vihreiden nojautuvan huoltosuhdeongelman ratkaisussa muita puolueita selkeämmin maahanmuuttoratkaisuun. Tässä vielä ote yhdestä Aallon maahanmuuttopuheenvuoroista:

”Tässä vaiheessa voi miettiä onko se parempi, että ihminen tulee tänne Suomeen ja kotoutuu ja maksaa tänne veroja ja vastaa tähän huoltosuhteeseen, tähän demografiseen ongelmaan kuin se, että hän sotii Isisin riveissä tuolla vasten tahtoaan. Tätä sopii pohtia.” (S.15 Touko Aalto, vihreät)

Mainittakoon vielä, että parissa perussuomalaisten puheenvuorossa esitettiin kanta, jonka mukaan maahanmuutolla ei ole positiivista vaikutusta huoltosuhdeongelmaan vaan päinvastoin. Ratkaisuksi tarjottiin maahanmuuton sijaan suomalaisia perheitä tukevaa talouspolitiikkaa (huom. tämä ja edeltävä puheenvuoro eivät seuraa toisiaan, ja sijoittuvat eri hallituskausille):

”Suomessa on harjoitettu huonoa perhepolitiikkaa jo kauan. Sen syitä ovat pienenevät ikäluokat ja huoltosuhteen heikkeneminen. Oikea ratkaisu ei kuitenkaan ole se onneton sekasotku johon Suomikin muun Euroopan mukana aikoinaan lähti, eli maahanmuuttajien siirtäminen synnyttäjiksi ja halvaksi työvoimaksi länsimaihin. Oikea

ratkaisu on suomalaisia perheitä tukeva talouspolitiikka.” (Kat.69 James Hirvisaari, perussuomalaiset)

Maahanmuuttoa lisäävät toimenpiteet

Huoltosuhdeongelman ratkaisemiseen on maailmalla tarjottu ratkaisuna useasti maahanmuuttoa. Kun oma väestö vanhenee, eikä työntekijöitä riitä, on loogista pyrkiä saamaan korvaavia työntekijöitä ja veronmaksajia muualta. Maahanmuuttoon voidaan pyrkiä vaikuttamaan joko sitä lisäävästi tai sitä vähentävästi. Lisäksi maahanmuuttajien ominaisuuksiin voidaan pyrkiä vaikuttamaan. Maahanmuutto on yksi selkeimmistä ja myös vaikutuksiltaan potentiaalisesti nopeimmista toimista, joilla huoltosuhdeongelmaan voidaan tarttua.¹²⁴ Maahanmuuton lisääminen on kuitenkin poliittisesti arkaluontoista, sen aiheuttaessa vahvoja reaktioita joidenkin kansalaisten keskuudessa. Tämä taas heijastuu selkeästi politiikkaan esimerkiksi maahanmuutonvastaisten puolueiden menestyksenä.

Yksinkertaisimmillaan valtio voi vähentää regulaatiota, jolla maahanmuuttoa säädellään. Kaikki maailman maat sääntelevät rajat ylittävää siirtolaisuutta jotenkin, joten kaikilla on periaatteessa varaa vähentää sääntelyä aina siihen pisteeseen asti, että rajat saisi ylittää kuka hyvänsä koska hyvänsä ja mistä kohdasta rajaa hyvänsä. Tällaista lähestymistapaa ei kuitenkaan pidetä yleisesti ottaen kovin järkevänä. Se, että sääntelyn vähentäminen lisää maahanmuuton määrää edellyttää, että valtioon on halukkaita tulijoita. Jos valtioon taas ei ole halukkaita tulijoita, voidaan käyttää erilaisia houkuttelukeinoja. Näitä keinoja voivat olla esimerkiksi kohdemaiden medioissa mainostaminen, erinäiset edut ja kannustimet, kuten laadukas, edullinen tai ilmainen koulutus, hyvät sosiaalietuudet, taloudellisten ja poliittisten oikeuksien takaaminen, miellyttävät elinolosuhteet ja niin edelleen. Yrityksiä voidaan myös tukea niiden pyrkimyksissä rekrytoida työntekijöitä ulkomailta. Useimmiten houkuttelutoimet kohdistetaan tietyt ominaisuudet omaavaan ryhmään, kuten esimerkiksi tietotekniikan insinööreihin tai johonkin hieman laveampaan ryhmään, kuten korkeakoulutettuihin yleisemmin.¹²⁵

Usein valtiot, joissa suhtaudutaan epäluulolla maahanmuuttajiin, pyrkivät houkuttelemaan erityisesti paluumuuttajia, eli kyseisistä valtioista aiemmin pois muuttaneita. Tämä edellyttää, että pois muuttaneita on riittävästi, jotta voidaan olettaa riittävän määrän myös muuttavan takaisin. Suomessa esimerkiksi inkeriläisten ”paluumuutto” on ollut eräänlainen esimerkki tästä, vaikka se omaakin

¹²⁴ Bloom, David; Canning David & Günther, Fink, 2010. *Implications of population ageing for economic growth*. Oxford Review of Economic Policy. Volume 26. Number 4, s. 583–612

¹²⁵ OECD, 2019. *How do OECD countries compare in their attractiveness for talented migrants?* OECD Migration Policy Debates. Viitattu 18.10.2019. URL: <https://www.oecd.org/els/mig/migration-policy-debates-19.pdf>

tiettyjä erikoispiirteitä ja varsinaisesta *paluumuutosta* puhuminen on inkeriläisten kohdalla harhaanjohtavaa¹²⁶. Erityisesti Venäjä ja Japani ovat pyrkineet houkuttelemaan paluumuuttajia, osittain siksi, että molemmissa valtioissa ulkomaalaisiin suhtaudutaan joidenkin väestönsien keskuudessa varsin suurella epäluulolla, eikä haluja yleiseen maahanmuuton lisäämiseen ole perinteisesti ollut.¹²⁷

Vaikka maahanmuutto mielletään nopeaksi ratkaisuksi huoltosuhdeongelmaan, sen vaikutus ei ole yksioikoinen ja maahanmuuttajat vaikuttavat huoltosuhteeseen pidemmälläkin aikavälillä. Eri maista tulevien muuttajaryhmien kokonaishedelmällisyys eroaa usein kantaväestön hedelmällisyydestä, ainakin yhden tai kahden sukupolven ajan. Tällöin esimerkiksi MENA-alueelta¹²⁸ ja Saharan eteläpuolisesta Afrikasta saapuvat maahanmuuttajat lisäävät syntyvyyttä pidempiaikaisesti, toisin kuin esim. EU- ja ETA maista tulleet. Toisaalta on otettava huomioon, että jos huoltosuhdeongelman ratkaisussa tukeudutaan pelkästään maahanmuuttoon, tulee sen määrää progressiivisesti lisätä, vaikka maahanmuuttajien TFR ei olisikaan kantaväestön TFR:ää korkeampi, sillä myös maahanmuuttajat vanhenevat ja tarvitsevat samoja vanhuspalveluita kuin kantaväestön jäsenet. Syntyvyyden yhä laskiessa tämä pitkän päälle vain kasvattaa huollettavien määrää ja siten edellyttää yhä suurempaa maahanmuuttoa.¹²⁹

Vähentävät toimenpiteet

Maahanmuuttoa vähentäviä toimenpiteitä harvemmin sovelletaan huoltosuhdeongelman ratkaisuun, sillä niiden voidaan nähdä ennemminkin heikentävän tilannetta entisestään. Vähentäviä toimenpiteitä ovat mm. siirtolaisuuden sääntelyn lisääminen, maahanmuuttajien karkotukset ja maahanmuuttajien etujen, olojen ja oikeuksien heikentäminen. Vähentäviä toimenpiteitä voidaan kohdistaa myös tiettyihin spesifeihin maahanmuuttajaryhmiin. Tällaisia ryhmiä voivat olla esim. turvapaikanhakijat ja pakolaiset, tiettyjen alojen työntekijät tai tiettyjen kansalaisuuksien tai uskontojen jäsenet. Tällaisia toimia voivat kuitenkin rajoittaa kansainväliset lait. Toisaalta vähentävät toimenpiteet, jotka kohdistuvat *maastamuuttoon* voidaan nähdä huoltosuhdeongelmaa ratkaisemaan pyrkivinä. Tällaisia toimenpiteitä voivat olla tietyt pakottavat toimet, kuten rajoituksen matkustusdokumenttien

¹²⁶ Salonsaari, Minna-Liisa, 2018. *Inkerinsuomalaisten paluumuutto kerrottuna paluumuuttona ja kulttuuriperintöprosessina*. Väitöskirja. Turun Yliopiston Julkaisuja. Sarja – ser. C osa – tom. 456. s. 13-26

¹²⁷ McCurry, Justin, 2015. *Japan says it must look after its own before allowing in Syrian refugees*. The Guardianin verkkosivut. Viitattu 2.10.2019. URL: <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/30/japan-says-it-must-look-after-its-own-before-allowing-syrian-refugees-in>

¹²⁸ Lähi-Itä ja Pohjois-Afrikka.

¹²⁹ Bloom, David & Luca, Dara Lee, 2016. *The Global Demography of Aging: Facts, Explanations, Future*. IZA Discussion Paper No. 10163. s.35-36. Viitattu 2.10.2019. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2834213

myöntämiseen (mitä jotkut valtiot, esimerkiksi Kiina, aktiivisesti tekevät) tai erilaiset kannustimet maahan jääville.

Maahanmuuttajien ominaisuuksiin vaikuttaminen

Jos huoltosuhdeongelmaa lähdetään ratkaisemaan maahanmuutolla, tulee kiinnittää huomiota siirtolaisuuden laatuun, eli siihen, mitä ominaisuuksia maahanmuuttajilla on. Niin väestöllinen kuin taloudellinenkin huoltosuhde muodostuvat ongelmaksi lähinnä sen kautta, että veronmaksajien määrä suhteessa verorahoilla rahoitettujen palvelujen ja tulonsiirtojen käyttäjiin pienenee. Tällöin ollakseen hyödyllistä, maahanmuuton tulisi tuottaa nettoveronmaksajia, mikä taas edellyttää maahanmuuttajien hyvää työllistymistä riittävän hyvillä palkoilla.^{130 131} Tähän voidaan vaikuttaa esimerkiksi erillisten työviisumien kautta, jolloin henkilö ei saa viisumia ennen työpaikkatarjouksen saamista. Suomessa on tällainen järjestelmä käytössä kolmansien maiden (ei-EU tai ETA) kansalaisille. Kanadassa ja muutamissa muissa valtioissa on käytössä eräänlainen pisteytysjärjestelmä, jolla pyritään varmistamaan maahanmuuttajien hyödyllisyys vastaanottajayhteiskunnalle, jossa maahanmuuttajaksi haluava pisteytetään erilaisten parametrien, kuten iän, koulutuksen, työkokemuksen, kielitaidon, perhesuhteiden yms. mukaan. Maahanmuuttajaehdokkaalta voidaan lisäksi vaatia riittävää varallisuutta tai tulotasoa.

Maahanmuutto ratkaisuna Suomessa?

Kataisen kaudella Suomen maahanmuuttopolitiikkaa ohjaava ”maahanmuuton tulevaisuus 2020”-strategia päivitettiin. Strategiassa painotettiin maahanmuuttajien työllisyysasteen korottamista, ja ehdotettiin suomen maahanmuuttopolitiikan omaksuvan kannan, jonka mukaan: ”Suomi on turvallisesti avoin, jokainen löytää paikkansa ja moninaisuus on arkea”.¹³² Sipilän kaudella maahanmuuttopolitiikalla pyrittiin lisäämään julkistaloutta vahvistavaa työvoiman maahanmuuttoa ja edistämään työllisyyttä. Tähän pyrittiin lupa-asioiden nopealla ja joustavalla käsittelyllä. Lisäksi Sipilän

¹³⁰ Viren, Matti, 2017. *Maahanmuutto – Talouden ongelma vai ongelmien ratkaisu?* Suomen Perusta -ajatuspaja. Helsinki.

¹³¹ Tilanteessa, jossa valtio kärsii työvoimapulasta yleisesti tai tietyllä alalla, voi olla taloudellisesti kannattavaa ottaa maahan pienempipalkkaisiakin maahanmuuttajia.

¹³² Maahanmuuton tulevaisuus 2020 –työryhmä (puheenjohtaja ylijohtaja Pentti Visanen, hankesihteeristö), 2013. *Maahanmuuton tulevaisuus 2020 –työryhmän ehdotus*. Sisäministeriön julkaisut 5/2013. Viitattu 3.10.2019. URL: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79043/Maahanmuuton%20tulevaisuus%202020%20-%20ty%c3%b6ryhm%c3%a4n%20ehdotus.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

kaudella keskityttiin voimakkaasti turvapaikanhakijatilanteen selvittämiseen ja siihen liittyvien kyvykkyyksien kehittämiseen.¹³³

Suomi ei ole perinteisesti ollut kovin houkutteleva maahanmuuton kohdemaana. Vuoden 2015 alusta vuoden 2019 lokakuuhun mennessä Suomeen on saanut ensimmäisen oleskeluluvan noin 101 000 henkeä. Oleskelulupaa joutuvat hakemaan EU:n ja ETA:n ulkopuolisten maiden kansalaiset. Oleskelulupa myönnettiin tänä aikana n. 41 000 hengelle perhesyistä, n. 32 000 hengelle työn perusteella ja n. 26 000 hengelle opiskeluun perustuen. Suurimmat ryhmät oleskeluluvan tuona aikana saaneista ovat venäläiset (n. 43 000), kiinalaiset (n. 20 000) ja intialaiset (n. 19 000). EU-kansalaisten rekisteröintejä tehtiin tuona aikana n. 42 000, joista suurin osa, n. 22 000, työn perusteella. Kansainvälistä suojelua annettiin samana aikana n. 18 000 hengelle. Mielikuva siitä, että suurin osa maahanmuutosta olisi ”haitallista”¹³⁴ kansantalouden tai huoltosuhteen kannalta ei näyttäydy näiden lukujen valossa ilmiselvältä. Kuitenkin, vuoden 2015 jälkeen tehdyistä myönteisistä oleskelulupa-, turvapaikka- ja EU-rekisteröintipäätöksistä (yht. n. 161 000) ”vain” 54 000, karkeasti ottaen kolmasosa, oli työperustaisia.¹³⁵

Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö muin perustein oleskeluluvan saaneet, esim. kansainvälisen suojelun, opiskelun tai perhesyiden perusteella maassa oleskelevat voisi tehdä töitä ja siten tukea huoltosuhdeongelman ratkaisua. Erilaisia kausiluonteista työtä tekeviä maahanmuuttajia Suomeen tulee vuosittain noin 13 000 – 15 000 henkeä. Tähän mennessä EU:n ulkopuolinen maahanmuutto on vaikuttanut Suomen huoltosuhteeseen sitä hieman parantaen. EU:n sisäinen liikkuvuus on vaikuttanut vähemmän.¹³⁶ Sinällään Suomella olisi, varsinkin puhtaasti taloudellisesta näkökulmasta, varaa lisätä maahanmuuttoa merkittävästikin. Erityisesti työperäistä ja EU-alueelta tulevaa maahanmuuttoa voitaisiin lisätä, sillä näiden ryhmien määrät ovat muihin EU-maihin verrattuna Suomessa pieniä.¹³⁷

¹³³ Sisäministeriö, 2017. *Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2017*. Sisäministeriön julkaisuja 4/2017. Viitattu 3.10.2019. URL: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79281/Maahanmuuton%20tilannekatsaus%202017.pdf>

¹³⁴ Taloudellisella haitallisuudella viitataan yleensä joidenkin kansainvälisen suojelun vuoksi oleskeluluvan saaneiden ryhmien keskimääräistä heikompaan työllistymiseen.

¹³⁵ Maahanmuuttoviraston tilastopalvelu. Viitattu 3.10.2019. URL: <https://tilastot.migri.fi/index.html#decisions>

¹³⁶ Henriksson, Marketta & Järvenpää, Soila, 2019. *Perusmuistio: Epävirallinen valtiovarainministerien kokous 5.-6.4.2019 Bukarest, Romania*. VM2019-00170. s.12. Viitattu 2.10.2019. URL: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-252913.pdf>

¹³⁷ Sisäministeriön verkkosivut. *Suomi panostaa työvoiman maahanmuuttoon*. Viitattu 3.10.2019. URL: <https://intermin.fi/maahanmuutto/tyovoiman-maahanmuutto>

3.6. Lisäselvitykset

Maininnat aineistossa

Viimeinen kategoria muodostuu aineistolähtöisesti. Lisäselvitysten tekeminen ei sinänsä esiinny huoltosuhdetta käsittelevässä kirjallisuudessa tai valtioiden toteuttamissa toimissa (ainakaan mediahuomiota saaneissa) ratkaisuvaihtoehtona, mitä se ei sinänsä olekaan. Päätöksenteon on kuitenkin suotavaa tapahtua hyvän tietämyksen pohjalta ja sinänsä lisäselvitysten tekeminen on ymmärrettävää ja kannattavaa ongelman kuin ongelman ratkaisemisessa. On toki mahdollista, että lisäselvitysten vaatiminen voi joissain päätöksentekotilanteissa tai keskusteluissa toimia hidastuskeinona. Tähän kategoriaan on laskettu mukaan kaikki sellaiset maininnat, joissa pääänkuulutetaan lisäselvityksiä, tutkimuksia tai tiedolla johtamista.

Katais-aineistossa 3 % ja Sipilä-aineistossa 7 % kattava kategoria koostuu lähinnä kokoomuksen maininnoista. Katais-aineiston maininnoissa ehdotetaan kokoomuksen toimesta mm. sen tutkimista, miten huoltosuhdeongelmaa on muualla pyritty ratkaisemaan ja kuntien palveluntarpeen selvittämistä. Kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset taas kannattavat dialogia hallituksen ja kuntakentän välillä, joka on tulkittavissa päätöksenteon tietopohjaisuuden parantamiseksi ja on siten laskettu tähän kategoriaan. Sipilä-aineistossa kokoomuksesta korostetaan tiedolla johtamista, ja esitetään maahanmuuton kustannuksista tehtävää selvitystä. Alla esimerkkinä Pauli Kiurun puheenvuoro, jossa tämä esittelee Valtiovarainvaliokunnan mietintöä liittyen maahanmuuton kustannuksia käsittelevään selvitykseen. Kiinnostavaa on Kiurun huomautus tiedolla johtamisen vaikeuksista, eli tässä tapauksessa pirstaleisen tiedon ongelmasta.

”Suomen huoltosuhde heikkenee poikkeuksellisen voimakkaasti väestön ikääntymisen johdosta kasvattaen talouteen kohdistuvia paineita. Maahanmuutosta on tilanteeseen apua vain, jos kotouttaminen onnistuu ja muuttajat löytävät paikkansa työmarkkinoilta ja suomalaisessa yhteiskunnassa. [...] tällä vaalikaudella laaditaan hallitusohjelman linjauksen mukaisesti riippumaton selvitys maahanmuuton kustannuksista ja vaikutuksista yhteiskunnassamme. Painotan tässä, että nimenomaan riippumaton selvitys, jolloin saadaan sitä taustatietoa, jota hallitusohjelmassakin on toivottu eli tiedolla johtaminen mahdollistuu. Tähän asti maahanmuuttoon liittyvät hyvät puolet huonot puolet mahdollisuudet ja uhat ovat olleet liian pirstaleisina esimerkiksi talousarvioesityksessä ja kokonaiskuvan saaminen on erittäin vaikeata.” (Sip.14 Pauli Kiuru, kokoomus)

Lisäselvitykset

Tiedolla johtamisesta puhutaan paljon. Yhden määritelmän mukaan Tiedolla johtamisella koitetaan vähentää niin informaation paljouden, että sen puutteen luomaa epävarmuutta ja lisätä monimutkaisuudesta johtuvan monitulkintaisuuden hallintaa. Tiedolla johtamista voidaan perustella mm. sen aiheuttamalla vaikuttavuuden ja tuottavuuden paranemisella. Nykyään tiedon vähäisyys on harvemmin päätöksenteon ongelmana, päinvastoin: tieteellistä (ja ei tieteellistä) tietoa tuotetaan jatkuvasti enemmän. Erityisesti julkisessa päätöksenteossa relevantin tiedon määrä kasvaa jatkuvasti ja voidaan puhua jopa informaatiotulvasta tai -räjähdyksestä. Tällaisessa tilanteessa käytänteet ja välineet tiedon hallintaan, kiteyttämiseen ja sen relevanttien osien suodatukseen muodostuvat yhä tärkeämmiksi.

Tiedolla johdettaessakin tulee kuitenkin olla tavoitteita ja käsitys siitä mihin pyritään: vaikka tietoa voitaisiin saada käyttöön loputtomasti, ei sillä tee mitään ilman visiota asiantilasta, jonka tahtoo saavuttaa. Tässä mielessä seuraava pääluku puolueiden edustamista valtiotyyppinäkemuksista on puolueiden tavoitteenasettelun kannalta merkityksellinen, ja itsessään tuottaa päätöksenteon tueksi informaatiota toimijoista ja niiden potentiaalisista pyrkimyksistä. Tulee kuitenkin muistaa, että päätöksenteon kohde on aina tulevaisuudessa, jonka ominaisuuksista ei voida olla varmoja. Tästä johtuen mikään määrä tietoa ei riitä varman lopputuloksen saavuttamiseen, joskin mitä enemmän tietoa on, sitä todennäköisempää positiivisen lopputuloksen saavuttaminen on.¹³⁸

Tiedon rooli päätöksenteossa on otettu Suomessa vakavasti, erityisesti viimeaikoina. Tälläkin hetkellä (2019) Sitralla¹³⁹ on käynnissä projekti, jossa pyritään edistämään tietoon perehtyvää päätöksentekoa. Projektin esittelyssä todetaan: ”Kun ratkotaan monimutkaisia yhteiskunnallisia haasteita, tietoa on tuotettava, koottava ja tulkittava monilähteisesti, monialaisesti ja yhdessä.”¹⁴⁰ Akateemista kirjallisuutta tietoon perustuvasta päätöksenteosta on roppakaupalla ja Suomessakin asiaa on tutkittu paljon (mm.^{141 142}). Pääsääntöisesti kirjallisuus painottaa tutkimustiedon merkitystä julkisessa päätöksenteossa ja johtamisessa.

¹³⁸ Jalonen, Harri, 2015. *Tiedolla johtamisen näyttämöt ja kulissit*. Teoksessa: Virtanen, Petri; Stenvall, Jari; Rannisto, Pasi-Heikki (toim.), 2015. *Tiedolla Johtaminen Hallinnossa: Teoriaa ja käytäntöjä*. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print Tampere 2015. s. 40 - 64. Viitattu 25.10.2019. URL: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100694/Virtanen_ym_Tiedolla_johtaminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

¹³⁹ Suomen itsenäisyyden juhlarahasto, eduskunnan alainen ajatushautomo.

¹⁴⁰ Sitran verkkosivut. *Tieto päätöksenteossa*. Viitattu 9.10.2019. URL: <https://www.sitra.fi/aiheet/tieto-paatoksenteossa/#ajankohtaista>

¹⁴¹ Raivio, Kari, 2019. *Näytön paikka: tutkimustiedon käyttö ja väärinkäyttö*. Helsinki: Gaudeamus.

¹⁴² Virtanen, Petri; Stenvall, Jari; Rannisto, Pasi-Heikki., 2015. *Tiedolla johtaminen hallinnossa: teoriaa ja käytäntöjä*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino - Juvenes Print: Tampere University Press.

3.7. Automatisaatio, robotisaatio ja digitalisaatio

Maininnat aineistossa

Tämän tutkimuksen kannalta on kiinnostavaa, yhdistetäänkö tekoälyyn liittyvä työttömyys tai jopa yleisesti automatisaatioon, robotisaatioon ja digitalisaatioon (tästä eteenpäin ARD) liittyvä massatyöttömyyden uhka huoltosuhteeseen. Kiinnostavaa on myös, käsitelläänkö tekoälyä lainkaan samassa yhteydessä esimerkiksi väestön vanhenemisen ja yhteiskunnan kulujen kattamisen kanssa, joiden ongelmia se voi toisaalta lisätä, tai joihin se voi oikein käytettynä tarjota ratkaisuja. Automatisaatioon, digitalisaatioon ja robotisaatioon ei kuitenkaan viitata huoltosuhteen yhteydessä Sipilän hallituksen ensimmäisenä vuonna kuin kerran. Tuolloinkin digitalisaatio mainitaan vain lyhyesti listattaessa keinoja, joilla turvapaikanhakijoiden kotoutusta ja integraatiota työelämään voidaan edistää, eikä asiayhteys näinollen ole vahva, vaikka digitalisaation avulla nopeasti tapahtuva turvapaikanhakijoiden työllistymisen huoltosuhdeongelmaa paikkaakin¹⁴³:

”[...] jatkossa haetaan uudenlaisia toimintatapoja poikkihallinnollisesta yhteistyöstä digitaalisuudesta ja mahdollisimman nopeasta työllistymisestä.” (Sip.27 Outi Mäkelä, kokoomus)”

Sipilän hallitus pyrki hallitusohjelmansa mukaan ns. tuottavuusloikkaan julkisella ja yksityisellä sektoreilla. Tämän tuottavuusloikan tuli perustua mm. digitalisaation mahdollisuuksiin tarttumiseen ja regulaation sekä byrokratian karsimiseen.¹⁴⁴ Tästä huolimatta sen käsittely huoltosuhdeongelman suhteen jää käytännössä olemattomaksi.

Kataisen kaudella ARD:ia ei mainita kertaakaan. ARD:ia ei ole selkeästi osattu liittää huoltosuhteeseen tai sen heikentymisestä aiheutuvien ongelmien ratkaisuun. On mahdollista, että aihepiiristä on keskusteltu muissa yhteyksissä, mutta on mielenkiintoista huomata, että näinkin voimakkaasti huoltosuhdeongelman ohella ja useasti ristiin vaikuttavaa trendiä ei huomioida täysistuntopuheissa, ainakaan aineiston rajauksen puitteissa lainkaan.

¹⁴³ Asiayhteys on sen verran heikko ja puheenvuoron fokus pääasiallisesti kotouttamisen helpottamisessa, että kyseistä mainintaa ei laskettu tähän kategoriaan, vaan maahanmuuttokategoriaan.

¹⁴⁴ Valtioneuvosto, 2015. *Ratkaisujen Suomi*. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. s. 26. Viitattu 7.10.2019. URL: https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Hallitusohjelma_27052015.pdf

Automatisaatio, robotisaatio ja digitalisaatio

Työntekijät tuovat yrityksille ns. oheiskustannuksia: erilaiset vakuutus-, terveydenhoito ja eläkemaksut ovat suoria menoeriä. Epäsuorempia kuluja tuottaa se, miten yritys tarvitsee työntekijöiden määrän lisääntyessä lisää työntekijöitä erilaisiin hallinto- ja johtotehtäviin. Lisäksi tarvitaan työhuoneita, taukotiloja, parkkipaikkoja, virkistyspäiviä ja niin edelleen. Työntekijä on myös aina epävarmuustekijä, joka saattaa irtisanoutua, tehdä työnsä huonosti tai olla muuten haitaksi yritykselle. Automatisoidut ohjelmistot ja robotit tyytyvät paljon vähempään ja tekevät pääsääntöisesti varmemmin ja luotettavammin sen mitä niiden tulisiikin tehdä. Toki koneet ja ohjelmistotkin tarvitsevat tilaa ja huoltoa, mutta vähemmän. Ne eivät myöhästy töistä, vaan päinvastoin eivät poistu sieltä koskaan. Ohjelmistot ja robotit voivat työskennellä kellon ympäri. Näistä syistä yritysten ei kannata palkata työntekijöitä, jos vaihtoehtona on ARD. Ei ole montaa asiaa, jotka voisivat muuttaa tämän tilanteen. Yhtenä vaihtoehtona yrityksiä voitaisiin pakottaa palkkaamaan työntekijöitä robottien sijaan. Toinen vaihtoehto vaatisi koko kapitalistisen ansaintalogiikan purkamista ja jonkinlaisen uuden talousparadigman luomista. Kumpikaan ei vaikuta kovin todennäköiseltä vaihtoehdolta lähivuosina.

ARD:in aiheuttamaa kehitystä, eli ihmistyön tarpeen vähenemistä ja jopa joidenkin alojen häviämistä hidastavat vielä useat tekijät. Ensinnäkin monilla aloilla, joilla on jonkinlainen turvallisuusaspekti, kuten joukkoliikenteessä esim. bussien, junien, lentokoneiden ja laivojen kuljettajat, terveydenhoitohenkilökunta sairaanhoidossa ja erilaisia vaarallisia laitoksia valvovat henkilöt tulevat varmasti pitämään työnsä vielä jonkin aikaa tiukan sääntelyn johdosta¹⁴⁵. Toisaalta alkuinvestoinnit ARD:iin voivat olla korkeita, mikä hidastaa ainakin pienten ja keskikokoisten yritysten intoa ottaa uusia järjestelmiä käyttöön. ARD voi siis periaatteessa paikata väestöllisen huoltosuhteen nykytrendin ennustamaa työvoimapulaa, josta on puhuttu paljon Suomen politiikassa ja mediassa. Kuitenkin taloudelliseen huoltosuhteeseen ARD:illa voi olla negatiivisia vaikutuksia, sillä se tulee niin pitkällä kuin lyhyelläkin aikavälillä vähentämään työntekijöiden tarvetta ja viemään mahdollisesti työtä niiltäkin, kenellä sitä vielä on. ARD tulee myös luomaan uusia työtehtäviä ja osaltaan tukemaan joitain jo olemassa olevia. Kokonaisvaikutusten työllisyyteen arvioidaan kuitenkin olevan keskipitkällä- ja pitkällä tähtäimellä negatiivisia. Monien suurien konsulttiyritysten ja taloustutkimusten selvitykset

¹⁴⁵ Nykymuotoisen ARD:in puitteissa tämä on perusteltua, ja turvallisuuteen vaikuttavat ARD-järjestelmät tulisi ottaa käyttöön vasta pitkällisen testauksen jälkeen.

asettavat arvioissaan jo vuoteen 2030 mennessä merkittävän osan¹⁴⁶ työpaikoista automatisaation korvaamiksi (katso mm. ^{147 148 149}).

Yhtenä vaihtoehtona automatisaation aiheuttamalle työttömyydelle on esitetty ARD:in estämistä tai rajoittamista, esimerkiksi kielloin tai ns. robottiveron avulla. Tätä näkökulmaa ovat ajaneet mm. Nicholas Carr teoksissaan¹⁵⁰, joissa hän keskittyy lähinnä ARD:in negatiivisiin vaikutuksiin ihmisten kognitioon ja kykyihin, sekä MIT:n professori Erik Brynjólfsson¹⁵¹, joka on esittänyt taloustieteilijöille, insinööreille ja yrittäjille, että näiden tulisi ”kehittää työvoimaa täydentäviä eikä sitä korvaavia keksintöjä”. Tulevaisuudentutkija Martin Ford pitää ARD:in valtiolähtöistä rajoittamista tuomittuna epäonnistumaan: ”Jos hallitus puuttuu yksityissektorin toimintaan harkitsemattomasti tai mitenkään muuten kuin täydellä teholla, se luultavasti epäonnistuu kaikissa yrityksissään estää väistämätöntä tapahtumasta: markkinatalouden motivoimana automaatiotekniikkaa lisätään työpaikoilla varmasti.”¹⁵²

Tekoäly

ARD:iin liittyy voimakkaasti tekoälyn käsite. Tekoäly määritellään Oxford Dictionary of Phrase and Fable:ssa seuraavasti: ”sellaiset tietokonejärjestelmät sekä niiden teoria ja kehitys, jotka pystyvät suorittamaan tehtäviä, joihin normaalisti vaaditaan ihmisälyä ja ominaisuuksia, kuten näkökykyä, puheentunnistusta, päätöksentekoa ja kielten käännöksiä”.¹⁵³ Tekoälytutkija Max Tegmark määrittelee tekoälyn yksinkertaisesti ”ei-biologiseksi älykkyydeksi”. Tegmark käsittelee tekoälyn käsitettä useammaltakin kannalta. Hän puhuu mm. AGI:sta eli ”ihmisen tason yleisestä tekoälystä”, jolla on kyky suoriutua kaikista kognitiivisista tehtävistä ainakin yhtä hyvin kuin ihminen. Tällöin tekoäly omaisi ns. ”yleisen älykkyyden”, mikä tarkoittaa kykyä päästä käytännössä mihin tahansa

¹⁴⁶ Jopa ~30 % joissain valtioissa.

¹⁴⁷ Hawksworth, John; Berriman, Richard; Goel, Saloni, 2018. *Will robots really steal our jobs? An international analysis of the potential long term impact of automation*. PWC Report. Viitattu 25.10.2019. URL: <https://www.pwc.co.uk/economic-services/assets/international-impact-of-automation-feb-2018.pdf>

¹⁴⁸ Chui, Michael; Lund, Susan; Gumbel, Peter, 2018. *How will automation affect jobs, skills, and wages?* McKinsey Global Institute. Viitattu 25.10.2019. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/how-will-automation-affect-jobs-skills-and-wages#>

¹⁴⁹ Bessen, James; Goos, Maarten; Salomons, Anna; van der Berge, Wiljan, 2019. *Automatic Reaction – What Happens to Workers at Firms that Automate?* Boston University School of Law Law & Economics Series Paper No. 19-2. Viitattu 25.10.2019. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3328877

¹⁵⁰ Carr, Nicholas, 2010. *The shallows: what the Internet is doing to our brains*. New York: W.W. Norton.

¹⁵¹ Brynjólfsson, Erik & McAfee, Andrew, 2011. *Race against the machine: how the digital revolution is accelerating innovation, driving productivity, and irreversibly transforming employment and the economy*. Lexington (Mass.): Digital Frontier Press. s. 28

¹⁵² Ford, Martin (suomentanut Kirsi Laitila), 2018. *Robottien kukoistus: teknologia ja massatyöttömyyden uhka*. Turku: Kustannusosakeyhtiö Sammakko. (Alkuperäisjulkaisu 2015)

¹⁵³ Oxford dictionary of phrase and fable. ”Artificial Intelligence”. Oxford Reference. Oma käännös. Viitattu 6.8.2019. URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095426960>

tavoitteeseen, oppiminen mukaan lukien. Tällainen tekoäly pystyisi nopeasti kehittymään ihmistä älykkäämmäksi ja suoriutumaan käytännössä kaikista tehtävistä paremmin kuin ihmiset. Nykytietämyksen valossa ei ole perusteltua olettaa, etteikö tekoälyä voitaisi kehittää tälle tasolle. Yleistä älykkyyttä edeltää ”kapea älykkyys”, mikä tarkoittaa kykyä suorittaa kapea-alaisia tehtäviä, kuten esimerkiksi pelata jotain tietyt säännöt omaavaa peliä tai esimerkiksi kuljettaa jotakin kulkuneuvoa. Tämänhetkisten tekoälyjen kyvyt ovat yhä kapea-alaisia, vaikka tekoälyjä onkin voitu jo koneoppimisen avulla kouluttaa.¹⁵⁴

Oppimaan kykenevä, yleisen älykkyyden omaava ohjelmisto eli tekoäly voisi toisaalta olla ihmisille korvaamaton työkalu ja apu kaikilla mahdollisilla elämänaloilla, mutta toisaalta se tekisi erittäin nopeasti yhä useammat ihmiset ja näiden työpanoksen järjestelmän ylläpitämisen kannalta tarpeettomiksi¹⁵⁵. Kysymys kuuluukin siis: onko AGI:n tai jopa jonkinlainen superälykäs tekoäly mahdollinen? Jos vastaus edeltävään kysymykseen on kyllä, milloin sellaista voidaan nykytietämyksen valossa odottaa? Kun sen aika koittaa, miten voimme vaurastua AGI:in (ja yleensäkin ARD:in) avulla ilman, että viemme ihmisiltä heidän tulonsa ja tarkoituksensa?

Koulutuserinflaatio

Koulutuksen määrän ja laadun lisäämistä on pitkään pidetty ratkaisuna työttömyyteen, erityisesti ARD:in aiheuttamaan sellaiseen. Koulutuksen laatua ja määrää ei voida kuitenkaan lisätä loputtomasti, ja tietyt rajat on saavutettu jo jonkin aikaa sitten. Koulutustulokset eivät keskimääräisesti ole parantuneet merkittävästi esimerkiksi Isossa-Britanniassa ja Yhdysvalloissa muutamaan vuosikymmeneen ja molemmissa maissa toisen asteen koulutuksesta valmistuneiden määrät ovat jo pidempään olleet samalla tasolla.¹⁵⁶ Koska koulutusta on pidetty perinteisesti ratkaisuna teknologisen kehityksen luomaan työttömyyteen (jo presidentti John F. Kennedyn mukaan vuonna 1963¹⁵⁷), on koulutuksen määrää lisätty. Asiantuntija- ja johtotason tehtäviä ei kuitenkaan ole nykyään koulutettavalle määrälle korkeakoulutettuja riittävästi. Tämä taas on johtanut siihen, että tehtäviin, joihin aiemmin olisi riittänyt toisen asteen tutkinto, on alettu vaatia alempaa tai jopa ylempää korkeakoulututkintoa. Tätä kutsutaan koulutuserinflaatioksi. Kun koulutuksen vastaavuutta työtehtävään on maailmalla tutkittu, eivät tulokset ole kovin imartelevia: korkeakoulutetuista

¹⁵⁴ Tegmark, Max (Suomentanut Kimmo Pietiläinen), 2018. *Elämä 3.0: Ihmisenä oleminen tekoälyn aikakaudella*. Helsinki: Terra Cognita. S. 43-44

¹⁵⁵ Vaikka tässä keskitytäänkin lähinnä tekoälyn työllisyysvaikutuksiin, olisi tällaisella tekoälyllä massiivisia vaikutuksia myös sotilaallisesti, lainopillisesti ja eettisesti.

¹⁵⁶ Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) (FRANCE), 2014. *Education at a Glance 2014: OECD Indicators*.

¹⁵⁷ CBS-TV:n John F. Kennedyn haastattelu 2.9.1963, haastattelijana Walter Cronkite. Aihetta koskeva osuus alkaa n. 8min kohdalla. Youtube. Viitattu 5.6.2019. URL: https://www.youtube.com/watch?v=bOGWTEgta_w

ylikoulutettuja työtehtäviinsä nähden oli vuonna 2014 Isossa-Britanniassa 47 %, Kiinassa 43 %, Euroopan maissa (pois lukien Iso-Britannia) keskimäärin 30 % ja Yhdysvalloissa 20 %. Korkeakoulua vaativat työpaikat eivät lisäänty siis samassa tahdissa kuin niihin koulutetaan ihmisiä. Martin Ford puhuu ns. taitopyramidista, jossa ylimmällä, eli erityisen vaativissa, luovissa ja mm. johtotehtävissä on aina vähäisempi määrä ihmisiä, eikä tuo määrä merkittävästi lisääntynyt. Tekoäly ja automaatio uhkaavat ennen kaikkea pyramidin alimpia osia, mutta niiden vaikutukset hivuttautuvat yhä nopeammin myös pyramidin ylimpiin osiin asti.¹⁵⁸

3.8 Huoltosuhdeongelman liittäminen muihin ongelmiin

Monissa puheenvuoroissa huoltosuhteen heikentyminen liitetään ryppääseen muita ongelmia, joita ovat esimerkiksi kestävyysvaje, maailmantalouden ongelmat laajemmin, Suomen kilpailukykyyn heikkeneminen, julkisen talouden kustannusten nousu, työvoimamarkkinoiden kohtaanto-ongelmat ja velkaantuminen. Käsittelen tässä kappaleessa näistä tärkeimpiä ja esitän esimerkkejä aineistosta. Alla muutama puheenvuoro, joissa huoltosuhdeongelma liitetään kestävyysvajeeseen, talouskasvuun, velkaantumiseen ja maailmantalouden ongelmiin:

”Perhepolitiikka on aivan keskeisessä roolissa, kun haluamme kuroa umpeen kestävyysvajetta ja toisaalta parantaa huoltosuhdetta.” (Sip.28 Sari Essayah, kristillisdemokraatit)

” [...] näköpiirissä ei ole merkittävää talouden kasvua ja lisäksi Suomen huoltosuhde heikkenee poikkeuksellisen voimakkaasti väestön ikääntymisen johdosta.” (Sip.17 Timo Kalli, keskusta)

”Koko ajan on pidettävä mielessä kestävyysvaje, alati heikkenevä huoltosuhde, suuri velkamäärämme suhteessa takaisinmaksukykyymme ja maailmantalouden suuri epävarmuus. [...] Eräs keskeisimmistä ja tärkeimmistä keinoista julkisen talouden tasapainottamiseen on hallinnollisen taakan keventäminen ja kaikenlaisen turhan byrokratian karsiminen.” (Kat.9 Pertti Hemmilä, kokoomus)

Merkillepantavaa on, että kaikki muut ongelmat, joihin huoltosuhde liitetään, ovat ongelmia vapaan markkinatalouden kannalta ja esimerkiksi ihmisten hyvinvointiin tai merkityksellisyyteen liittyvät kannanotot loistavat poissaolollaan. Uusliberaali talousparadigma näyttää siis hallitsevan keskustelua

¹⁵⁸ Ford, Martin. (Suomentanut Kirsi Laitila), 2018. *Robottien kukoistus: teknologia ja massatyöttömyyden uhka*. Turku: Kustannusosakeyhtiö Sammakko. (Alkuperäisjulkaisu 2015)

varsinkin hallituspuolueiden puolelta, ja ongelmien ratkaisuksi tarjotaan, kuten Pertti Hemmilän ylemmässä puheenvuorossakin käy ilmi, uusliberaaleja keinoja, kuten sääntelyn ja byrokratian purkamista. Erityisesti kokoomuksen riveistä kuullaan muitakin uusliberaaleja ulostuloja, kuten esimerkiksi seuraava lause, jossa ilmaistaan, ettei ilman talouskasvua voi olla hyvinvointia:

”Talouskasvu ei ole ideologia, vaan välttämätön työväline hyvinvoinnin ylläpitämiseen.”

(Kat.24 Sofia Vikman, kokoomus)

Kestävyysvaje

Kestävyysvajetta käsitellään politiikassa ja mediassakin paljon. Aina ei kuitenkaan tunnu olevan aivan selvää, mitä termillä tarkoitetaan. Varsinaisia määritelmiä ja laskentatapoja kestävyysvajeen mittaamiseen löytyy useita: Yksinkertaisimmillaan kielitoimiston sanakirja määrittelee kestävyysvajeen talousterminä, joka kuvaa ”rahamäärää, joka tarvitaan julkisen talouden tasapainottamiseen pitkällä aikavälillä”¹⁵⁹. Pidemmän kuvauksen antaa valtionvarainministeriö¹⁶⁰:

”Julkisen talouden tulojen ja menojen erotusta pitkällä aikavälillä mitataan kestävyysvajeella. Kestävyysvaje kertoo, kuinka paljon julkista taloutta olisi vahvistettava lähitulevaisuudessa (valtiovarainministeriön laskelmissa seuraavien neljän vuoden aikana), jotta julkinen talous olisi pitkän aikavälin tasapainossa”.

Kestävyysvajeeseen liitetään huoltosuhteen tapaan väestöllinen aspekti: Valtionvarainministeriö ottaa laskelmissaan huomioon julkisen velkaantumisen, korkotulojen ja muiden tulojen lisäksi väestönkehityksen vaikutuksen ikäsidonnaisten menojen kehitykseen. ”Kestävyysvaje” on varsin uusi termi: ensimmäisen kerran sitä käytettiin julkisessa keskustelussa vasta vuonna 2006. Sitten termi on yleistynyt poliittisessa käytössä, myös eduskunnassa.¹⁶¹ Vaikuttaakin siltä, että merkitykseltään huoltosuhdetta epämääräisempi kestävyysvajeen käsite on osaltaan syrjäyttänyt huoltosuhteen käsitettä: molempia termejä käsiteltiin tämän tutkimuksen aineistoissa ja huoltosuhde-termin esiintymisen väheneminen täysistuntokeskusteluissa Kataisen kauden saattaa johtua osittain terminologian muutoksesta. Tästä johtuen olisikin mielekästä tehdä erillinen kestävyysvajetta käsittelevä tutkimus, jossa tutkittaisiin, onko kestävyysvaje tosiaan korvannut huoltosuhteen ja

¹⁵⁹ Kielitoimiston sanakirja. 2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN: NBN:fi: kotus-201433. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 6.6.2018. Viitattu 15.10.2019. URL: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/kestavyysvaje>

¹⁶⁰ Valtiovarainministeriö, 2018. Valtiovarainministeriön kestävyysvajelaskelmien menetelmäkuvaus. Valtiovarainministeriön talousosasto. Viitattu 15.10.2019.

¹⁶¹ Heikkinen, Vesa, 2017. Kestävyysvaje Mistä näitä sanoja oikein tulee? Ja miksi? Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivut. Viitattu 15.10.2019. URL: https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/vesa_heikkinen/kestavyysvaje.25393.blog

verrattaisiin, onko aihetta käsitelty samalla tavalla vai ovatko ratkaisuvaihtoehdot muuttuneet (hypoteettisen) termin muutoksen myötä.

Kestävyyssvajeeseen huoltosuhde liitettiin Katais-aineistossa 8 kertaa ja Sipilä-aineistossa 5 kertaa. Katais-aineiston kahdeksasta maininnasta neljä tuli kokoomukselta, jolta taloudellisten tekijöiden korostamista voikin odottaa puolueen markkina- ja talousorientoituneisuuden vuoksi. Kataisen kaudella kokoomuksen apupuolueen roolin ottanut kristillisdemokraatit mainitsivat huoltosuhteen yhteydessä kestävyysvajeen kahdesti. SDP ja keskusta mainitsivat asian molemmat kerran. Huomionarvoista on, että kahdeksasta maininnasta seitsemän tuli hallituspuolueilta. Oppositiolla ei välttämättä ollut halua liittää kestävyysvajeen teemaa huoltosuhteeseen eikä kuntauudistukseen, sillä sen käyttöarvo oli lähinnä kuntauudistuksen tarvetta korostava, kuten hallituspuolueet termiä käyttivätkin. Sipilä-aineistossa huoltosuhde liitettiin kestävyysvajeeseen kerran niin perussuomalaisten, vihreiden, keskustan, SDP:n kuin kristillisdemokraattienkin toimesta.

Velkaantuminen

Velkaantuminen nostetaan esiin kaikkiaan kuusitoista kertaa Katais-aineistossa ja seitsemän kertaa Sipilä-aineistossa. Velkaantumisella viitataan siihen, kun valtio ottaa velkaa joko valtion sisäisiltä, tai ulkoisilta velanantajilta, yleensä toteuttaakseen perustoimintojaan, kuten esimerkiksi valtion palkkalistoilla olevien palkkojen maksua, tulonsiirtoja ja niin edelleen. Pääsääntöisesti velkaantuminen nähdään negatiivisena asiana, ja sen suhdetta bruttokansantuotteeseen seurataan tarkasti. Suomessa julkisyhteisöjen velan nopeasti kasvava suhde bruttokansantuotteeseen oli vuonna 2011 noin 50 % luokkaa. Vuonna 2015 oli saavutettu jo yli 60 % suhde, mutta kyseisen vuoden jälkeen suhdeluku on lähtenyt laskuun.¹⁶² Velkaantumisen yksinomaista negatiivisuutta kuitenkin haastetaan. Esimerkiksi professori Pertti Haaparanta¹⁶³ kyseenalaistaa Suomessa pitkään vallinneen velka-ajattelun, ja esittelee lukuisia hyötyjä, joita velkaantumisesta saadaan. Tärkeimpänä asiana hän (ja monet muut tutkijat, esim.¹⁶⁴) pitää sitä, että velan myötä julkisen talouden pääomakanta ei kasva tehottoman suureksi. Myös velan korkojen maksun haittapuolia on joidenkin tutkijoiden mukaan selvästi liioiteltu. Haaparanta perustelee velkaantumisen perinteisiä väärinymmärryksiä sillä, että valtion velkaantumiseen sovelletaan samaa logiikkaa kuin kotitalouksien velkaantumiseen. Merkittävä ero näiden välillä on kuitenkin se, että valtion ei käytännössä tarvitse koskaan maksaa velkojaan

¹⁶² Suomen virallinen tilasto (SVT), 2018. *Julkisyhteisöjen alijäämä ja velka* [verkkajulkaisu]. ISSN=1799-5892. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 30.10.2019. URL: http://www.stat.fi/til/jali/2018/jali_2018_2019-04-18_tie_001.fi.html

¹⁶³ Haaparanta, Pertti, 2019. *Julkisesta velasta on hyötyä*. Palkansaajien tutkimuslaitoksen verkkosivut. Viitattu 30.10.2019. URL: <https://www.labour.fi/ptblogi/2019/03/15/julkisesta-velasta-on-hyotya/>

¹⁶⁴ Blanchard, Olivier, 2019. *Public Debt and Low Interest Rates*. American Economic Review, vol 109(4), s. 1197-1229

takaisin. Toisaalta valtion velkapaperit ovat vakaita, jolloin niiden avulla voidaan lisätä yksityistä rahoitusta velkapaperimarkkinoiden kautta.

Katais-aineistossa eniten velkaantumista käsittelee kokoomus 11 maininnalla ja toiseksi eniten kristillisdemokraatit neljällä maininnalla. Huomionarvoista on jälleen molempien rooli hallituspuolueina. Keskustalla on yksi velkaantumista käsittelevä puheenvuoro. Katais-aineistossa asia liitetään useasti kuntauudistuksen tarpeeseen, huoltosuhdetta aasinsiltana käyttäen:

”Tiedämme sen, että meillä kuntakenttä velkaantuu vuosittain lähes miljardilla eurolla. Jos jatkamme nykyменolla, uhkana on, että kolmen valtuustokauden kuluttua tuo velka on jo kymmenkertaistunut ja silloin emme edes ole Suomen huoltosuhteen kannalta vielä siinä kaikkein hankalimmassa vaiheessa.” (Kat.28 hallinto- ja kuntaministeri Henna Virkkunen, kokoomus)

Kristillisdemokraattien Peter Östman on valmis (oletettavasti hallinnon ja valtion kulujen) purkutalkoisiin varmistaa velattoman tulevaisuuden tuleville sukupolville. Hän myös maalailee dramaattista kuvaa tasa-arvon ja hyvinvoinnin romahduksesta ilman mainittujen purkutalkoiden toteutumista:

”Me kristillisdemokraatit haluamme pitää vaalilupauksemme olla siirtämättä velkaa tuleville sukupolville. Ellemme nyt ryhdy toimiin, maksavat tulevat sukupolvet sekä huoltosuhteen heikkenemisestä aiheutuvat kulut että taantuman vuosien velanoton tinkimällä hyvinvoinnistaan. Sitäkin suurempi vaara on, että ellemme nyt ryhdy toimiin, tasa-arvoon perustuva hyvinvointiyhteiskuntamme romahtaa. Nyt voimme vielä vaikuttaa siihen mitä karsitaan ja millä tavalla.” (Kat.30 Peter Östman, kristillisdemokraatit)

Sipilä-aineistossa velkaantumisen suhteen äänessä ovat totuttuun tapaan hallituspuolueet. Mielenkiintoisesti kokoomukselta ei ole asiasta yhtään mainintaa. Eniten huoltosuhdeongelmaa satoi velkaantumiseen keskusta kolmella puheenvuorolla ja toiseksi eniten perussuomalaiset kahdella. SDP:llä ja vihreillä oli molemmilla yksi puheenvuoro asian puitteissa. Seuraavassa esimerkissä vihreiden Touko Aalto kritisoi hallituksen linjaa velkaantumisen suhteen:

”Hallitus toistelee kaiken aikaa, että emme voi jättää kasvavaa velkataakkaa lapsillemme ja samaan aikaan se leikkaa lastemme tulevaisuudesta. Hallitus kiinnittää valitettavasti huomionsa pelkästään euromääräiseen velkaan ja sivuuttaa täysin sosiaalisen ja ekologisen velan niin kotimaassa kuin myös kansainvälisesti. Vaikka hallitus väittää kaiken aikaa, että leikkaukset koskettavat kaikkia me kaikki tässä salissa

tiedämme, että tämä ei pidä paikkaansa. Muun muassa valtiovarainministeriön selvityksen mukaan hallituksen leikkaukset kohdistuvat eniten pienituloisiin kuten työttömiin, eläkeläisiin ja opiskelijoihin, ennen kaikkea naisiin.” (Sip.4 Touko Aalto, vihreät)

Alla olevassa esimerkissä taas perussuomalaisten Toimi Kankaanniemi piikittelee vihreitä ja vasemmistoliittoa velkaantumisen ja huoltosuhteen kautta:

”Suomen Pankin katsauksessa todetaan, miten huoltosuhde on heikentynyt ja heikentyy erittäin rajusti. [...] Edelleen Suomen Pankki toteaa, että elintasoa pidetään yllä velkaantumalla lisää. Erityisesti vihreille ja vasemmistoliitolle on tärkeää tutustua tähän Liikasen sivun 6 lukemiin. Ne ovat karmeaa luettavaa. Näin ei kerta kaikkiaan voida jatkaa.” (Sip.18 Toimi Kankaanniemi, perussuomalaiset)

Maailmantalouden ongelmat

Maailman- ja Euroopan taloustilanteen luoman epävarmuuden pelkoa näytetään käytettävän puheenvuoroissa tehokeinona, kuten kokoomuksen Sofia Vikman oikeastaan kääntäen myöntääkin sanoessaan, että asialla pelottelu ei auta, vaikka itse toimii juuri niin:

”Elämme keskellä talouden maailmanlaajuisia epävarmuutta. Taloustilanteella pelottelu tai synkistely ei nyt auta mutta tosiasioita emme voi unohtaa.” (Kat.24 Sofia Vikman, kokoomus)

Kataisen kaudella hallituspuolueet kokoomus (kolme kertaa), SDP (kahdesti) ja kristillisdemokraatit (kerran) liittävät huoltosuhteen maailmantalouden ongelmiin ja niiden implikaatioihin Suomelle.

”Tämä Euroopan ja voi sanoa koko läntisen maailman taloustilanne on nyt vähintäänkin erittäin vakava ja talousromahdus ja sitä seuraava rahoituskaaos uhkaavat, tai sanoisin että tällaiseen tilanteeseen ollaan jo väistämättä joutumassa.” (Kat.9 Pertti Hemmilä, kokoomus)

Sipilä-aineistossa maailmantalouden ongelmien ja huoltosuhteen välisiä puheenvuoroja ei esitetä lainkaan. Puheenvuoroissa puhutaan vain kerran maailmantalouden tilasta (viitataan investointien vähyyteen), mutta kyseinen osa puheenvuoroa ei ole sidoksissa huoltosuhteen käsittelyyn.

4. Puolueiden edustamat hyvinvointivaltiotyyppinäkömynkset

Mitä ratkaisuvaihtoehtot ja huoltosuhdeongelman käsittely kertovat puolueiden näkömynksistä laajemmin? Olen aiemmassa pääluvussa luokitellut ja tarkastellut puolueiden huoltosuhdeongelmaan esittämiä ratkaisuvaihtoehtoja. Tässä kappaleessa käsittelen puolueiden valtiotyyppinäkömynksiä suhteessa niiden huoltosuhdeongelmaan esittämiin ratkaisuvaihtoehtoihin. Tällä pyritään luomaan helpommin hahmotettavaa mallia, jonka avulla voidaan määrittää selkeämmin puolueiden suhtautumista huoltosuhdekysymykseen, ja mahdollisesti saavuttaa jopa jonkinasteista ennustettavuutta. Vähintäänkin tässä kappaleessa luodaan malli, johon tulevaisuudessa on mahdollista verrata puolueiden retoriikkaa ja toimia huoltosuhdeongelmaan liittyen. Käsittelen ensin valtiotyyppiajattelun pohjaa lyhyesti. Tämän jälkeen esittelen Levi-Faurin polymorfisen hyvinvointivaltiotyyppittelyn, jonka pohjalta tutkin puolueiden asemoitumista kysymykseen siitä, minkälaisiin valtiotyyppisiin puolueet pyrkivät aineistojen perusteella.¹⁶⁵

4.1. Hyvinvointivaltio vs. sääntelyvaltio

Mikä yleensäkin on hyvinvointivaltio? Hyvinvointivaltiota on määritelty lukuisin eri tavoin, ja jotkut teoreetikot jopa kiistävät mielekkään määritelmän olemassaolon. Esimerkiksi Rodney Lowe määrittelee hyvinvointivaltion yhteiskuntana, joka odottaa hallituksen tarjoavan (ja jossa se myös tarjoaa) kaikille kansalaisilleen niin sosiaaliturvan, kuin myös laajalti muita palveluita, jotka ylittävät reilusti elämiseen tarvittavan minimitason¹⁶⁶. Joissain määritelmässä keskitetään huomio tasa-arvon pyrkimykseen ja valtion merkittävään rooliin sosiaalialalla.¹⁶⁷ Keskustelua hyvinvointivaltiosta ja sen muutoksesta on pitkään käsitelty dikotomisesti hyvinvointivaltion ja sitä seuraavan valtiotyypin välillä.

Sääntely- tai kilpailuvaltio esitetään usein hyvinvointivaltion jälkeisenä, ja siitä merkittävästi eroavana valtiotyyppinä. Sääntely- ja kilpailuvaltioissa keskitytään vallankäytön keinoista lähinnä sääntöihin ja menettelytapoihin. Sääntöjä luodaan, valvotaan ja sovelletaan enemmän kuin hyvinvointivaltiossa ja niitä pidetään parempina muihin vallankäytön keinoihin, kuten hyvinvointivaltiotyyppissä suosittuihin verotukseen, tulonjakoon ja suoraan palveluiden tuottamiseen verrattuna. Sääntelyvaltiossa

¹⁶⁵ Tässä pääluvussa (kuten tässä tutkimuksessa yleensäkin) esitetään paljon valtiontalouteen liittyviä toimenpidevaihtoehtoja, erityisesti suhteessa Levi-Faurin hyvinvointivaltiotyyppittelyyn kiinteästi liittyvään kaupallistamiseen. Tulee ottaa huomioon, etten pääsääntöisesti ota kantaa siihen, mikä on taloudellisesti (tai muutenkaan) järkevää ja mikä ei, vaan ainoastaan siihen, miten eri toimenpiteet näyttäytyvät suhteessa käsiteltyyn jaotteluun.

¹⁶⁶ Lowe, Rodney, 1993. *The Welfare State in Britain since 1945*. Basingstoke: Macmillan Press Ltd.

¹⁶⁷ Genschel, Philipp & Seelkopf, Laura, 2015. *The Competition State: The Modern State in a Global Economy*. Teoksessa: Leibfried, Stephan; Huber, Evelyne; Lange, Matthew; Levy, Jonah D.; Stephens, John D., (toim.) 2015. *The Oxford Handbook of Transformations of the State*. s. 234-249

rajoitetaan byrokratian hallinnollista kapasiteettia, ja se on laajasti nähty epä-interventionistisena ja neoliberaalina valtiotyyppinä, joka keskittyy pääasiassa keskiluokan hyvinvointiin. Sääntelyvaltio karsastaa myös väkivaltamonopolinsa käyttöä.^{168 169}

Kilpailuvaltioteesin mukaan valtio ”kehittyy” eli muuttuu hyvinvointivaltiosta kilpailuvaltioksi tai sääntelyvaltioksi^{170 171}. Kyseessä ei teesin mukaan ole dramaattisesta muutoksesta, vaan hyvinvointivaltion instituutioiden hienovaraisemman karsimisen, uudelleenjärjestelyn ja sen toimintojen tarkoituksen muuttamisen myötä tapahtuvasta hitaasta siirtymästä.¹⁷² Käsiteltyjen valtiotyyppien asteittaisen muutoksen nosti keskusteluun Giandomenico Majone lukuisissa artikkeleissaan 1990 luvulla. Majonen mukaan globalisaatio ja EU:n taloudellinen integraatio heikentävät positiivisen, eli aktiivisemmin talouteen puuttuvan valtion kykyä verottaa ja kuluttaa. 1990-luvulla vaikutti siltä, että redistribuutio ja verotuksen määrä olivat länsimaissa vähenemään päin, siinä missä sääntelyn määrä oli kasvamassa. Tähän Majone perusti teesinsä sääntelyvaltion hiljaisesta noususta.¹⁷³ Keskustelun muutos pohjaa muutokseen poliittisessa todellisuudessa. Esimerkiksi pohjoismaissa on jo pidemmän aikaa siirrytty suuntaan, jossa julkisten ja yksityisten tahojen kanssakäyminen ja yhteistyö on muuttunut joustavammaksi ja sujuvammaksi. Tämän kautta on pyritty luomaan yhä paremmat kilpailuolosuhteet yksityiselle sektorille. Tarvetta muutokselle ja paremmalle kilpailukyvyllä on perusteltu kasvun hidastumisella ja haastavammalla kansainvälisellä kilpailuympäristöllä.¹⁷⁴

4.2. Levi-Faurin polymorfinen hyvinvointivaltio

David Levi-Faurin mukaan sääntelevän valtion ja hyvinvointivaltion dikotomia on kuitenkin teennäinen. Hänen mukaansa aihetta käsittelevässä tutkimuksessa on liian usein sivuutettu sääntelyn redistributiiviset puolet ja toisaalta redistribuution sääntelylliset puolet. Esimerkkeinä Levi-Faur

¹⁶⁸ Levi-Faur, David, 2014. *The welfare state: a regulatory perspective*. Public Administration Vol. 92, No.3, 2014. S.599-614

¹⁶⁹ Johnson, Chalmers, 1982. *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industry Policy*. Stanford, CA: Stanford University Press.

¹⁷⁰ Cerny, Philip, 1997. *Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political Globalization*. Government and Opposition, 32 s. 251-274

¹⁷¹ Jessop, Bob, 2002. *Liberalism, neoliberalism, and urban governance: A state-theoretical perspective*. Antipode, 34(3), s. 452-472

¹⁷² Genschel, Philipp & Seelkopf, Laura, 2015. *The Competition State: The Modern State in a Global Economy*. Teoksessa: Leibfried, Stephan; Huber, Evelyn; Lange, Matthew; Levy, Jonah D.; Stephens, John D., (toim.) 2015. *The Oxford Handbook of Transformations of the State*. s. 234-249

¹⁷³ Majone, Giandomenico, 1997. *From the Positive to the Regulatory State: Causes and Consequences of Changes in the Mode of Governance*. Journal of Public Policy, 17(2), s. 139-167

¹⁷⁴ Ove Kaj Pedersenin haastattelu, 2017. *The theory of the competitive state created a stir and attracted the interest of the Chinese government*. Copenhagen Business School:in verkkosivut. Viitattu 14.10.2019. URL: <https://www.cbs.dk/en/knowledge-society/examples-of-research/the-theory-of-the-competitive-state-created-a-stir-and-attracted-the-interest-of-the-chinese>

käyttää vuokratarkkailua, vanhempainvapaita ja verokuluja, joilla kaikilla hän osoittaa olevan selkeästi niin redistributiivisia kuin sääntelyllisiäkin ominaisuuksia. On siis huomattavaa, etteivät valtiotyyppien jaottelut ole vakaita tai välttämättä kovin hyvin todellisuutta kuvaavia: usein todellisuus löytyy jostain dikotomioiden ja jaottelujen välimaastosta. Levi-Faur esittelee polymorfisen hyvinvointivaltion mallin, jossa hyvinvointivaltiotyypit jaetaan neljään tyyppiin sen mukaan, mikä niiden painotus¹⁷⁵ on tulonsiirroissa ja sääntelyssä.¹⁷⁶ Levi-Faurin malli soveltuu tähän tutkimukseen hyvinvointivaltion ja sääntely/kilpailuvaltion vastakkainasettelua paremmin, sillä Suomen puoluekenttä on laajasti sitoutunut hyvinvointivaltion ylläpitämiseen, mikä näkyy selvästi kaikkien puolueiden retoriikassa myös aineistoissa¹⁷⁷. Tällöin Suomessa on kyse enemmän hyvinvointivaltionäkemyksen nyanssieroista, kuin selkeästä kamppailusta hyvinvointivaltion ja jonkin muun valtiotyyppin välillä. Tapa, jolla Levi-Faur käsittelee polymorfista hyvinvointivaltiota, tarjoaa selkeän mallin ja parametrit, joiden mukaan voidaan määritellä puolueiden sijainteja selkeällä kaksiulotteisella asteikolla, tässä tapauksessa nelikentällä.

Kaupallistaminen ja epäkaupallistaminen

Suomessa sanaa ”kaupallistaminen” käytetään yrittämiseen ja talouteen liittyen tarkoittamaan sitä, kun jokin hyödyke tai esimerkiksi idea muutetaan kauppatavaraksi. Tämä käännös ei ole kaukana Levi-Faurin käyttämän ”Commodification” (engl.) merkityksestä, mutta jättää kuitenkin pois joitain käsitteen merkityksiä. Kaupallistamisella tarkoitetaan hyödykkeiden, palveluiden, ideoiden ja ihmisten muuttamista kaupankäynnin välineiksi. Voidaan puhua myös asioiden ”taloudellistamisesta” ja integroimisesta osaksi kapitalistista järjestelmää. Kaupallistamisessa jollekin asialle, kuten esimerkiksi hyvinvoinnille, ihmissuhteille tai jollekin muulle tarpeelle tai asialle, jolla ei itsessään ole lähtökohtaisesti taloudellista arvoa, asetetaan sellainen ja siihen aletaan suhtautua taloudellisenä hyödykkeenä. Jo Marx ja Engels käsitteivät kaupallistamista ja näkivät sen johtavan tilanteeseen, jossa ihmisten välinen kanssakäyminen muuttuu pelkäksi taloudelliseksi oman edun ajamiseksi. Jonkinlaisena, paljon poikkeuksia sääntöön omaavana ohjenuorana voitaisiin pitää sitä, että

¹⁷⁵ Kaupallistamisen ja epäkaupallistamisen välillä.

¹⁷⁶ Levi-Faur, David, 2014. *The welfare state: a regulatory perspective*. Public Administration Vol. 92, No.3, 2014. S.599-614.

¹⁷⁷ Tähän tulee tietysti suhtautua kriittisesti: puolueiden retoriikasta huolimatta ei tulisi tuudittautua siihen, että puolueet varmasti kannattaisivat hyvinvointivaltiota pitkällä tähtäimellä.

kaupallistavilla toimilla pyritään useimmiten vähentämään sääntelyä ja tulonsiirtoja, kun taas epäkaupallistavilla toimilla pyritään lisäämään niitä.^{178 179}

4.3. Hyvinvointivaltiotyypit

Neoliberaalisessa hyvinvointivaltiossa sääntelyä ja sosiaalimenoja käytetään hyvinvoinnin ja palvelujen kaupallistamiseen. Neoliberaalisessa hyvinvointivaltiossa henkilön hyvinvointipalvelut ovat riippuvaisia tämän osallisuudesta työmarkkinoille, ja ne toteutetaan erilaisina työntekijöille suunnattuina verohelpotuksina, eläkkeinä, terveysvakuutuksina ja vanhempainvapaina, joista työvoiman ulkopuolella olevat eivät juuri hyödy. Erilaisten julkisten kilpailua tasaavien käytäntöjen ja sosiaalitukien yms. vähentäminen ovat esimerkkejä toimenpiteistä, miten valtiota voidaan ohjata neoliberaliin suuntaan. Käytännössä byrokratian, ohjailun ja tukien karsimisella pyritään usein palvelujen ja hyödykkeiden yksityistämiseen. Neoliberaalisessa hyvinvointivaltiossa annetaan vapaiden markkinavoimien ohjailta taloutta ja valtion toimintoja muita hyvinvointivaltiomalleja enemmän.

Paternalistisessa hyvinvointivaltiossa tulonsiirroilla pyritään epäkaupallistamiseen, kun taas sosiaaliasioiden sääntelyllä haetaan kaupallistamista. Paternalistisen hyvinvointivaltion logiikka on tuottaa yleisesti suosittuja näkyviä hyödykkeitä, eli tulonsiirtoja, samalla käyttäen vähemmän näkyvää sääntelyä kaupallistamiseen, jolloin ylhäältä päin pyritään luomaan klientilistinen suhde valtion kansalaisiin. Tällaisessa valtiossa voidaan esimerkiksi tarjota erilaisia rahallisia tukia, puuttumatta kuitenkaan hintakehitykseen ja markkinavoimiin, kuten esimerkiksi asumisen hintoihin, ja päinvastoin jopa edistäen yhteiskunnan kaupallistumista sääntelyn (ja sen purkamisen) avulla.

Liberaalisessa hyvinvointivaltiossa sääntelyä käytetään palvelujen ja hyödykkeiden epäkaupallistamiseen, samalla kun tulonsiirtoja käytetään kaupallistamiseen. Tulonsiirtojen kaupallistaminen voi olla esimerkiksi asuntojen yksityisomistuksen tukemista. Liberaalisessa hyvinvointivaltiossa tulonsiirtoja käytetään työ- ja sijoitusmarkkinoiden tukemiseen, siinä missä sääntelyä käytetään kaupallistumisen tasapainottamiseen ja hillitsemiseen. Käytännössä liberaalisessa hyvinvointivaltiossa tuetaan taloutta tulonsiirroilla, mutta rajoitetaan vapaan markkinatalouden ylilyöntejä sääntelyn avulla.

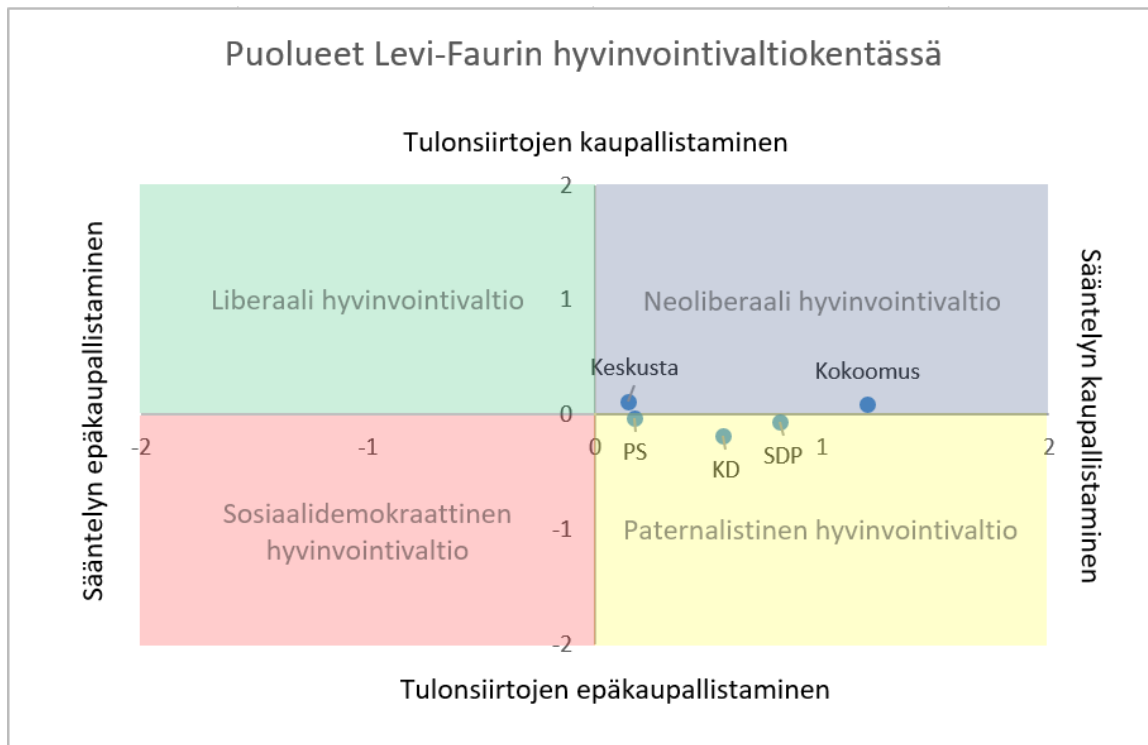
Sosiaalidemokraattisessa hyvinvointivaltiossa niin tulonsiirtoja, kuin sääntelyäkin käytetään epäkaupallistamaan työ- ja sosiaalialoihin liittyviä palveluja ja hyödykkeitä. Sosiaalidemokraattisessa

¹⁷⁸ Hearn, Allison, 2017. *Commodification*. Kirjassa: Oullette, Laurie & Gray, Jonathan, 2017 (ed.). *Keywords for Media Studies*. NYU press. s.43-46

¹⁷⁹ Surowiecki, James, 1998. *The Commoditization Conundrum*. Slaten verkkosivut. Viitattu 17.10.2019. URL: http://www.slate.com/articles/arts/the_motley_fool/1998/01/the_commoditization_conundrum.html?via=gdpr-consent

hyvinvointivaltiossa pyritään aktiivisesti tasa-arvoiseen yhteiskuntaan, jota edistetään kohtuullisen pitkälle menevällä tulonjaolla ja sääntelyllä. Yleensä sosiaalidemokraattista hyvinvointivaltiota edustavia toimia olisivat tulonsiirtojen ja sääntelyn lisääminen, erityisesti siten, että niistä hyötyvät yhteiskunnan heikko-osaiset, eivät vain keskiluokka tai rikkaat.

4.4. Puolueet Levi-Faurin hyvinvointivaltiotyyppittelyn mukaan

Kaavio 14: Puolueet molemmissa aineistoissa Levi-Faurin hyvinvointivaltiotyyppinelikentässä

Ylläolevassa nelikentässä (kaavio 14) nähdään puolueiden asemoituminen suhteessa Levi-Faurin hyvinvointivaltiotyyppittelyyn. Muodostin nelikentän suhteuttamalla puolueiden esittämiä ratkaisuvaihtoehtoja huoltosuhdeongelmaan Levi-Faurin neljään hyvinvointivaltiotyyppin kuvaukseen. Arvioin maininta kerrallaan, edustaako ratkaisuvaihtoehto kaupallistamista vai epäkaupallistamista suhteessa sääntelyyn tai tulonsiirtoihin. Kaikki ratkaisuvaihtoehdot eivät olleet tulkittavissa kaupallistaviksi tai epäkaupallistaviksi, jolloin niitä ei otettu huomioon. Tähän analyysiin laskettiin mukaan molemmat aineistot, sillä Sipilä-aineiston pienempi koko olisi heikentänyt vertailuasetelmaa liikaa, vaikka ajallinen vertailu olisikin ollut mielenkiintoinen. Taulukko muodostettiin suhdeluvun avulla, jossa suhteutettiin molemmilla akseleilla (sääntely ja tulonsiirrot) ratkaisuvaihtoehdoista lasketun luvun suhde puolueen aineistossa olleiden puheenvuorojen määrään. Täten voitiin korjata epäsuhtaa analyysiin laskettujen mainintamäärien välillä. Jätin kuvaamatta vihreitä, vasemmistoliittoa

ja RKP:tä, sillä niiden valmiiksi vähäisistä maininnoista vain muutama oli valtiotyyppianalyysiin soveltuva. Vasemmistoliitolla soveltuvia mainintoja oli vain yksi, vihreillä neljä ja RKP:llä ei yhtään.

Tuloksissa kaikki puolueet sijoittuvat sääntelyn kaupallistavalle puolelle, ja jakaantuvat siellä tulonsiirtojen kaupallistamisen/epäkaupallistamisen mukaan neoliberaalin hyvinvointivaltion (kokoomus ja keskusta) ja paternalistisen hyvinvointivaltion (perussuomalaiset, sosiaalidemokraatit ja kristillisdemokraatit) kesken. Sääntelyakselilla puolueiden sijoittuminen kaupallistavalle puolelle on verrattain selkeää kokoomuksen, kristillisdemokraattien ja kenties yllättävästi SDP:n osalta. Keskusta ja perussuomalaiset ovat lähempänä nelikentän keskustaa, eikä niiden painotus ole selkeä oikeastaan mitään valtiotyyppiä kohtaan. Tulonsiirtojen osalta, joista mainintoja oli muutenkin vähemmän (35 mainintaa) kuin sääntelyn osalta (113 mainintaa) sijoittuminen ei ollut millään puolueella kovin selkeää. Kauimmaksi tulonsiirtoakselin keskiviivalta sijoittuu kristillisdemokraatit. Kaikilla kenttään sijoitetuilla puolueilla oli tulonsiirtoihin liittyen mainintoja niin epäkaupallistamiseen kuin kaupallistamiseenkin liittyen, minkä takia puolueet saivat verrattain tasaisia sijoituksia lähelle keskiviivaa. Tulonsiirtojen suhteen epäkaupallistamiseen tähtääviä mainintoja oli eniten kristillisdemokraateilla, kuusi kappaletta, joskin kolme kaupallistamiseen tähtäävää mainintaa tasoitti tuloksen kolmeen mainintaan epäkaupallistamisen puolella. Seuraavaksi käyn läpi puolueiden sijoittumista nelikentälle ja nostan esiin syitä niiden sijoituksille¹⁸⁰.

Kokoomus

Kokoomuksella tähän analyysiin soveltuvia mainintoja kertyi 64 kappaletta, selvästi enemmän kuin muilla puolueilla. Tulonsiirtojen osalta kokoomus sijoittuu kaupallistamisen puolelle, muttei kovin suurella marginaalilla. Kokoomuksen piiristä nousi mainintoja tuloverotuksen vähentämisen (ja toisaalta kulutusverotuksen nostamisesta) sekä opiskelijoiden nopeampaan valmistumiseen patistamisen puolesta. Myös kasvuhakuisen yritystoiminnan edistäminen nousi esille. Kokoomus ei kuitenkaan ole mustavalkoisesti tulonsiirtojen kaupallistamisen puolella: mm. aineiston ainut maininta perustulosta löytyy kokoomukselta, vaikka kyseisessä puheenvuorossa onkin kyse lähinnä kannustinloukkujen purkamisesta. Sääntelyn suhteen kokoomus on selvästi puolueista voimakkaimmin kaupallistamisen edustaja. Eniten puoluetta tähän suuntaan vievät lukuisat maininnat kuntauudistuksen puolesta. Kuntauudistus on selvästi kaupallistava toimenpide, ja sitä se oli varsinkin Kataisen hallituksen ajamana: sillä pyrittiin vähentämään radikaalisti kuntien määrää lähes puhtaasti

¹⁸⁰ Perustelen joissain tapauksissa, lähinnä silloin kun koen maininnan tai toimenpide-ehdotuksen tulkinnan mahdollisesti kiistanalaiseksi, miksi olen tulkinnut jonkin maininnan siten kuin olen sen tulkinnut.

taloudellisiin ja kilpailukykyyn perustuviin syihin nojaten¹⁸¹. Muita sääntelyn kaupallistamista edustavia asioita ovat mm. maininnat työurien pidentämisen puolesta (niin alku- kuin loppupäästäkin), tuottavuuden ja talouskasvun painottamiseen liittyvät kommentit ja työperäisen maahanmuuton lisäämisen esittäminen. Lisäksi esitettiin hallinnon uudistamista ja keventämistä sekä kansalaisten holhoamisen vähentämistä. Kokoomusta voidaan pitää suhteessa huoltosuhdeongelman ratkaisuun neoliberaalia kantaa edustavana puolueena, joskin kyseisessä analyysissä sen sijoittuminen tulonsiirtojen suhteen ei ole kovin voimakas suuntaan eikä toiseen, kuten ei melkein millään muullakaan puolueella. Varsin vähäinen määrä tulonsiirtojen epäkaupallistamista edustavia mainintoja olisi siirtänyt kokoomuksen neoliberaalista hyvinvointivaltiosta paternalistisen hyvinvointivaltion puolelle. Täten voidaankin varmuudella todeta kokoomuksen olevan sääntelyn suhteen kaupallistamiseen pyrkivä, mutta tulonsiirtojen suhteen selkeää kantaa ei ole havaittavissa.

Kristillisdemokraatit

Kristillisdemokraateilla on ratkaisuvaihtoehtoissaan 24 mainintaa, jotka soveltuvat tähän analyysiin. Kristillisdemokraattien huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehtoihin liittyvää hyvinvointivaltionäkemyistä voidaan analyysin mukaan pitää paternalistisena, näiden mainintojen edustaessa pääsääntöisesti tulonsiirtojen epäkaupallistamista ja sääntelyn kaupallistamista. Tulonsiirtojen epäkaupallistamisen puolesta puhuivat mm. kristillisdemokraattien vaatimukset lapsiperheiden aseman parantamisesta ja valtionosuuksien säilyttämisestä kuntatasolla. Kantaa otettiin myös kestävien arvojen puolesta, tuloshakuisuutta vastaan. Nämä maininnat ovat kaupallistamiselle leimallisen neoliberalismin, valtion fiskaalisen puuttumattomuuden ja kilpailullisuuden vastaisia ja vievät siten puoluetta neoliberaalin hyvinvointivaltion suunnasta paternalistisen hyvinvointivaltion puolelle. Kristillisdemokraatit onkin tulonsiirtojen suhteen ”syvimmällä” paternalistisen hyvinvointivaltion kentässä. Painotus ei kuitenkaan ole kovin vahva ja sitä heikensivät pariin otteeseen esiintyneet vaatimukset kansalaisten yhteisvastuun lisäämisestä, mikä voidaan tulkita pyrkimykseksi vähentää valtion vastuuta ja roolia. Sääntelyn osalta kristillisdemokraatit asettuu kohtuullisen selvästi kaupallistavalle puolelle. Sääntelyn kaupallistamisen puolesta olivat mm. maininnat kuntauudistuksen, talouskasvun sekä tuottavuuden lisäämisen tarpeesta. Toisaalta kristillisdemokraattien piiristä nousi myös yksi maininta työtuntien vähentämisen puolesta, mikä itsessään on yksi selkeimmistä sääntelyn epäkaupallistamiseen tähtäävistä toiminna.

¹⁸¹ Kuntaudistusta käsitellään kappaleessa 3.2.

Yksittäinen maininta ei kuitenkaan paljoa painanut, ja kristillisdemokraatit voidaan tulkita suhteessa huoltosuhdeongelmaan paternalistista hyvinvointivaltiokuva edustavaksi puolueeksi.

Perussuomalaiset

Perussuomalaisten ratkaisuvaihtoehtoissa oli 20 valtiotyyppianalyysin kannalta relevanttia mainintaa. Perussuomalaiset sijoittuvat yhdessä keskustan kanssa lähimmäs nelikentän keskipistettä, mikä viittaisi varsin ambivalenttiin kantaan, tai jopa varsinaisen johdonmukaisen valtiotyyppitavoitteen uupumiseen, ainakin suhteessa huoltosuhdeongelmaan. Perussuomalaisten tulosjakauma on selkeästi monipuolisin: jokaiseen luokkaan, eli molempien tutkittavien parametrien kaupallistavalle ja epäkaupallistavalle puolelle sijoittuu lähes yhtä paljon mainintoja. Tässä perussuomalaiset eroavat hieman keskustan tuloksesta, joka ei ole yhtä hajanainen kuin perussuomalaisten tulos. Tulonsiirtojen epäkaupallistamisen puolesta puhuvat mm. maininnat opiskelijaperheiden tukien lisäämisestä ja lapsiperheitä tukevan talouspolitiikan kannattaminen. Myös valtion aluepoliittista tukea huoltosuhdeongelmasta kärsiville alueille esitettiin. Tulonsiirtojen kaupallistamista taas edustavat maininnat vanhempien työllistymisen ja kouluttautumisen tukemisesta¹⁸² ja työurien pidentämisestä. Sääntelyn epäkaupallistamiseen tulkitsin maininnat työpaikkojen luomisesta huonon huoltosuhteen omaaville alueille¹⁸³ ja lapsiperheiden houkuttelusta reunuskuntiin. Sääntelyn kaupallistamiseen taas sisältyvät maininnat kaksikielisyyden purkamisesta säästösyistä, tuottavuuden parantamisesta, työurien pidentämisestä ja tarpeesta heikentää julkista sektoria. Perussuomalaisten sijainti nelikentällä muuttuisi vähäisellä määrällä kommentteja mihin hyvänsä suuntaan, minkä vuoksi puoluetta ei voida selkeästi sijoittaa mihinkään kategorioista, vaikka se nelikentällä periaatteessa sijoittuukin paternalistisen hyvinvointivaltion alle. Mielenkiintoisesti perussuomalaiset keskittyivät puolueista selkeimmin lapsiperheisiin ja ovat ainoita, jotka ehdottavat mitään opiskelijoille positiivista muutosta. Toisaalta mainittakoon, että perussuomalaiset korostivat parissa puheenvuorossaan sitä, että maahanmuutto ei missään nimessä ole ratkaisu huoltosuhdeongelmaan, päinvastoin. Tässä mielessä puolue pysyy ideologisilla juurillaan.

¹⁸² Tämän toimenpiteen olen tulkinnut kaupallistavaksi sen perustuessa ajatukselle siitä, että vanhempien tulisi ensisijaisesti olla tuottavia työntekijöitä, ja siten palata nopeasti työelämään eikä esim. keskittyä vanhemmuuteen.

¹⁸³ Tällä toimenpiteellä lisättäisiin sääntelyä tavalla, joka vähentäisi luonnollista kilpailua.

Keskusta

Keskustalla oli aineistossa relevantteja mainintoja 18 kappaletta. Perussuomalaisten tapaan se sijoittuu puolueen nimelle uskollisena hyvin lähelle nelikentän keskustaa. Tulonsiirtoihin liittyviä mainintoja keskustalla olivat mm. epäkaupallistamista edustavat puheenvuorot liittyen valtion ja kuntien välisten tase- ja tulonjakojärjestelmien säilyttämiseen, omaishoidon tuen parantamiseen. Kaupallistamista edustaneet maininnat käsittelivät opiskelijoiden nopeampaan valmistumiseen patistamista, syntyvyyden lisäämistä¹⁸⁴, verotuksen vähentämistä ja yritysten tukemista¹⁸⁵. Sääntelyn epäkaupallistamisen puolesta keskustalta tuli vain yksi ratkaisuvaihtoehto, jossa käsiteltiin omaishoidon aseman parantamista. Sääntelyn kaupallistamisen puolesta taas löytyi mainintoja työurien pidentämisen, julkisen sektorin heikentämisen ja vanhustenhoidon sääntelyn purkamisen puolesta. Keskustan tuloksissa ei sinänsä ole mitään yllättävää tai erikoista, lukuun ottamatta ehkä vertailukelpoisten mainintojen verrattain vähäistä määrää. Keskustan valtiotyyppinäkömyksen ei voida tämän analyysin pohjalta sanoa selkeästi edustavan mitään Levi-Faurin neljästä hyvinvointivaltiotyypistä, vaikka se lievästi kallellaan onkin neoliberaalin hyvinvointivaltion suuntaan.

SDP

SDP:llä analyysiin soveltuvia mainintoja löytyi 18 kappaletta, kuusi vähemmän, kuin yhtä monta (16) puheenvuoroa omanneella kristillisdemokraateilla. Tämä on puolueiden kokojen suhteen hieman yllättävää. Toisaalta vielä erikoisempaa on se, että nimensä mukaisesti sosiaalidemokraattinen puolue sijoittuu tässä analyysissä kaikista puolueista toiseksi kauimmaksi (kokoomuksen jälkeen) sosiaalidemokraattisesta hyvinvointivaltiosta. Tämä johtuu lähinnä useista sääntelyn kaupallistamista edustavista puheenvuoroista. Tulonsiirtojen osalta SDP alittaa viivan tulonsiirtojen epäkaupallistamisen puolelle juuri ja juuri. Tulonsiirtoihin liittyen SDP:n ratkaisuvaihtoehdoissa ei todellisuudessa ole kuin yksi maininta: epäkaupallistamista edustaa ehdotus huoltosuhteesta valtionosuuksien jakamisen kriteerinä. Sääntelyn osalta SDP:n maininnoissa esiintyy kyllä epäkaupallistamista edustavia mainintoja, kuten vetoomus sosiaali- ja terveyspalvelujen säilyttämisestä julkisomisteisina, mutta toistuvat maininnat työurien pidentämisen ja

¹⁸⁴ Tämä oli sanottu suoraan vain kerran koko aineistossa. Syntyvyyden lisäämisen tulkitsin olevan kaupallistava toimi, koska syntyvyyden lasku nähdään pääasiallisesti taloudellisena ongelmana, ja syntyvyyttä lisäämällä pyritään parantamaan valtion taloudellista ja kilpailullista asemaa.

¹⁸⁵ Yritysten tukeminen on kaupallistamisen kannalta hankala aihe: toisaalta siinä puututaan vapaaseen kilpailuun, toisaalta pyritään vaikuttamaan kilpailuun esim. ulkoisia toimijoita vastaan. Yritysten tukemisen voidaan kuitenkin ajatella edustavan politiikkaa, jossa talousajattelu ja kilpailu asetetaan kansalaisten tukemisen edelle.

kuntauudistuksen tarpeesta¹⁸⁶ vievät SDP:tä selkeästi sääntelyn kaupallistamisen puolelle. Siinä missä keskusta parantaisi työllisyyttä verotusta keventämällä ja yrityksiä tukemalla, pyrkisi SDP tähän työhyvinvointia ja jaksamista parantamalla. Tämäkin toimenpide on utilitaristinen ja pyrkii ihmisten tuottavuuden jatkumiseen ja näiden työelämässä pitämiseen, mitä voidaan pitää kaupallistamisena¹⁸⁷. SDP:tä voidaankin pitää huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehtojen suhteen erikoisimpana tapauksena, sen kallistuessa varsin voimakkaasti neoliberaalin/paternalistisen hyvinvointivaltionäkökulmien puoleen sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltion sijaan.

Huoltosuhdeongelman ratkaisuvaihtoehtojen tarkastelu sääntelyn, tulonsiirtojen ja kaupallistamisen käsitteitä vasten oli haastavaa, ja monissa tapauksissa ratkaisuvaihtoehto olisi jollain omastani eroavalla perusteella voitu tulkita edustavan jotakin muuta, kuin mihin sen olen tässä tutkimuksessa tulkinnut. Esimerkiksi maininta omaishoidon tuen parantamisesta huoltosuhdeongelman edessä, voidaan tulkita niin epäkaupallistavaksi kuin kaupallistavaksikin. Epäkaupallistavan tulkinnan mukaan ehdotuksessa tuetaan ihmisiä siinä, että he saavat kotonaan hoitoa. Tällöin tuetaan rahallisesti hoitoa tarvitsevan henkilön läheisiä, jotka todennäköisimmin jäävät pois työmarkkinoilta. Toisaalta toimenpide voitaisiin tulkita myös kaupallistavaksi sillä perusteella, että sillä voidaan vähentää julkisen palveluntuotannon tarvetta ja siten heikentää julkisia palveluita. Kyseisessä esimerkkitapauksessa arvioin epäkaupallistavien aspektien olevan kaupallistavia painavampia. Toinen ongelma valtiotyyppikäsityksen tulkinnassa on se, ettei ratkaisuvaihtoehtoja voida arvottaa suhteessa toisiinsa: toinen vaihtoehto voi periaatteessa olla paljon voimakkaammin esimerkiksi tulonsiirtoja epäkaupallistava, kuin jokin toinen samoin tulkittu vaihtoehto. Mainintojen ja ratkaisuvaihtoehtojen arvotusta on kuitenkin mahdotonta arvioida tai kuvata ilman erittäin mittavaa vaikuttavuusarviotyötä. Tulos on täten suuntaa-antava, ja sen tarkoitus on lähinnä kursorisesti osoittaa puolueiden valtiotyyppikäsitysten suuntauksia, ei antaa definitiivistä vastausta kysymykseen: ”minkälaista valtiotyyppikäsitystä tietty puolue edusti Sipilän ja Kataisen kausilla suhteessa huoltosuhdeongelman ratkaisuun?”.

Tulee muistaa, että Levi-Faurin polymorfinen hyvinvointivaltio ja sen neljä tyyppiä, sekä sen pohjalta tehty nelikenttä ovat vain yksi tapa hahmottaa käsityksiä valtiotyypeistä. Olisin voinut käyttää lukuisia muitakin erotteluja, esimerkiksi aiemmin mainittua erottelua hyvinvointivaltion ja sääntelyvaltion välillä, mutta varsinkin useamman valtiotyyppierottelun vertailu vaatisi käytännössä oman tutkimuksensa, jonka vuoksi olen tyytynyt kuvaamaan tutkimustuloksia Levi-Faurin mallin mukaisesti.

¹⁸⁶ Vaikka maininnat kuntauudistuksesta (jonka sääntelyä kaupallistava vaikutus ei ole täysin selkeä) vievätkin niin kokoomusta kuin SDP: täkin ”oikealle” eli sääntelyn kaupallistamista kohti, olisivat ne samoissa asemissa ilman mainintoja kuntauudistuksesta, vain lähempänä toisia puolueita.

¹⁸⁷ Tämä tulkinta johtuu siitä, että puheenvuoroissa puhuttiin juuri työhyvinvoinnista, ei ihmisten hyvinvoinnista ja jaksamisesta yleisemmin.

Toinen syy, miksi Levi-Faurin malli sopii mielestäni hyvin Suomen puolueiden vertailuun, on jo aiemmin mainittu kaikkien puolueiden sitoutuneisuus hyvinvointivaltioperiaatteeseen: vaikka ne painotuksiltaan toisistaan eroavatkin, ei mikään puolue ole ottanut selkeästi Suomessa kantaa hyvinvointivaltion purkamisen puolesta.

5. Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä tutkimuksessa pyrittiin vastaamaan kahteen pääasialliseen kysymykseen liittyen eduskunnan täysistunnoissa käytyyn, huoltosuhdetta käsittelevään keskusteluun. Ensimmäisessä kysymyksessä haettiin vastausta siihen, mitä ratkaisuvaihtoehtoja huoltosuhdeongelmaan on esitetty, miten niitä on käsitelty ja minkä puolueiden toimesta. Lisäksi haluttiin tutkia, mitä mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja aineiston puitteissa *ei* esitetty. Toisessa pääasiallisessa kysymyksessä haluttiin tietää, mitä vastaukset aiempiin kysymyksiin kertovat puolueiden suhtautumisesta huoltosuhdeongelmaan ja niiden hyvinvointivaltionäkemyksistä. Tässä viimeisessä pääluvussa käydään läpi vastauksia esitettyihin kysymyksiin. Ensin tarkastelen lyhyesti eroja aineistojen välillä, jonka jälkeen vastaan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ja sen alakysymyksiin. Tämän jälkeen käsittelen toista tutkimuskysymystä ja lopuksi esitän suosituksia tutkimuksen pohjalta.

5.1 Aineistojen vertailu

Aineistot eroavat toisistaan selkeästi eniten puheenvuorojen määrässä, Sipilä-aineiston ollessa selvästi Katais-aineistoa pienempi. Katais-aineistossa huoltosuhdetta käsitellään suurelta osin kuntauudistuskeskustelun yhteydessä, kun taas Sipilä-aineistossa asia nousee usein esiin eläkeuudistuksen yhteydessä. Eläkeuudistus ei kuitenkaan ole läheskään yhtä hallitseva teema Sipilä-aineistossa, kuin kuntauudistus on Katais-aineistossa. Tästä voidaan vetää ainakin se johtopäätös, että huoltosuhdeongelma mielletään erityisesti kuntakenttää ja tiettyjä alueita koskettavaksi ongelmaksi. Tätä tulkintaa tukee se, että huoltosuhdeongelma on tilastollisesti erityisen vakava tietyillä alueilla, kuten Itä-Suomen maakunnissa ja vähemmän välitön ongelma toisissa, kuten Uudellamaalla. Asia koskettaa kuitenkin koko Suomea, ja valtaosa ratkaisuvaihtoehdoista onkin alueellista tasoa laajempia. Ratkaisuvaihtoehtojen ja mainintojen osalta puheenvuorojen hallitus-oppositio-, tai sukupuolijakaumaerot eivät ole aineistojen välillä niin merkittäviä, että niistä voitaisiin itsessään vetää uskottavia johtopäätöksiä. Itse ratkaisuvaihtoehdot eroavat kuitenkin aineistojen välillä.

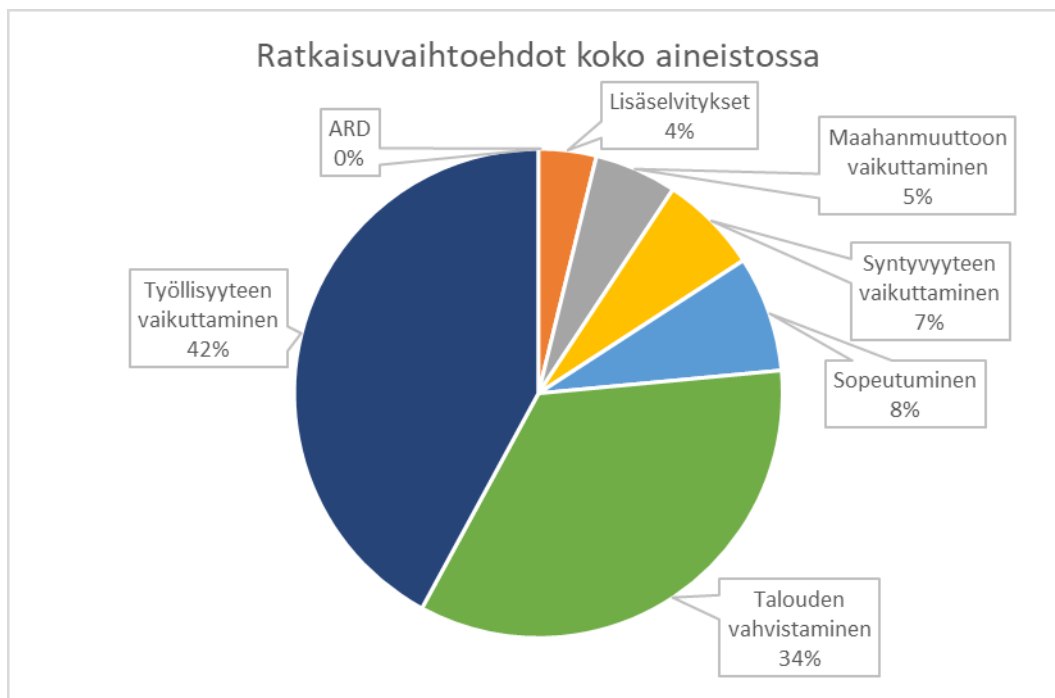
Ratkaisuvaihtoehdot huoltosuhdeongelmaan Kataisen kaudella suosituimmasta vähiten suosittuun: 1. Työllisyyteen vaikuttaminen, 2. Talouden vahvistaminen, 3. Sopeutuminen, 4. Syntyvyyteen vaikuttaminen, 5. (jaettu) Maahanmuuttoon vaikuttaminen ja Lisäselvitykset.

Ratkaisuvaihtoehdot huoltosuhdeongelmaan Sipilän kaudella suosituimmasta vähiten suosittuun: 1. Työllisyyteen vaikuttaminen, 2. (jaettu) Maahanmuuttoon vaikuttaminen ja Talouden vahvistaminen, 3. Syntyvyyteen vaikuttaminen, 4. Sopeutuminen, 5. Lisäselvitykset.

Käytännössä merkittävin ero ratkaisuvaihtoehdoissa on siis yksinkertaisen kategoriavertailun kautta tarkasteltuna maahanmuuton roolin kasvaminen merkittävästi Sipilän kaudella. Tämä osoittaa todeksi oletuksen, jonka mukaan vuoden 2015 ”pakolaiskriisi” vaikuttaisi eduskunnan huoltosuhdekeskusteluun. Huomionarvoista on, että aihepiirin nousu tapahtui käytännössä vain vihreiden puheenvuorojen myötä. Vihreillä ei ollut Katais-aineistossa ainoatakaan puheenvuoroa huoltosuhteeseen liittyen, mikä sinänsä tekee muutoksesta vielä mielenkiintoisemman: Katais-aineistossa, jonka puitteissa vihreät oli hallituksessa, puheenvuoroja huoltosuhteeseen liittyen käytettiin kaiken kaikkiaan merkittävästi Sipilä-aineistoa enemmän. Löysivätkö vihreät siis äänensä huoltosuhteeseen liittyen vasta oppositiossa Sipilän kaudella? Myös kaksi muuta vaihtoehtoa on mahdollisia (mikään kolmesta hypoteesista ei ole toisiaan poissulkeva): Ensinnäkin on mahdollista, että asiasta tuli vihreille kiinnostava vasta maahanmuuttokysymyksen myötä. Toisaalta huoltosuhteen käsittelyn nousu saattoi perustua Touko Aallon henkilökohtaiseen kiinnostukseen asiaa kohtaan.

Aineistoja erottivat siis eniten maahanmuuttokysymyksen korostuminen Sipilä-aineistossa, ja kuntauudistusfokuksen muuttuminen lievemmäksi eläkeuudistusfokukseksi Katais-aineistossa. Molemmissa aineistoissa hallituspuolueet esittivät johdonmukaisesti eniten työllisyyteen vaikuttavia ja taloutta vahvistavia toimenpiteitä, eikä oppositiolle muodostunut selkeää omistajuutta mihinkään kategoriaan kummankaan aineiston puitteissa.

5.2 Ratkaisuvaihtoehdot

Kaavio 15: Ratkaisuvaihtoehdot koko aineistossa

Pääluvussa 3 tunnistettiin yhteensä seitsemän ratkaisuvaihtoehtokategoriaa huoltosuhdeongelmaan, jotka on esitetty yhteensä molempien aineistojen osalta kaaviossa 15. Ratkaisuvaihtoehdoista suosituin ja toiseksi suosituin kategoria edustavat talouspoliittisia keinoja, liittyen työllisyysasteen nostamiseen ja talouden yleiseen vahvistamiseen. Kolmanneksi suosituin ratkaisuvaihtoehtokategoria pitää sisällään erilaisia sopeutumistoimia tilanteeseen, jota ei välttämättä voida estää. Kirjallisuudessa eniten huoltosuhdeongelman yhteydessä esiin nousevat toimenpiteet syntyvyyden ja maahanmuuton lisääminen, sijoittuvat kategorioista vasta neljänneksi ja viidenneksi. Tämä kertoo todennäköisesti maahanmuuttoon ja syntyvyyteen liittyvien politiikkatoimien kiistanalaisuudesta ja hankaluudesta: on helpompaa toimia vallalla olevan talousparadigman mukaan ja yrittää käyttää vähemmän tunteita herättäviä rahapoliittisia keinoja, kuin puuttua vahvasti yksityiseksi koettuun lisääntymiseen tai voimakkaita tunteita herättävään maahanmuuttoon. Myös lisäselvityksiä päätöksenteon tueksi kaivattiin, mutta kyseisen kategorian rooli jäi aineistoissa vähäiseksi. Epäsuhta huoltosuhdeongelman käsittelyssä sen välillä, mitkä asiat painottuvat kirjallisuudessa ja muissa valtioissa toteutetuissa toimissa, ja täysistunnoissa käydyn keskustelun välillä on huomattava. Asiaa olisi tärkeää tutkia myös eduskuntapuheen nykytilan suhteen, jotta voitaisiin havaita, onko sama epäsuhta yhä olemassa. Jos näin olisi, olisi asia hyvä tuoda eduskuntaryhmien ja asiaan liittyvien organisaatioiden tietoisuuteen.

Automatisaatiota, robotisaatiota ja digitalisaatiota ei mainittu koko aineistossa huoltosuhdeongelmaan liittyvänä ratkaisuna kertaakaan. ARD:iin liittyvien mainintojen vähäinen

määrä olisi ollut ymmärrettävää, mutta se, ettei asiaa ole mainittu lainkaan, on merkittävää. Puolueet ja niiden puitteissa kansanedustajat eivät olleet ainakaan vuoteen 2015 mennessä yhdistäneet ARD:in mahdollisuuksia ja liittymäkohtia huoltosuhdeongelmaan. Tämä on yksi tutkimuksen merkittävimmistä löydöistä, jonka puitteissa voidaan esittää suositus selvityksen tekemisestä ARD:in vaikutuksista huoltosuhdeongelmaan ja sen potentiaalista ongelman ratkaisussa. Selvityksen myötä asia saataisiin todennäköisemmin myös eduskunnan ja puolueiden agendoille.

On ymmärrettävää, että hallituspuolueiden puheenvuorot painottuvat käsiteltäviin ja hallitusohjelmaan kuuluviin toimenpiteisiin. On kuitenkin mielenkiintoista, että oppositiopuolueet eivät tuo laajemmin esille mahdollisia ratkaisuja huoltosuhdeongelmaan, vaan pysyttelevät puheenvuoroissaan lähellä hallituspuolueiden käsittelemiä ratkaisuehdotuksia, ehkä niitä kritisoiden, mutta vähäisesti mielikuvitusta käyttäen suhteessa muihin mahdollisiin ratkaisuvaihtoehtoihin.

Merkillepantavaa on myös se, että kaikki muut ongelmat, joihin huoltosuhde liitetään ovat liberaalin markkinatalouden ongelmia ja esimerkiksi ihmisten hyvinvointiin tai merkityksellisyyteen liittyvät kannanotot loistavat lähes täydellisellä poissaolollaan. Uusliberaali talousparadigma näyttää siis hallitsevan keskustelua vahvasti. Esimerkkinä talousparadigman voimasta toimii ristiriita siinä, miten ratkaisuvaihtoehdoissa nousee yhä uudestaan esille perinteisiä talouskasvuun ja talouteen liittyviä toimia, kuten se, että lisää työpaikkoja olisi luotava, vaikka huoltosuhteen heikentymisen aiheuttaa sen, ettei *työntekijöitä* ole riittävästi. Edes oppositio ei juuri kyseenalaista näitä ristiriitoja ja vaikuttakin siltä, että perinteiset talouskeinot nähdään pitkälti kaikenkattavina ja ainoina ”oikeina” ratkaisuina huoltosuhdeongelmaan. En tarkoita tällä sanoa, etteivätkö nuo keinot voisi toimia, haluan vain tuoda esille, miten muut esitetyt vaihtoehdot hyvin selkeästi jäävät eduskuntapuheissa perinteisemmän markkinatalouspuheen jalkoihin.

Vaikka aineiston tulkinta ei aina ollutkaan yksiselitteistä, ja vaikka huoltosuhde ei itsessään ollut kaikissa käsitellyissä puheenvuoroissa varsinainen ydinasia, voidaan merkittävänä tuloksena todeta, ettei täysistuntokeskusteluissa ole tutkittuina ajanjaksoina käyty täysipainoista keskustelua huoltosuhdeongelmasta ja sen ratkaisusta. Näin siitäkin huolimatta, että useammassakin puheenvuorossa todetaan asian olevan Suomea erittäin vakavasti tulevaisuudessa uhkaava. Ratkaisuvaihtoehdot ovat tähän uhkaan nähden verrattain vähissä, ja jotkut kirjallisuudesta, tutkimuksesta ja esimerkeistä tunnistetut vaihtoehdot loistavat täysin tai lähes täysin poissaolollaan.

Mielenkiintoisesti, huoltosuhdekeskustelua ei liitetty puheenvuoroissa kertaakaan ilmastonmuutokseen, johon se varsinkin syntyvyyden ja lasten tekemisen ilmastovaikutusten kautta liittyy. Toisaalta asia on voitu vielä 2011 ja 2015 nähdä poliittisesti liian vaikeana, suorastaan tabuna.

Sittemmin asiaa on käsitelty Suomessa mediassa, politiikassa ja kansalaiskeskustelussa, mikä osoittaa aiheen nousseen keskusteluun vasta vuoden 2015 jälkeen¹⁸⁸.

5.3 Hyvinvointivaltiotyypit

Valtiotyyppianalyysin tuloksia voi tarkastella kaupallistamisen osalta kahdelta eri kannalta: Joko ne antavat ymmärtää, että keinot huoltosuhdeongelman ratkaisuun ovat todennäköisemmin kaupallistavia kuin epäkaupallistavia, tai puolueet ovat lähtökohtaisesti taipuvaisempia kaupallistaviin toimenpiteisiin. Kun tiedetään, että huoltosuhdeongelma on nykyjärjestelmän puitteissa pääasiallisesti taloudellinen ongelma, joka nähdään ongelmana esimerkiksi kansainvälisen kilpailukyvyn heikkenemisen vuoksi, olen taipuvainen kallistumaan ensimmäisen vaihtoehdon puoleen. Tämä selittäisi myös esimerkiksi SDP:n verrattain erikoista sijoittumista kokoomuksen jälkeen toiseksi eniten sääntelyn kaupallistamista ajavaksi puolueeksi. Valtiotyyppianalyysin osalta on myös mielenkiintoista, että puolueiden ratkaisuvaihtoehdot liittyivät pääsääntöisesti sääntelyyn (ja sen puitteissa useimmiten sääntelyn kaupallistavaan puoleen) eivätkä niinkään koskettaneet tulonsiirtoja, johon liittyviä ratkaisuvaihtoehtoja esiintyi paljon vähemmän. Onko kyse siitä, että tulonsiirtojen vähentäminen, lisääminen tai uudelleenjärjestely eivät ole huoltosuhdeongelmaan soveltuvia ratkaisuvaihtoehtoja, vai kenties siitä, että ne ovat äänestäjäryhmille erittäin tärkeitä ja konkreettisia asioita, joihin ei uskalleta puuttua? Kaiken kaikkiaan valtiotyyppianalyysistä on hankalaa vetää kovin voimakkaita johtopäätöksiä. Sen asetelmassa puolueiden valtiotyyppinäkemystä tutkitaan vain suhteessa huoltosuhdeongelman ratkaisuun, ja otos oli kattavan vertailun tekemiseen lopulta varsin pieni.

Kyseisen analyysin suurimpana antina voidaan sanoa olevan sen osoittaminen, että huoltosuhdeongelman ratkaisuun pyrkivät toimet ovat todennäköisimmin sääntelyä kaupallistavia. Tässä puolueissa oli tosin jonkin verran eroja, kokoomuksen edustaessa sääntelyä kaupallistamaan eniten pyrkivää laitaa ja keskustan ja perussuomalaisen aseman ollessa merkittävästi hillitympi. SDP ja kristillisdemokraatit sijoittuvat kokoomuksen ja kahden viimeksi mainitun välimaastoon.

Toinen huomionarvoinen seikka on se, että esitetyt ratkaisuvaihtoehdot ja niiden joissain tapauksissa esitetyt toteuttamistavat liittyvät merkittävästi useammin sääntelyyn kuin tulonsiirtoihin. Tämän

¹⁸⁸ Asiaa on käsitelty vuonna 2019 mm. seuraavissa artikkeleissa: Eskonen, Hanna; Rissanen, Juha & Kanerva, Joel, 2019. *Yksi asia on ihmiskunnan kohtalonkysymys, mutta silti siitä ei halua puhua kukaan – Miksi väestönkasvusta tuli ilmastokeskustelun tabu?* Ylen verkkosivut. Viitattu 29.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10825443> JA Jäntti, Mari, 2019. *Lapsen hankkimisen ilmastovaikutuksista puhuminen menee helposti tunteisiin – tiedelehden asiaa käsitellyt kansikuva oli liikaa kansanedustajalle.* Ylen verkkosivut. Viitattu 29.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10950430>

vaikuttaisi johtuvan haluttomuudesta koskea olemassa oleviin tulonsiirtoihin kannatuksen menetyksen pelossa ja toisaalta vastahakoisuudesta lisätä valtion menoja. Ratkaisuja pyritään siis puolueesta riippumatta hakemaan enemmän sääntelystä, eli ikään kuin sääntöjen muuttamisesta, kuin varsinaisista rahallisista panostuksista muutoksien aikaansaamiseksi.

5.4 Jatkotutkimus

Mitä tietoa aihepiiristä kipeimmin tarvittaisiin lisää? Ensinnäkin tämän tutkimuksen keskittyessä Suomeen, samankaltaisten tutkimusten tekeminen myös muista huoltosuhdeongelman kanssa kamppailevista valtioista olisi tärkeää, ja vertailu tällaisten tutkimusten välillä tuottaisi varmasti hedelmällistä tietoa suhtautumisesta huoltosuhdeongelmiin. Tämä mahdollistaisi tätä tutkimusta laajemman, vertailukelpoisen aineiston kokoamisen, jota voitaisiin hyödyntää huoltosuhdeongelman ratkaisuun pyrkivässä päätöksenteossa.

Toinen mielekäs ja todennäköisesti antoisa jatko tälle tutkimukselle olisi skenaariotutkimus muodostettujen ratkaisuvaihtoehtokategorioiden pohjalta. Skenaarioiden muodostamisessa voitaisiin hyödyntää myös asiantuntijahaastatteluita tai työpajatyöskentelyä aiheen kannalta relevanttien tahojen, kuten joidenkin ministeriöiden ja elinkeinoelämän edustajien kanssa.

Feministisen tutkimuksen näkökulmasta olisi mielenkiintoista verrata eri aihepiireistä käytyjen keskustelujen sukupuolijakaumia. Sukupuolijakaumat huoltosuhdetta käsittelevissä puheenvuoroissa jakaantuivat pitkälti suhteessa sukupuolten paikkajakaumiin eduskunnassa. Kiinnostavaa olisikin selvittää, missä aihepiireissä asia on näin, missä ei ja miksi.

Viimeiseksi kehotan niin tutkimusorganisaatioita kuin päättäjienkin edustamia tahoja tekemään selvityksen automatisaation, robotisaation ja digitalisaation vaikutuksista huoltosuhteeseen. Tämä selvitys voisi perustua muissa valtioissa toteutuneisiin muutoksiin ja mm. tulevaisuudentutkimuksen ja ARD-alan asiantuntijahaastatteluihin. Lisäksi ARD:in mahdollista potentiaalia huoltosuhdeongelman ratkaisussa tulisi tutkia.

5.5 Loppusanat

Mitään patenttiratkaisuja huoltosuhdeongelmaan ei ole, kuten ei ole juuri mihinkään moderniin, monimutkaiseen ja pirulliseen ongelmaan. Kaikki ratkaisut ovat epätäydellisiä ja jokainen niistä aiheuttaa varmasti joissakin väestönosassa negatiivisia tunteita ja vastareaktioita. Jos ratkaisuja ei

tämän pelossa tehdä, on lopputulos mitä todennäköisimmin vielä huonompi. Väestöliiton tutkimusjohtajaa Anna Rotkirchia¹⁸⁹ mukaillen: Suomella on 2020-luvulla ainutlaatuinen mahdollisuus kääntää matala syntyvyys ja heikko huoltosuhde eduksi ja näyttää muille maille mallia siitä, miten tämä ongelma voidaan ratkaista tyylikkäästi.

Politiikassa huoltosuhdeongelmaan tarjotut ratkaisuvaihtoehdot ovat kuin vatsalääkkeitä, joilla kroonista suolistosairautta pyritään hillitsemään. Näin monet todellisuudessaakin hoitavat sairauksiaan, vaikka esimerkiksi suolistosairauden tapauksessa paljon parempi ratkaisu olisi elintapoja ja ruokavaliota muuttamalla poistaa tekijät, jotka aiheuttavat ja ylläpitävät sairautta. Huoltosuhdeongelma muodostaakin ongelman juuri siksi, että nykyinen talous- ja yhteiskuntajärjestelmämme on itsessään pielessä. Järjestelmämme perustuvat oletuksille ikuisen talouskasvun tarpeesta (ja toisaalta sen mahdollisuudesta) ja staattisesta elämänkaaresta, eli siitä, millainen yhteiskuntaan osallistuvan ihmisen elämä on (eli tulisi olla) syntymästä kuolemaan saakka. Tämä kuva sisältää syntymän jälkeen vanhempainvapaalla olevan vanhemman huolenpidon noin yhden vuoden ikään asti, tuetun julkisen varhaiskasvatuksen, tarkoin määritellyn ja suunnitellun koulutuksen, työllistymisen ja työnteon (n. 8h/arkipäivä) joiden kautta muuta järjestelmää (teoriassa) rahoitetaan ja sitten eläkkeen (nykyisellään noin 65 vuotiaana) ja lopulta kuoleman joskus 75 ja 95 ikävuosien välillä. Ikuisen kasvun paradigmaa ja staattista elämänkaarikuvaa purkamalla voitaisiin huoltosuhdeongelmasta, ja monista muista ongelmista päästä eroon. En väitä, että muutos olisi helppo, ja etteikö se itsessään voisi aiheuttaa muita ongelmia. Nykyjärjestelmän kestäämättömyys, joka on nähtävissä muiden ongelmien lisäksi huoltosuhdeongelman vääjäämättömällä pahenemisella, pakottaa kuitenkin yhteiskuntamme nykyistä laajamittaisempiin toimiin.

¹⁸⁹ Paneelikeskustelu Sitran Megatrendit 2020 julkistustilaisuudessa 9.1.2020. URL: <https://www.sitra.fi/tapahtumat/megatrendit-2020/>

Lähdeluettelo

Alasuutari, Pertti, 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. 4. uud. p. edn. Tampere: Vastapaino.

Arter, David, 2006. *Democracy in Scandinavia: consensual, majoritarian or mixed?* Manchester: Manchester University Press.

Ayaga, Agula Bawah. et.al. 1999. *Women's fears and men's anxieties: The impact of family planning on gender relations in northern Ghana*. Studies in Family Planning, Volume 30, n.1. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/councilarticles/sfp/SFP301Bawah.pdf>

Banyan, 2014. *Japan's demography: The incredible shrinking country*. The Economistin verkkosivut. Viitattu 7.10.2019. URL: <https://www.economist.com/banyan/2014/03/25/the-incredible-shrinking-country>

Beard, John (toim.), 2012. *Global Population Ageing: Peril or Promise?* IDEAS Working Paper Series from RePEc.

Bessen, James; Goos, Maarten; Salomons, Anna; van der Berge, Wiljan, 2019. *Automatic Reaction – What Happens to Workers at Firms that Automate?* Boston University School of Law Law & Economics Series Paper No. 19-2. Viitattu 25.10.2019. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3328877

Bjurström, Eelis; Martti, Eemeli; Rissanen, Juha & Salminen Juho, 2019. *Moni koulutie jää tyhjilleen, kun syntyvyys laskee ja väki pakkautuu kasvukeskuksiin – klikkaa kartasta kotiseutusi tilanne*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10902202>

Blanchard, Olivier, 2019. *Public Debt and Low Interest Rates*. American Economic Review, vol 109(4).

Bloom, David & Luca, Dara Lee, 2016. *The Global Demography of Aging: Facts, Explanations, Future*. IZA Discussion Paper No. 10163. Viitattu 2.10.2019. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2834213

Bloom, David; Canning David & Günther Fink, 2010. *Implications of population ageing for economic growth*. Oxford Review of Economic Policy: 26, 4.

Borg Anders & Vartiainen Juhana, 2015. *Strategia Suomelle*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 5/2015. Valtioneuvoston kanslia.

Brynjolfsson, Erik & McAfee, Andrew, 2011. *Race against the machine: how the digital revolution is accelerating innovation, driving productivity, and irreversibly transforming employment and the economy*. Lexington (Mass.): Digital Frontier Press.

Carr, Nicholas, 2010. *The shallows: what the Internet is doing to our brains*. New York: W.W. Norton.

CBS-TV:n John F. Kennedyn haastattelu 2.9.1963, haastattelijana Walter Cronkite. Aihetta koskeva osuus alkaa n. 8min kohdalla. Youtube. Viitattu 5.6.2019. URL: https://www.youtube.com/watch?v=bOGWTEgta_w

Cerny, Philip, 1997. *Paradoxes of the Competition State: The Dynamics of Political Globalization*. Government and Opposition, 32.

- Cho, Esther Yin-Nei, 2017. *Child Benefit Portfolios Across OECD Countries*. Social Indicators Research. 132(3). Viitattu 18.10.2019. URL: <https://link-springer-com.ezproxy.utu.fi/article/10.1007%2Fs11205-016-1334-1>
- Chui, Michael; Lund, Susan; Gumbel, Peter, 2018. *How will automation affect jobs, skills, and wages?* McKinsey Global Institute. Viitattu 25.10.2019. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/how-will-automation-affect-jobs-skills-and-wages#>
- Cozens, William, 2019. *The Troubled History of Romanian Orphanages*. The Borgen Project:in verkkosivut. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://borgenproject.org/tag/romanian-decree-770/>
- Dubois, Hans. & Anderson, Robert., 2012. *Income from work after retirement in the EU*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- Eduskunnan kanslia, 2016. *Toimintakertomus 2015*. Viitattu 14.8.2019. URL: <https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/julkaisut/Documents/Eduskunnan%20kanslian%20toimintakertomus%202015.pdf>
- Eduskunta, 2017. *Eduskunnan täysistunnnot*. Helsinki-Korp-versio [tekstikorpus]. Kielipankki. Viitattu 30.10.2019. URL: <http://urn.fi/urn:nbn:fi:lb-2017020202>
- Elinkeinoelämän valtuuskunnan verkkosivut. *Maahanmuuttajien työttömyysasteet kansalaisuuden mukaan 2000–2013*. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://www.eva.fi/tyotjatekijat/maahanmuuttajien-tyottomyysasteet-kansalaisuuden-mukaan-2000-2013/>
- Eskonen, Hanna; Rissanen, Juha & Kanerva, Joel, 2019. *Yksi asia on ihmiskunnan kohtalonkysymys, mutta silti siitä ei halua puhua kukaan – Miksi väestönkasvusta tuli ilmastokeskustelun tabu?* Ylen verkkosivut. Viitattu 29.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10825443>
- Euroopan komission verkkosivut, 2018. *First results of Poland's Family 500+ programme released*. Viitattu 26.9.2019. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=1246&newsId=9104&furtherNews=yes>
- Findikaattori-verkkosivut. Viitattu 28.5.2019. URL: <https://findikaattori.fi/fi/32>
- Ford, Martin (suomentanut Kirsi Laitila), 2018. *Robottien kukoistus: teknologia ja massatyöttömyyden uhka*. Turku: Kustannusosakeyhtiö Sammakko. (Alkuperäisjulkaisu 2015)
- Forsten, Timo, 2015. *Keitä kansanedustajat ovat?* Teoksessa: Raunio, Tapio & Wiberg, Matti (toim.), 2015. *Eduskunta: Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Gaudeamus.
- Gapminderin verkkosivut. *Babies per woman / Income*. Viitattu 24.9.2019. URL: [https://www.gapminder.org/tools/#\\$state\\$marker\\$axis_y\\$which=children_per_woman_total_fertility&domainMin:null&domainMax:null&zoomedMin:null&zoomedMax:null&spaceRef:null;;&chart-type=bubbles](https://www.gapminder.org/tools/#$state$marker$axis_y$which=children_per_woman_total_fertility&domainMin:null&domainMax:null&zoomedMin:null&zoomedMax:null&spaceRef:null;;&chart-type=bubbles)
- Genschel, Philipp & Seelkopf, Laura, 2015. *The Competition State: The Modern State in a Global Economy*. Teoksessa: Leibfried, Stephan; Huber, Evelyne; Lange, Matthew; Levy, Jonah D.; Stephens, John D., (toim.) 2015. *The Oxford Handbook of Transformations of the State*.
- Gråsten, Hanna, 2019. *Eläkeläisten valtakunta: Suomi ikääntyy vauhdilla, mutta hallitusohjelmasta keinoja kestävyysvajeen ratkaisemiseksi saa etsimällä etsiä*. Iltalehden verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/622df77c-bd27-471b-b6be-3111bd64bc58>

- Guillaume Vandenbroucke, 2016. *Did China's One Child Policy really have an effect?* Bank of St. Louis:in verkkosivut. viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2016/october/china-one-child-policy-effect>
- Guillaume VandenBroucke, 2016. *The Link Between Fertility and Income*. Federal Reserve Bank of St. Louis:in verkkosivut. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2016/december/link-fertility-income>
- Haaparanta, Pertti, 2019. *Julkisesta velasta on hyötyä*. Palkansaajien tutkimuslaitoksen verkkosivut. Viitattu 30.10.2019. URL: <https://www.labour.fi/ptblogi/2019/03/15/julkisesta-velasta-on-hyotya/>
- Hallamaa, Laura, 2019. *Vauvakato ei ole sukupolveni vika*. Kolumni – Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10972804>
- Hawksworth, John; Berriman, Richard; Goel, Saloni, 2018. *Will robots really steal our jobs? An international analysis of the potential long term impact of automation*. PWC Report. Viitattu 25.10.2019. URL: <https://www.pwc.co.uk/economic-services/assets/international-impact-of-automation-feb-2018.pdf>
- Hearn, Allison, 2017. *Commodification*. Kirjassa: Oullette, Laurie & Gray, Jonathan, 2017 (ed.). *Keywords for Media Studies*. NYU press.
- Heikkinen, Vesa, 2017. *Kestävyyssvaje Mistä näitä sanoja oikein tulee? Ja miksi?* Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivut. Viitattu 15.10.2019. URL: https://www.kotus.fi/nyt/kotus-blogi/vesa_heikkinen/kestavyysvaje.25393.blog
- Henriksson, Marketta & Järvenpää, Soila, 2019. *Perusmuistio: Epävirallinen valtiovarainministerien kokous 5.-6.4.2019 Bukarest, Romania*. VM2019-00170. Viitattu 2.10.2019. URL: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2019-AK-252913.pdf>
- Holli, Anne Maria & Saari, Milja, 2009. *Sukupuoli eduskunnan asiantuntijakuulemisissa*. Helsinki: Tasa-arvoasiain neuvottelukunta: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Honkatukia, Juha & Lehmus, Markku, 2016. *Suomen Talous 2015-2030: Laskelmia politiikkatoimien vaikutuksista*. VATT Tutkimukset 183. Viitattu 18.5.2019. URL: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/148674/t183.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Hukkanen, Virpi, 2018. *Nämä naiset eivät tee lapsia, koska haluavat pelastaa maapallon – "En synnytä yhtään kuluttajaa lisää"*. Ylen verkkosivut. Viitattu 3.10.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10029294>
- Huttunen, Hannu-Pekka & Äärilä, Suvi (toim.) 2010. *Avoin suomi - kuka vastaa? Työperusteisesta maahanmuutosta*. Helsinki: Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. Viitattu 30.10.2019. URL: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/94132/Avoin_Suomi_kuka_vastaa_tyoperusteisesta_maahanmuutosta_julkaisu.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Huzar, Sara, 2019. *Demographic Decline and Policy Changes in Russia*. Caspian Policy Center. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.caspianpolicy.org/demographic-decline-and-policy-changes-in-russia/>
- Hynynen, Eeva-Liisa, 2012. *Mahdoton kuntauudistus*. Suomen kuvalehti 2/2012

Id. The Population Experts:in verkkosivut, 2011. *Is the baby bonus responsible for the high birth rate in Australia?* Viitattu 24.9.2019. URL: <https://blog.id.com.au/2011/population/demographic-trends/is-the-baby-bonus-responsible-for-the-high-birth-rate-in-australia/>

Jalonen, Harri, 2015. *Tiedolla johtamisen näyttämöt ja kulissit*. Teoksessa: Virtanen, Petri; Stenvall, Jari; Rannisto, Pasi-Heikki (toim.), 2015. *Tiedolla Johtaminen Hallinnossa: Teoriaa ja käytäntöjä*. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print Tampere 2015. Viitattu 25.10.2019. URL: https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100694/Virtanen_ym_Tiedolla_johtaminen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Jessop, Bob, 2002. *Liberalism, neoliberalism, and urban governance: A state-theoretical perspective*. Antipode, 34(3).

Johnson, Chalmers, 1982. *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industry Policy*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Jäntti, Mari, 2019. *Lapsen hankkimisen ilmastovaikutuksista puhuminen menee helposti tunteisiin – tiedelehden asiaa käsitellyt kansikuva oli liikaa kansanedustajalle*. Ylen verkkosivut. Viitattu 29.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10950430>

Kangassalo, Olli, 2018. *Tekoäly on kuin ydinpommi jolla lapset leikkivät – Hararin ja muiden tutkijoiden tietokirjat ovat sci-fiä pelottavampia*. Kulttuurcocktail – Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2018/10/01/tekoaly-on-kuin-ydinpommi-jolla-lapset-leikkivat-hararin-ja-muiden-tutkijoiden>

Karvonen, Lauri; Paloheimo, Heikki; Raunio, Tapio, 2016. *The changing balance of political power in Finland*. Stockholm: Santérus Academic Press.

Keinänen, A. & Ahtonen, R., 2012. *Sidosryhmien vaikuttaminen lainvalmisteluun - Empiirinen analyysi valiokuntakuulemisista*.

Kenneth Pletcher, 2019. *One-Child policy*. Encyclopedia Britannica:n verkkosivut. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.britannica.com/topic/one-child-policy>

Kielitoimiston sanakirja. 2018. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN: NBN:fi: kotus-201433. Verkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 6.6.2018. Viitattu 15.10.2019. URL: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/kestavyysvaje>

Kokko, Tiina, 2014. Kansanedustaja Anna Kontula: *Debateissa miehet puhuvat ensin – naiset vasta miesten kahvitellessa*. Yle:n verkkosivut. Viitattu 13.8.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-7192001>

Kolesnikova, Natalia, 2019. *Russia Takes on it's Demographic Decline*. Strafor:in verkkosivut. Viitattu 26.9.2019. URL: <https://worldview.stratfor.com/article/russia-takes-its-demographic-decline>

Kontula, Anna & Hämäläinen, Taneli, 2015. *Paperiton, älä sairastu: puheita universaalin terveydenhuollon puolesta*. Helsinki: Kansan Sivistystyön Liitto KSL ry.

Kontula, Anna, 2018. *Eduskunta: ystäviä ja vihamiehiä*. Helsinki: Into Kustannus.

Kosonen, Petri, 2019. *Syntyvyys niiaa koko maassa, mutta Espoo on silti onnistunut kasvattamaan lapsiperheiden määrää – Selvitimme, mikä vetää perheitä kaupunkiin*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10885561>

Krohn, Elias, 2019. *Robotit orjiksi, työntekijät vapaiksi: Uusi vasemmistolainen työvoima- ja elinkeinopolitiikka vastauksena digitalisaatioon ja työelämän murrokseen*. Vasemmistofoorumi ry raportteja 1/2019. Viitattu 7.10.2019. URL: <http://vasemmistofoorumi.fi/uusi/wp-content/uploads/2019/04/digi-netti2.pdf>

Laakso, Leena, 2016. *Historiallinen käänne: Eläkeläisillä on enemmän rahaa kuin nuorilla aikuisilla*. Kauppalehden verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/historiallinen-kaanne-elakelaisilla-on-enemman-rahaa-kuin-nuorilla-aikuisilla/86312cb1-6b5d-309d-b0dd-6a0a914807e0>

Lesthaeghe, Ron, 2014. *The second demographic transition: A concise overview of its development*. Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America 111 51: 18112-5. Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.pnas.org/content/111/51/18112>

Levi-Faur, David, 2014. *The welfare state: a regulatory perspective*. Public Administration Vol. 92, No.3, 2014.

Loukasmäki, Arto, 2019. *Tehokkuus kasvaa, kun robotit tekevät tylsää ja toistuvaa työtä – "Asiat tehdään kerralla valmiiksi ja oikein"*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10514114>

Lowe, Rodney, 1993. *The Welfare State in Britain since 1945*. Basingstoke: Macmillan Press Ltd.

Maahanmuuton tulevaisuus 2020 –työryhmä (puheenjohtaja ylijohtaja Pentti Visanen, hankesihteeristö), 2013. *Maahanmuuton tulevaisuus 2020 - työryhmän ehdotus*. Sisäministeriön julkaisut 5/2013. Viitattu 3.10.2019. URL: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79043/Maahanmuuton%20tulevaisuus%202020%20-%20ty%c3%b6ryhm%c3%a4n%20ehdotus.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Maahanmuuttoviraston tilastopalvelu. *Kansainvälinen suojelu: Hakemukset 1/2015 - 10/2019*. Viitattu 29.11.2019. URL: <https://tilastot.migri.fi/#applications/23330?start=540>

Maahanmuuttoviraston tilastopalvelu. Viitattu 3.10.2019. URL: <https://tilastot.migri.fi/index.html#decisions>

Maailmanpankin verkkosivut. *Fertility rate, total (births per woman)*. Viitattu 24.9.2019. URL: https://data.worldbank.org/indicator/sp.dyn.tfrt.in?most_recent_value_desc=true

Maailmanpankin verkkosivut. Viitattu 23.5.2019. URL: https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.DPND?end=2017&locations=SE-FI-NO-DK&name_desc=true&start=1980&view=chart

Majone, Giandomenico, 1997. *From the Positive to the Regulatory State: Causes and Consequences of Changes in the Mode of Governance*. Journal of Public Policy, 17(2).

Martelin, Tuija; Notkola, Irma-Leena; Notkola, Veijo; Pitkänen, Kari; Jalovaara, Marika; Mäenpää, Elina; Ruokolainen, Anne; Ryyänen, Markku; Söderling, Ismo ja Koskinen, Seppo [et al.], 2007. *Suomen väestö*. 2. uud. laitos edn. Helsinki: Gaudeamus.

Marx, Karl, 1861 (Engl. käänös: Nicolaus, Martin). *Grundrisse: Foundations of the Critique of Political Economy (Rough Draft)*. Kappaleessa: Significance of the development of fixed capital[...]. Viitattu 7.10.2019. URL: <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1857/grundrisse/>

McCurry, Justin, 2015. *Japan says it must look after its own before allowing in Syrian refugees*. The Guardianin verkkosivut. Viitattu 2.10.2019. URL: <https://www.theguardian.com/world/2015/sep/30/japan-says-it-must-look-after-its-own-before-allowing-syrian-refugees-in>

Mickelsson, Rauli, 2015. *Suomen puolueet: vapauden ajasta maailmantuskaan*. [2., uudistettu painos] edn. Tampere: Vastapaino.

Muukkonen, Henrik, 2018. *Tampereen seudun malli syö täystyöttömyyttä aamupalaksi - työttömien määrä huvennut kokeilussa 11,4 prosenttia*. Talouselämä-lehden verkkosivut. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://www.talouselama.fi/uutiset/tampereen-seudun-malli-syo-taystyottomyytta-aamupalaksi-tyottomien-maara-huvennut-kokeilussa-11-4-prosenttia/80224e96-1804-3de2-b88e-31dcba37c552>

Mäkinen, Juha (toim.), 2013. *Asevelvollisuuden tulevaisuus*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.

Mäkisalo-Ropponen, Merja, 2014. *Roolit työyhteisössä ja poliittisessa päätöksenteossa*. Teoksessa: Korhonen Pekka & Airaksinen Raija (toim.) *Hyvä hankaus 2.0*. Taideyliopisto, Kokos-julkaisusarja 1.

Nurmi, Lauri, 2019. *Ulkomaisten työvoiman palkkaamista aiotaan helpottaa - neuvotteluissa pöydällä on saatavuusharkinnan muuttaminen valtakunnalliseksi*. Iltalehden verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/50d3f3ab-83f6-4002-8897-a3d2d1880908>

OECD, 2019. *How do OECD countries compare in their attractiveness for talented migrants?* OECD Migration Policy Debates. Viitattu 18.10.2019. URL: <https://www.oecd.org/els/mig/migration-policy-debates-19.pdf>

Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) (FRANCE), 2014. *Education at a Glance 2014: OECD Indicators*.

Ove Kaj Pedersenin (prof.) haastattelu, 2017. *The theory of the competitive state created a stir and attracted the interest of the Chinese government*. Copenhagen Business School:in verkkosivut. Viitattu 14.10.2019. URL: <https://www.cbs.dk/en/knowledge-society/examples-of-research/the-theory-of-the-competitive-state-created-a-stir-and-attracted-the-interest-of-the-chinese>

Oxford dictionary of phrase and fable. *"artificial intelligence"*. Oxford Reference. Viitattu 6.8.2019. URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095426960>

Pearson, Jordan, 2014. *The Future of Robot Labor Is the Future of Capitalism*. Vice:n verkkosivut. Viitattu 7.10.2019. URL: https://www.vice.com/en_us/article/ezpk87/robots-will-take-two-thirds-of-all-jobs-in-the-developing-world-un-says

Peiponen, Pasi, 2019. *Sonja Päivinen palasi pieneen kotikuntaansa: "En ole katunut päivääkään" – Väestökadon Suomi taistelee jokaisesta uudesta asukkaasta*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10881808>

Perheystävällinen opiskelu – Terve väestörakenne. Euroopan sosiaalirahaston (ESR) rahoittaman projektin kuvaus. Viitattu 18.5.2019. URL: <https://www.eura2007.fi/rrtiepa/projekti.php?projekтикoodi=S12773>

Perkiö, Johanna, 2016. *Suomalainen perustulokeskustelu ja mallit*. Kela. Työpapereita 85. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/159369>

Pitkänen, Ville & Niemi, Mari K., 2016. *Hallitsematon ja houkutteleva media: Yhteiskuntatieteilijöiden näkemyksiä julkisesta asiantuntijuudesta*. Yhteiskuntapolitiikka, (1).

Raivio, Kari, 2019. *Näytön paikka: tutkimustiedon käyttö ja väärinkäyttö*. Helsinki: Gaudeamus.

Raunio, Tapio & Wiberg, Matti, 2015. *Eduskunta: kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Helsinki: Gaudeamus.

Rautio, Samppa 2019. *Syntyvyys Suomessa laskee laskemistaan – alkuvuonna syntyi lähes 1 800 lasta vähemmän kuin vuotta aiemmin*. Iltalehden verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/Obf7ddc6-9cc8-4635-9480-07b46efcac63>

Roininen, Petri, 2019. *Miten lisää työpaikkoja Suomeen?* Yrittäjät-järjestön verkkosivut. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://www.yrittajat.fi/blogit/miten-lisaa-tyopaikkoja-suomeen>

Salonsaari, Minna-Liisa, 2018. *Inkerinsuomalaisten paluumuutto kerrottuna paluumuuttona ja kulttuuriperintöprosessina*. Väitöskirja. Turun Yliopiston Julkaisuja. Sarja – ser. C osa – tom.

Santacreu, Ana Maria, 2016. *Long-Run Economic Effects of Changes in the Age Dependency Ratio*. Economic Synopses, 2016.

Schleutker, Elina, 2013. *Väestön ikääntyminen ja hyvinvointivaltio Mitä vaihtoehtoja meillä on?* Yhteiskuntapolitiikka. Viitattu 02.02.2019. URL: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110779/schleutker.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Shemeikka, Riikka; Aho, Simo; Jokinen, Esa; Järnefelt, Noora; Kaakinen, Markus; Kivimäki, Riikka; Korkeamäki, Johanna; Mertala, Sirpa; Mäkiäho, Ari; Parkkinen, Maari; Pitkänen, Sari; Terävä, Kimmo; Vuorento, Mirkka, 2017. *Työurien jatkaminen vaatii yhteisöllisyyttä ja yhteistoiminnallisuutta*. Valtioneuvoston kanslia. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 38/2017. Viitattu 4.10.2019. URL: https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/3866814/38_Ty%C3%B6urien+jatkaminen+vaatii+yhteis%C3%B6llisyytt%C3%A4+ja+yhteistoiminnallisuutta/97dd63f0-4851-4b27-b965-16c15e8235e3?version=1.0

Sisäministeriö, 2017. *Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2017*. Sisäministeriön julkaisuja 4/2017. Viitattu 3.10.2019. URL: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79281/Maahanmuuton%20tilannekatsaus%202017.pdf>

Sisäministeriön verkkosivut. *Suomi panostaa työvoiman maahanmuuttoon*. Viitattu 3.10.2019. URL: <https://intermin.fi/maahanmuutto/tyovoiman-maahanmuutto>

Sitran verkkosivut. *Tieto päätöksenteossa*. Viitattu 9.10.2019. URL: <https://www.sitra.fi/aiheet/tieto-paatoksenteossa/#ajankohtaista>

Slonimczyk, Fabián & Yurko, Anna, 2013. *Assessing the Impact of the Maternity Capital Policy in Russia Using a Dynamic Model of Fertility and Employment*. IZA DP No. 7705. Viitattu 26.9.2019. URL: <http://ftp.iza.org/dp7705.pdf>

Strömberg, Jari, 2019. *Kuusituntista työpäivää kokeiltiin Suomessa jo 1990-luvulla ja kaikki tuntuivat hyötävän siitä – miten ihmeessä kokeilu ei jatkunut tähän päivään?* Ylen verkkosivut. Viitattu 7.10.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10933517>

Suhonen, Pertti (prof.), 2013. *Puolueiden arvolähtökohdat unohtuivat*. Helsingin Sanomat, Mielipide, 23.9.2013, sivu B6.

Suomen Eläketurvakeskuksen verkkosivut. *Pension Expenditure and Related Projections*. Viitattu 4.10.2019. URL: <https://www.etk.fi/en/the-pension-system/international-comparison/pension-expenditure-and-projections/>

Suomen virallinen tilasto (SVT), 2018. *Julkisyhteisöjen alijäämä ja velka* [verkkojulkaisu].

ISSN=1799-5892. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 30.10.2019.

URL: http://www.stat.fi/til/jali/2018/jali_2018_2019-04-18_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto (SVT), 2019: *Työssäkäynti* [verkkojulkaisu]. ISSN=1798-5528. Pääasiallinen Toiminta Ja Ammattiasema 2017, 1. Taloudellinen huoltosuhde oli 137 vuonna 2017. Helsinki:

Tilastokeskus. Viitattu: 28.5.2019. URL:

http://www.stat.fi/til/tyokay/2017/01/tyokay_2017_01_2019-02-12_kat_001_fi.html

Surowiecki, James, 1998. *The Commoditization Conundrum*. Slaten verkkosivut. Viitattu 17.10.2019.

URL:

http://www.slate.com/articles/arts/the_motley_fool/1998/01/the_commoditization_conundrum.html?via=gdpr-consent

Tegmark, Max (Suomentanut Kimmo Pietiläinen), 2018. *Elämä 3.0: Ihmisenä oleminen tekoälyn aikakaudella*. Helsinki: Terra Cognita.

The Washington Times, 2007. *Procreation day delivers results*. The Washington Timesin verkkosivut.

Viitattu 24.9.2019. URL: <https://www.washingtontimes.com/news/2007/aug/15/procreation-day-delivers-results/>

Tilastokeskuksen verkkosivut. *Työllisyys ja työttömyys vuonna 2018*. Viitattu 4.10.2019. URL:

https://www.stat.fi/til/tyti/2018/13/tyti_2018_13_2019-04-11_kat_002_fi.html

Tolonen, Mikko & Lahti, Leo, 2015. *Aatehistoria ja digitaalisten aineistojen mahdollisuudet*. Referee

artikkeli 11.8.2015. Ennen ja nyt, Historian tietosanomien verkkosivut. Viitattu 29.11.2019. URL:

<http://www.ennenjanyt.net/2015/08/aatehistoria-ja-digitaalisten-aineistojen-mahdollisuudet/>

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli, 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos edn. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turja, Timo, 2007. *Parlamentaariset puhetyylit eduskunnan täysistunnoissa*. Poliitiikka:

Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisu, 49(3).

Työeläke.fi – verkkosivut. *Eläkeuudistus on voimassa – mikä muuttui?* Viitattu 3.10.2019. URL:

<https://www.tyoelake.fi/teemat/mita-vuoden-2017-eläkeuudistus-tarkoittaa/>

United Nations Department of Economic and Social Affairs, Population Division, 2013. *World Fertility Report 2013: Fertility at the Extremes*. Viitattu 24.9.2019. URL:

<https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/fertility/worldFertilityReport2013.pdf>

Uosukainen, Riitta, 2004. *Nuijanisku pöytään: hajamietteitä intohimosta, vallasta ja sivistyksestä*. Helsingissä: Otava.

Valtioneuvosto, 2015. *Ratkaisujen Suomi*. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma. Viitattu 7.10.2019. URL:

https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Hallitusohjelma_27052015.pdf

Valtiovarainministeriö, 2015. *Kuntauudistus kaupunkiseuduilla – mikä muuttui?*

Valtiovarainministeriön julkaisu – 14/2015. Viitattu 6.10.2019. URL:

<https://vm.fi/documents/10623/1107223/Kuntauudistus+kaupunkiseuduilla/d16c05a6-c333-418f-93fe-9ceccfdad465/Kuntauudistus+kaupunkiseuduilla.pdf>

Valtiovarainministeriö, 2018. *Valtiovarainministeriön kestävyysvajelaskelmien menetelmäkuvaus*.

Valtiovarainministeriön talousosasto. Viitattu 15.10.2019.

Wiberg, Matti, 2015. *Puolueyhymät eduskunnassa*. Teoksessa: Raunio, Tapio & Wiberg, Matti (toim.), 2015. *Eduskunta: Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Gaudeamus.

Viren, Matti, 2017. *Maahanmuutto – Talouden ongelma vai ongelmien ratkaisu?* Suomen Perusta - ajatuspaja. Helsinki.

Virtanen, Petri; Stenvall, Jari; Rannisto, Pasi-Heikki., 2015. *Tiedolla johtaminen hallinnossa: teoriaa ja käytäntöjä*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino - Juvenes Print: Tampere University Press.

World Economic Forum, Global Agenda Council on Ageing Society, 2012. *Global Population Ageing: Peril or Promise?* Viitattu 7.10.2019. URL:

http://demographic-challenge.com/files/downloads/6c59e8722eec82f7ffa0f1158d0f4e59/ageingbook_010612.pdf

Voth, Hans-Joachim & Voigtländer, Nico, 2014. *Nazi pork and popularity: How Hitler's roads won German hearts and minds*. VOX CEPR Policy portal. Viitattu 4.10.2019. URL:

<https://voxeu.org/article/nazi-pork-and-popularity-how-hitler-s-roads-won-german-hearts-and-minds>

Wöss, Josef, 2011. *The impact of labour markets on economic dependency ratios – Presentation of Dependency ratio calculator*. Chamber of Workers and Employees, Austria. Viitattu 4.10.2019. URL:

<http://www.oecd.org/eco/surveys/49314824.pdf>

Yle, 2019. *Tilastokeskus: Syntyvyys jatkaa laskuaan – alkuvuonna melkein tuhat lasta vähemmän kuin vuosi sitten*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10804116>

Yleisen työttömyyskassan verkkosivut. *Aktiivimalli pähkinäkuoressa*. Viitattu 4.10.2019. URL:

<https://ytk.fi/ohjeet-ja-tuki/tietopankki/aktiivimalli/aktiivimalli-pahkinankuoressa>

Äijö, Elina & Sundman, Robert, 2019. *Valtiovarainministeri Lintilä: Työvoimapula vaatii lisää maahanmuuttoa – "Kymmenen vuoden aikana puolet valtiolta eläköityy"*. Ylen verkkosivut. Viitattu 23.11.2019. URL: <https://yle.fi/uutiset/3-10918406>